

ORTAHÁZA TÖRTÉNETE

Írta:

Molnár László

Zalaegerszeg, 2002.

ZALAI KISMONOGRÁFIÁK 6.

A Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága sorozata

Sorozatszerkesztő:

Vándor László

Szerkesztő:

Frankovics Tibor

Lektor:

Srágli Lajos

Nyomdai előkészítés:

Horváth Tibor

A fényképeket és a reprodukciókat készítette:

Szentmihályi Imre, Mazur Ildikó, Molnár László és Pordán Sándor

Az eredeti fényképfelvételeket a szerző rendelkezésére bocsátották:

Czigány Gergely, Czigány Jenő, Káli Istvánné, Pordán Zoltán, Takácsné

Tóth Livia, Tóth Jenő, Tóth Jenőné, Török Józsefné, Vajmi András,

Vajmi Ferenc

Kiadja a Zala Megyei Múzeumok Igazgatósága

Felelős kiadó:

Vándor László

ISSN 1219 6169

ISBN 963 7205 02 26 8

Készült Ortaháza Község Önkormányzata anyagi támogatásával

A kiadást támogatta:

Zala Megyei Közgyűlés Oktatási és Kulturális Bizottsága,

Magyar Olajipari Múzeum, Zalaegerszeg

Tartalomjegyzék:

Előszó	5
A falu földrajzi elhelyezkedése	7
A község története a kezdetektől, a törökkor végéig	7
Élet a török után	11
A község XX. századi történelme	24
Boli	39
Majorháza	40
Tagi major	40
A közigazgatás története	49
A falu mezőgazdasága	61
Ipari munka	66
Az oktatás története	66
Hitélet a faluban	78
Egészségügyi ellátás	79
Sport-, és kulturális élet	80
A település néprajza	86
Földrajzi nevek	96
A falu és az olajipar	99
Függelék	121
Jegyzetek	127
Szavak és kifejezések magyarázata	131
Mértékegységek	132

Előszó

Köszöntöm a Tisztelt Olvasót!

E kis kötet megjelenésének, melyet kezében tart a Kedves Olvasó, nincs sem aktuális történeti, sem politikai apropója.

Nem kapcsolódik fontos esemény évfordulójához, sem rangos eseményhez, csupán egy kis falu élni akarása hozta létre. Emléket akarván állítani az ősöknek, kik a régtől itt élők, régmúlt időkben volt felmenőiként újratelepítették, benépesítették a török - magyar háborúk alatt elpusztult falut.

Megmutatni a későbbi századokban, az újabban érkezőknek, hogy élte mindennapjait az a település, amelynek lakói kívántak lenni.

Nincs tehát külön alkalom, csak összefoglalni kívántuk az elmúlt háromszáz év történéseit, hogy a következő korokban a falu lakói nyomon követhessék életünket, és ha újabb háromszáz év múlva ismét megírják falujuk/falunk történetét, legyen e kis mű alap munkájukhoz.

Ajánlom szeretettel minden itt élőnek, és azoknak is, akiket a sors távolabbra vitt tőlünk; bízva, ők is - bárhol élnek is - ortaházaiként olvassák e sorokat, mert a szülőföld összeköt.

Ortaháza, 2002. augusztus

Vajmi Ferenc
Polgármester

A falu földrajzi elhelyezkedése

Ortaháza Zala megye délnyugati részén, a Berek-, és Cserta patakok eróziós völgyének találkozásánál a völgyet délről szegélyező szelíd dombok peremén települt. 15 km-re Lentitől, a Páka és Gutorfölde közti országút mellett, félúton. A falu központjában ágazik el az út Nova felé. Az említett völgy északi oldalán van a falu vasúti megállója a Zalaegerszeg - Rédics vonalon. Szomszédai: Északról Csertalagos, Keletről Gutorfölde, Dél-nyugatról - Nyugatról Páka, míg Észak-nyugatról Kissziget.

A község története a kezdetektől, a törökkor végéig

A falutól keletre lévő homokbányából az emberiség történelme előtti időkből származó állatmaradványok (csontok) kerültek elő. A falu határában ismert régészeti lelőhelyek nem találhatók. Okleveles adatokból tudunk Bol vagy Boly faluról, amely Orthaháza határában létezett. Ennek pontos helye nem ismert. Nevét a Boli - erdő őrzi. Szájhagyomány révén ismerjük a "Pincehegy-hát" nevét, erre a későbbiekben még visszatérünk.

A ma két, korábban egy utcás település a Göcsejre jellemző szeres település volt. Három szer: a Koczfán, Mikola és Vajmiszer alkotta.

Neve a nyelvészek szerint bizonytalan eredetű személynévből származik. Paizs Dezső az "írt" ige régi "ort" alakjából - az "ó" képzővel (ortó) alkotott személynévből származtatja.¹ Az Orta (tulajdonképpen "írtó, erdőírtó") személynévnek és a birtokos személyraggal ellátott ház (lakóhely, otthon) főnévnek az összetétele - írja Kiss Lajos.² Fenti nyelvi értelmezés magyarázatot ad a név lehetséges keletkezésére, de megnyugtató választ mégsem ad arra, hogy az idetelepült telepes után kapta a nevét, vagy irtás faluról van-e szó.

Első ismert írásos említése 1389-ből való, ekkor Páka tartozékai közt említik. Kora középkori történelméről tehát semmit sem tudunk, de fekvése, birtokosa személye arra enged következtetni, hogy története már néhány évtizeddel korábban is kapcsolódott Pákához.

A hivatkozott időpontban az Ákos nembeli Ákos fia László birtoka, aki ekkor Páka felét feleségének, másik felét unokahúgának Mikcs mester lányának, Sárának adta: Szent-Péterfölde, Perdefölde, Vetyen, Demeföld, Csedemér, Hernyék, Felső-(Se)be(c)ske, Alsó (Se)be(c)ske és Artaháza helységekkel együtt.

Az Ákos család hatalmának megteremtője Mikcs (Micsk) bán, akinek születési idejéről semmit sem tudunk, halálának időpontját 1342 vagy 43-ra teszik. Az Ákos nembeli Mihály fia. Már a rozgonyi csata előtt az Abák ellen har-

colt. A rozgonyi csatában kitüntette magát (1312. június 15.). Később Csák Máté, majd Borsa Kopasz zempléni hívei ellen fordult. Hűségéért különböző tisztségeket kapott jutalmul. 1312 és 15 közt sárosi várnagy, 1321-22-ben sárosi és zempléni ispán. 1322-ben királynéi udvarbíró. 1323-24-ben királynéi tárnokmester, sárosi és zempléni ispán, 1325-től 1342-ig szlavón bán.

Utódai, mint láttuk, jól sáfádkodtak a megszerzett vagyonnal.

Sára férje Felsőlendvai Herczeg Péter volt. Az ő lányuk Anna, aki előbb Szécsényi Frank László - nógrádi és honti főispán, a szécsényi, hollókői, somoskői uradalmak hatalmas ura -, majd Perényi Péter országbíró felesége lett. Az 1426. május 19.-én Tatán kelt oklevelében Zsigmond király Annát (Perényi Péter országbíró özvegyét) birtokaiban megerősítette, úgy, mint "*....., Paka, Antolhaza, Boloh, Zenthpeterfelde, Perdefelde, Wechyen, Demefelde, Chemeder, Hernyek, Felsewsebecske, Alsowsebecske...*" 1431-ben már a szentpéterföldi Ewzi (Özi) Tamás felesége volt Anna.

Ekkor zavaros időszak kezdődött a birtokok életében. A birtokosok torzsal-kodásai néha fegyveres küzdelembe torkollottak.

Ennek eredményeként a falu birtokosai maradtak az Öziek, és révükön Jári Barócz Márton, akinek leánya Özi Zsigmond felesége volt. 1472-ben Özi Györgynek - Zsigmond fiának - "magva szakadván" a birtok visszaszállt a királyra. Ekkor Mátyás király az ő részét, kedves hívének Lendvai Bánfi Miklósnak adományozta. Bánfi Miklós Özi Zsigmond özvegyének az adománnyul nyert birtokokból járó hitbért 1473-ban kifizette. Ennek eredményeképpen Jári Barócz Márton özvegye, Katalin és fiai László és János Bánfi Miklóssal a kapornaki convent előtt, Szentpéterföldre, Ártánháza, Hernyék és Lak nevű birtokokra nézve kibékültek. Az özvegy ki is adta a felsorolt birtokokra vonatkozó oklevelet. Fenti adatokat a Kapornaki convent okleveléből tudjuk.³ Ettől kezdve Ortaháza Bánffy Miklós révén a Bánffy család birtoka.^{3a}

A Bánffy család címere

1524-ből való a falura vonatkozó következő adatunk, ekkor az említett Bánffy Jánosnak volt itt: 6 jobbágya, 2 egész és 4 fél telken. Porta volt 3, zsellér 1.⁴ 1548-ban négy településen 13 portát találnak a birtok összeírók. A négy falu ekkor: Zenthpeterfelde, Artolhaza, Beerywkezlakosa (Berekközlakosa) és Felsewbkwsa. Két új házat említenek, 1 bírót és 23 zsellért.

Bánffy János fenti faluk birtokába úgy jutott, hogy a család egyik tagja, Ferenc, a mohácsi csata körüli zavaros helyzetet kihasználva Karichay Czigan János Szentpéterföldre, Ortaháza és Bereköz nevű falvakban lévő birtokait és Berek-

köz falu szőlőjét Szentpéterföldre szőlőhegyén, egy házát Alsólendva városában, és egy házát Hosszúfaluban erőszakkal megszerezte. Ezeket Bánffy János magának megtartotta, használta és javaiból élt. A Káricsai Czigány családról nincsenek közelebbi adataink, csupán annyit tudunk, hogy az előnevüket adó település, Káricsa, Zalatárnoktól Észak-keletre volt.

1549-ben Czigány János fia Ferenc a zalavári káptalanhoz fordult panaszával fenti birtokot illetően. A káptalan el is tiltotta Bánffy Istvánt, Bánffy János fiát és örökösét ezek elfoglalásától, használatától, elajándékozásától vagy átruházásától.⁵ A tiltásnak meglett a foganatja, a Czigány család visszakapta a nevezett birtokokat.

Míg földesuraik pereskedtek, a települések szépen fejlődtek. 1552-ben új falu neve jelenik meg Szentpéterföldre, Ortaháza és Berekközlakosa neve mellett, Kyslakos-é. A négy településen ekkor 38 porta található.⁶ 1565-re a pereskedő felek közt új egyezség született, mert a Zalavári hiteles hely oklevelé szerint Karychai Czigan Mihály visszaadja a Bánffyoknak Szentpéterföldre, Ortaháza és Berekközlakosa falvakban, Alsólendva városában és Hosszúfaluban lévő jobbágytelkeket. Ettől kezdve hosszú ideig, egészen 1675-ig nincs adatunk a faluról. Tulajdonosaiban időközben nem történhetett változás, 1644-ig Bánffy Kristóf (1577-1644. Bánffy Miklós és Zrínyi Orsolya fia) haláláig a Bánffy család birtoka lehetett. (Kristófról annyit tudunk, hogy eredményesen harcolt a Kanizsát elfoglaló, így közeli szomszédságába került törökökkel). Kristóffal kihalt a család. Mivel a Bánffyok női ágon rokonságban voltak a Nádasdy családdal, így birtokaik egy része a Nádasdy családra szállt. Amikor Nádasdy Ferenc országbíró 1671-ben, a Wesselényi féle összeesküvésben való részvételért lefejezték, birtokait elkobozták, azok a kincstárra szálltak. Így Ortaháza ekkor kerülhetett kincstári tulajdonba.⁷

A portyázó törökök, a környező falvakhoz hasonlóan Ortaházát is feldúlták. Feltételezhetően a XVII. század közepe - 1664 - táján, amikor Pákát is kifosztották, és a templomot is feldúlták, felgyújtották. Azért valószínű ez az időpont, mert az év elején a Zrínyi Miklós horvát bán (a költő) és Batthyány Ádám dunántúli főkapitány, valamint a szövetséges német birodalmi csapatok téli hadjáratára - melynek során az eszéki hidat is felégették - válaszul a törökök Köprülü Ahmed nagyvezér vezetésével nagyszabású hadműveletbe kezdtek. Ennek során felrobbantották Új - Zrínyivárat és Kiskomárom (ma Zalakomár) várát. A nagy létszámú sereg (a kortársak mintegy 40 ezer főre becsülték) pusztítva vonult Bécs felé. Céljukat nem érték el, mert a szövetséges hadak Szentgotthárdnál Montecuccolli tábornagy vezetésével legyőzték őket. Mivel a XVII. század ezen időszakában ez a legnagyobb török hadjárat vidékünkön, joggal feltételezhetjük, hogy akár ez előrenyomuló, akár a megvert, visszavonuló sereg fosztogatásának eshettek áldozatul a környék települései.⁸

Élet a török után

Ortaháza sok sorstársával együtt a pusztítást nem élte túl, elnéptelenedett. Újra telepítésére csak 1695-ben került sor, öt évvel a török Kanizsáról történt kiűzése után. A falu határában lévő földeket addig más falvak lakói használták. 1675-ben három dömeföldeiről tudunk, akik a földhasználat fejében, 1,75 köből búzát fizettek a kincstárnak.

1678-ban Esterházy Pál hűségéért és szolgálataiért első szülöttségi jogon birodalmi hercegi címet és uradalmat kapott. Ekkortól kerültek az Esterházy család kezébe az egykori Bánffy birtokok, az Alsó-lendvai és lenti uradalmak.^{8a}

Az Eszterházy család hercegi címere

Az elpusztult falvak újbóli felépítése, határaik mielőbbi művelésbe fogása érdekében a földesurak különböző kedvezményeket adtak a náluk letelepedni kívánóknak.

Lássunk egy példát, milyen kedvezményeket adtak az új telepéseknek. Lasztonya pusztát Esterházy Pál nádor kiadta megszállításra Hermán Miklósnak 1694-ben.

*“Maga kap egy helyet, melyen házat építhet és ez mindentől mentes lesz, csak dézsmával tartozik veteményei után. A megszállók - a Hermán által hozottak - mentessége 3 év, ez után úgy adóznak és robotolnak, mint más jobbágyságok. A megszállítás “szabad és jobbágyságon kívüli emberekkel” történjék, de lehet saját jobbágy is, de csak akkor, ha előző helyén maga helyett jó szolgáló jobbágyot hagy.”*⁹

Ortaháza “megszállítására”, Pál nádor fia, Gábor főispán adott ki megszállító levelet 1695-ben a lenti (hely) örségben lakó Czigány Gergelynek. Czigány Gergely kapott egy egész telket. Ennek helyföldre 10 hold. A kapott telket ő és utódai szabadosként használhatták. Megengedte nekik a földesúr Boly pusztáinak használatát. A megszállók *“nem fizetnek helyadót és kerekességet, hanem minden fél helytől fizetnek 5.m. forint summa, vagy robotpénzt”,* ami azt jelenti, hogy a gyalog vagy fogattal végzendő robotot pénzben megválthatták. Ez kedvező volt számukra. A kedvezményeknek nagy volt a vonzereje, mert a korból származó adatokból ismert, hogy sok jobbágy elszökött addigi földesurától, hogy új helyen letelepedve könnyebb megélhetést találjon. Így járhattak el gr. Erdődy Sándor Karácsonyszigeth-i (ma Kis-sziget) és zebeckei jobbágyságai, a Belső testvérek is, mert mint azt egy 1721-es vizsgálatai jegyzőkönyvből tudjuk István, Farkas és Miklós ekkor az Alsó-lendvai uradalomhoz tartozó Bördöczén és Ortaházán laktak.

Az ortaházai határ a megszállást követő időkben, az alábbi állapotban volt: *“erdők és berkek között fekszik, jóformán elnéptelenedett. Egynyomásos gazdálkodást folytatnak, jószágok híján nehéz munkával és trágyázással. Az elvetett mag másféléskeresét termi meg a föld. Réteik nincsenek, az erdőkben kaszálnak. Legelőik szintén az erdőben vannak. Tüzi és épületfát szolgáltató erdek a szőlőhegyen. Szőlők a szomszéd falvak határában vannak.”* (Páka, Szentpéterföldre)

A termés mennyiségére vonatkozó adatok ellentmondanak egymásnak, mert másutt azt olvashatjuk, hogy *“A földek jók, ötszörös termést hoznak. A rétek egy része elmocsarasodott.”* Az állatállomány 1711-ben a következő volt.

Ökör, ló fejőstehén: 8 db; fejős juh, kecske és öregsertés: 3db

Vetés és kész, vagy szalmában (kévében) gabona: 14 pozsonyi köből

Bor: 4 pozsonyi akó

Árpa, zab, hajdina, köles, törköly: 4 pozsonyi köből

Gazdák száma: 2

Itt figyelembe kell venni, hogy 1703 és 1711 között váltakozó hadiszerencsével folyik a II. Rákóczi Ferenc fejedelem vezette szabadságharc, amely nem kedvez a gazdasági fejlődésnek. Bár a vizsgált területet elkerülték e harcok - kivéve a Rédics melletti csatát - hatásuk az egész országban érződött.

A falu létszáma ebben az időben nem növekszik. 1728-ben még mindig 2 örökös jobbágyról és velük élő 2 fivérükről van adatunk.

1736-ra némi növekedés tapasztalható. Ekkor 4,5 jobbágytelekről olvashatunk, 2 inguulinus ök árendát fizetnek, és 1 hospes.

Ebben az esetben ez a telepes - talán az anyagi helyzete miatt - pénz helyett robotmunkával fizetett.

Az 1750-es évből az Alsó-lendvai uradalom összeírásából tudjuk, hogy tovább nőtt a lakosság. A gazdák száma 5, ezek közül az egyik özvegy, a zselérek száma 1, cselédek száma 2. (Lehet, hogy az 1736-ban említett két zselérről van szó). Van egy erdőőr is.

Jelentősen megnőtt az állatállomány darabszáma is.

Igás állatok: 11; Meddő tehenek és egyéb 3 évesek: 8; Borjuk és egyéb 2 évesek: 47

Őszi termés, mérőben: 360; Tavaszi termés, mérőben: 99

Bor: 206 akó

A méhkasok száma: 9

Közben 1740-ben - III. Károly Ferenczi Györgynek adományozta az Ortaháza határában található *“Ortaháza olim Majorháza”* (valamikor Majorházának nevezett) birtokot. A nevezett birtokrész valamikor a Zrínyieké volt, csak a Wesselényi összeesküvés után kobozták el, és szállt a királyra. Az adományozás körül az Eszterházyak, és a Ferenczi család közt nézeteltérés lehe-

tett, mert perre mentek. A Ferencziek Orthaházán kívül máshol is kaptak birtokot, ami nem tetszhetett az Esterházyaknak, azokat maguknak akarván megszerezni, de az a Ferenczié lett. Az adatokból az látszik kitűnni, hogy a Nádasdyakhoz hasonlóan, női ágon Bánffy Kristóf halála után a Zrínyi család is részesült az itteni birtokokból. Mint tudjuk, Bánffy Miklós édesanyja Zrínyi Orsolya volt.

Az 1764-es birtokösszeírásból olvashatjuk, hogy Páka erdeje határos Orthaháza és Pördefölde erdejével, és a zebeckeiek, csertalakosiak és csömödériek Orthaháza erdejéből faiznak.

Az összeírás részletesen leírja a falu határát is:

“Ezen határban lévén Bolyi pusztá, Tölgy, Bük, Fenyő és Gyertyánfából álló - (erdő) találhatik circiter 12 hold Föld, melyből csak 9-at in natura és 15 szekér rét, melytől minden termű Bagla széndért denarios 40 fizetnek; Berkes az alya; határos a falu Erdeje Pördeföldi pusztá utána nemes Mátaí, Gutorföldi Határa hol határhalmok nincsenek, és némely helyen kérdés alatt vagyon; az Berek felé M(éltóságos) Báró Sényei Náprátfai faluval határos, a hol határjelek nincsenek, és a Berek kérdést szenved; végzi Csertalakosi határral.

Az helységnek (Orthaházának) lévén egy darab Bükkes, kevés Tölgyes s Fenyves (erdeje), mely nagyobb része megaszaltatott, fekszik Pákai, Pördeföldei, Bolyi pusztá között.

Pákai plébániának filiálisa, a hol egy felségtelen luteránus vagyon, a többi pápisták.”

Jobbággy és írtásföld után a dézsmát a kilencedet természetben adják, ugyanúgy a bárány és méhtizedet is.

A korcsmártatás (Szent Györgytől április 24.- Szent Mihályig szeptember 29.) az uraságé. Ez idő alatt csak az uraság mérhetett saját kocsmájában.

Ekkor a falu nevét következetesen Orto-, vagy Ortóházának írták.

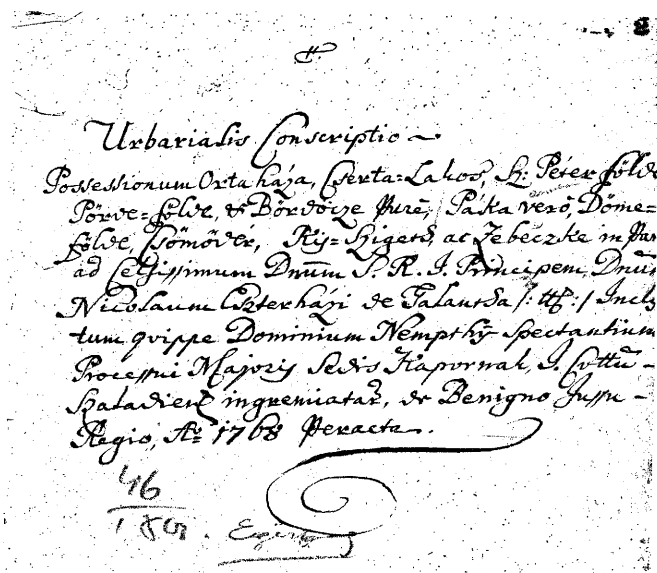
Az 1768. évi urbáriumából név szerint megismertük az Orthaházán lakó családfejeket. Pontos kimutatást kapunk birtokaik nagyságáról, és elhelyezkedésük helyéről. Itt most a neveket ismertetjük:

Czigány István szabados, a megszállítást végző Czigány Gergely leszármazottja, Belső János, Belső Péter szabados (az 1721-ben említett Miklós fiáról van szó), Devecz János zsellér, Koczfán Miklós zsellér, Koczfán Ferenc zsellér, Devecz Ferenc zsellér, Parti János zsellér, Kovács István zsellér, Mikola József zsellér.

1769-ben a falu Boli pusztát használja, azért bérleti díjat fizet.

Az 1770. november 26.-i katonai összeírásból ismét részletes adatokat kapunk a faluról. Ekkor már a családok (gazdák) számán túl hozzávetőleges képet kapunk a falu tényleges lakosságáról is.

Az összeírt családok száma 13. 105 személy fizet adót, tehát munkaképes,

Az 1768. évi Urbárium első lapja

adóköteles. Több nagycsalád is van, ahol egy-egy családban 16-17-en élnek együtt, közülük 6-8 az adózó.

A 13 családból 2 család zsellér. Nem a falu közösségéhez tartozó, máshonnan érkezett 1 család van, a községi csordás. Ők ötven vannak, és ketten fizetnek adót.

Terményeik közül a kukorica 53 pozsonyi mérőt termett, szőlőterületük 103 kapásnyi.

Vására, heti piaca nincs, bérfuvarozási alkalom, halászat, kocsmajog szintén nincs. A köznépet megilleti a bormérés Szent Mihálytól Újév napjáig, de az elmúlt évben az alatt az idő alatt semmit sem mértek ki. Az év többi részében a kocsmá az uradalomé. Mint látjuk az előző évhez képest ezt a kedvezményüket az uraság szűkítette, mert április 24. helyett december 31-ig árulhatták csak a borukat.

A Boli pusztai kaszálóról begyűjtött szénáért szekerenként 37,5 dénárt fizetnek, az itteni szántóföldek terméséből pedig kilencedet adnak a földesúrnak. Vámszedőhely, pálinkafőző üst, malom vagy más, a község által használt királyi haszonélvezeti jog nincs.

Természet adta hátrányok nincsenek, kivéve, hogy a Cserta folyó áradásai gyakran elárasztják és elrontják rétjeiket. Katonai összevonás és átvonulás (katonaság ellátása) nem terheli, a községnek adóssága nincs.

Az 1769. évi gabonatermés a közepesnél jobb volt, fagy vagy jégkár nem volt. A falu lakói az év során 41 fűzfát ültettek.

A falunak helyben iskolája és tanítója nincs, a gyerekek Pákára járnak iskolába, ezért a pákai tanítónak fizetnek: *“Mert ahhoz a plébániához tartoznak, és ő szolgál a lakosoknak.”*

Az oklevelek, királyi-, katonai-, adó-, és uradalmi birtokösszeírások mellett ugyancsak fontos adatokkal szolgálnak az egyházi összeírások, a Canonica Visitatiók. Ezekből olyan ismeretekhez juthatunk, amelyeket előbbiekből nem kaphattunk meg. 1774-ben, a pákai plébánián tett látogatás alkalmával nyert adatokból a következőket állapították meg:

Ortaháza másfél órányira található az anyaegyháztól, Pákától.

Ebben az évben egy keresztelés, és három temetés volt, míg esküvő egy sem. Telkes ház, amelytől természetben adnak a plébánosnak: 3.

Ház, amelytől csak pénzt kapott (zsellér): 9.

Disznólábat kapott (csak a tehetősebbektől): 8.

Az adatokat összevetve a környező falvak - Csertalakos, Zebecke, Kissziget, Kányavár, Lasztonya - hasonló adataival, szembevetendő az első kettő adatainak Orthaházához hasonló alacsony száma. a másik három számadatai nagyságrendekkel nagyobbak, ami azt jelenti, hogy sokkal nagyobb településekről van szó, ahol a lakosság létszáma is nagyobb.

A bucsuszentlászlói ferences szerzetesek a XVIII. század végéről, vagy a XIX. század elejéről származó felsorolás szerint a következő helyeket látogatták kéregetés céljából:

“Páka felé Göcsejben: Söjtör, Pusztaszentlászló, Magyaród, Ederics, Szentpéterföldre, Lasztonya, Erdőhát, Szentadorján, Csehi, Kányavár, Döme-földre, Páka, Csömödér, Kissziget, Bördöce, Iklód, Szombathely, Bárhely, Szentmihályfa, Hernyék, Karácsonyfa, Zebecke, Mikefa, Náprádfa, Gutorföldre, Tárnok, Ortháza, Tófej, Tüttös, Bak.” 1774-ben Páka környékén Hiláron testvér folytatott mustszedést.¹⁰

1777-ben házanként 25 dénárt fizetnek a plébánosnak. A falu összesen 3 Ft. 70 dénárt. Ebből kiszámítható, hogy 14 ház volt a faluban. Egy évvel később: *“A falu birtokosa Esterházy Miklós herceg.*

A lakosság nyelve: magyar.

Lélekszám: Katolikus conf. capax: 59 fő

conf. incapax: 34 fő

Evangélikus conf. capax: 3 fő

Összesen: 96 fő

Temetője nincs, Pákán szoktak temetkezni. (Csupán érdekességként ide kívánczik az a szomorú tény, hogy az 1774. december 17-én felszentelt pákai új temető első halottja, 1775. január 7-én az ortházai Czigány József, 25 éves ifjú volt.)

A plébános jövedelmeit részletesen ismerteti az 1778. évi Canonica Visitatio. Itt az Ortaházára vonatkozó részeket ismertetjük:

“4. Ortaházi mezőn négy részletben 7 hold u.m. (úgy mint):

- a, - A “magyarósi kút” - i düllőben 1 hold
- b, - Ugyan azon düllőben 2 hold
- c, - A “ Pap Erdeje” düllőben 2 hold
- d, - A “magyarósi “ düllőben 1 hold

5. Ugyancsak az Ortaházi mezőn a “Pap Hegye” nevű düllőben 2,3 hold, melyet részint a pákai Német István és László, Bek György, Lukács Dávid és István; - részint pedig az ortaházi Belső János, Péter és György, Parti János és Devecz János bírnak; a plébános az elvetett 9 mérő mag után úgy 11 mérőt szokott kapni. Rétye a kertje alatt van és az ortaházi “magyarósi kút” - i düllőben 338 négyszögöl, melyek egyikét a pákaiak másikat a pákaiak és dömföldiek takarítják le. A plébánosnak erdeje nincsen, de szabad faizási joga van a patronátusi erdőkben, Ortaházáról 3 sessió 3 szekérrel szállítanak be. Szokásban van a tized: búzából, rozsból, zabból és borból. ...Pár kévét mindegyikből, ...

A karcot sessiók, vagy pedig eke után fizetik, a legtöbb helyen 1/2-1/2 mérő búzát az egyik, rozstot a másik éven, vagy 1/2 búzát és 1/2 rozstot minden éven. Lélekpénz gyanánt 15 krajcárt fizet minden család, az árendások, zsellérek, az özvegyek rendesen a felét fizetik.

Stóladíjak a következők:

1. keresztelésért:	15 kr.
2. keresztelésért a keresztszülők:	4,5 kr.
3.beeresztéskor, 1 üveg bor, 1 font hús, pereg és	3 kr
4. házasság:	1 Ft.
5 házassági hirdetés:	6 kr.
6. házassági szabad stóla:	2 Ft.
7. temetés a keresztlág- ruhák 2/3 része és	36 kr.
8. ünnepélyes rekviem:	30 kr.
9 hirdetési bizonyítvány:	30 kr.
10. anyakönyvi kivonatok:	30 kr.
11. vízkeresztjáráskor minden háztól 1 sonka, 1 kenyér vagy pedig 6 kr.	

Az 1811. Canonica Visitatióból tudjuk, hogy a magtár tatarozása, állagának megóvása a csertalakosiak, ortaháziaiak, és szentpéterföldiek feladata.

Az egyházlátogatás ismét megemlíti a tanítót is. A falunak továbbra sincs külön tanítója. Ugyan az, aki Pákán. Tehát a gyerekeknek Pákára kellett járni iskolába. A tanítónak ingatlana nincs a faluban. Pénzbeli járandósága: minden telek után, és minden zsellértől 3 krajcárt kap (gyakorlatilag minden családtól), továbbá a tanításért minden gyerektől: akik írni tanulnak: 22,5 krajcárt, akik olvasni tanulnak: 15 krajcárt, és télen 1-1 kocsi tűzifát kap.

Természetbeni juttatásként gabonát kap.

A falunak ekkor már bábaasszonya is van Parti Anna személyében.

Az 1780. május 10-i másik urbáriális összeírásból - amelyet a királynő kilenc pontos kérdőívének készítésének napján írtak - név-, és jogállás szerint megismerjük a családfőket. Külön kiemeli az összeírás, hogy Belső János, Belső Péter és Lakatos Ferenc lakóhelyét szabadon választotta. (1768-ban szabadosnak is írják őket.) Ennek ellent mond, hogy itt az örökös jobbágyság közt is szerepeltetik őket. Ellentmondásban van az érintettek által, a kilencedik pontra adott válasszal is: "*Mindnyájan szabad menetelű jobbágyság vagyunk,...*"

Belső János, Belső Péter, Lakatos Ferenc, Devecz János, Kovács Miklós, Devecz Ferenc, Parti János, Mikola József, Belső István, Belső Márton, Belső György, Tóth Ferenc, Horváth József örökös jobbágyság, Czigán István Libertinus (szabados), Kovács István "alít Osvatics jövevin". Kovács Istvánról 1768-ban azt írják: "*alít Osvatics szab. "* (eredetileg Osvaticsnak hívták, szabados).¹¹

1782-ben a lakosság létszáma 101-re emelkedik, és ennyi marad 1789-ig.

A falunak 1783-tól van saját temetője, így halottaikat helyben temethetik.

1793-ra tovább nő a lakosság létszáma, és ekkor a falu mind a 126 lakója katolikus.

Úgy tűnik a XVIII. század vége gazdaságilag kedvezett a lakosság növekedésének. A birodalom a francia forradalom, és a napóleoni háborúk hatására hadi készülődésbe kezd, ez pedig a mezőgazdasági ártermelés fellendülését eredményezi. Itt nem csupán a gabonafélékre kell gondolni, hanem az állattenyésztésre is, mert a hadsereg élelmezése mellett fontos közlekedési és teherszállító "eszköz" a ló, amelyek élelmezésére a hadsereg számára jelentős mennyiségű szénára is szükség van. A jobb gazdasági feltételek, biztosabb megélhetés - tényleg a szabadabb mozgás - hatására tovább nő a falu lakossága száma.

1802-ben már 148-an lakják. Ez a 148 fő 19 család tagjaként (átlagosan 7-8 fő családonként), 15 házban él az alábbi megosztásban.

Férfi:

Nemesek szolgái:	1
Mindenrendű szellér:	11
Fiúgyermek:	48
Nők, általában (összesen):	77
Férfi: 1-17 éves:	36
18-40 éves:	4
Nőtlen és özvegy:	5
40 éven felül:	7
Római katolikus:	74

1819-ben ez a statisztika csökkenést mutat, és az alábbi szerint alakul.

Ház:	16
Háznép (család):	17
Férfi: nemesek szolgálói:	1
Paraszt:	8
Mindenrendű zsellér:	16
Fiúgyermek:	30
Nők általában:	67
Férfi: 1-17 évig:	24
18-40 éves, nős:	9
Nőtlen és özvegy:	8
40 éven felüli:	14
Római katolikus:	55
Távollévő az országban:	1

A falu lakossága tehát: 122 fő.

Alaposabb kutatást igényelne annak a kiderítése, hogy ez a csökkenés természetes, betegségek, egyéb okból bekövetkezett, vagy a háború következménye. Sajnos a különböző levéltári források sem mindig megbízhatóak, és szolgáltatnak egyértelmű adatokat. Ezért némiképp fenntartással kell kezelnünk azokat. Ennek bizonyítékeként álljon itt két adatsor. Mindkettő 1828-ban készült összeírás:

Az adózók száma:	29	29
Jobbágysok száma:	3	3
Zsellérek száma:	11	11
Fivérek száma:	2	2
Házak száma:	14	14
Igásökrök száma:	2	2
Anya tehenek:	32	7
2 évnél öregebb ünők:	3	3
3 évnél öregebb lovak:	30	22
1 éves sertések:	50	12

Ezek az összeírások azért pozitív adatokkal is szolgálnak, mert leírják - ezáltal megismerhetjük - a falu határát, földjeit, és azok jövedelmezőségét.

“Szántóterület 42 pozsonyi mérő gabonát terem, réjük pedig 16 falc.(ature.) volt.

Jobbágyfalú, az uradalomnak a tizedet természetben, a kilencedet a föld 1 pozsonyi mérő kapacitású területe után 4 1/5 krajcártól kezdve, készpénzben fizetik. Két egyenlő nyomású a vetésforgó. Buzát, rozsot, zabot, kukoricát vetnek. A rétek egyszer kaszálhatók. A dombokról lezúduló vizek károkat okoznak. A terület fekvése dombos, talaja agyagos - 1/4 éves urbális korcsmája 6

váltóforint jövedelmet hoz. - Előfogatokat állítanak, a deperdita 50 forint 12 kr."

Az egyháznak adott szolgáltatások sokrétűségére példa, hogy 1804-ben, amikor Sághy plébános Zágrábban, a pákai templom számára egy harangot vett, az árát a pákaiak adták össze, s az ortaházai Devecz Ferenc és István fuvarozták haza. Az ilyen fuvar a földesúri szolgáltatások közt is megtaláljuk, hosszúfuvar néven.

1830-ra a lakosság létszáma 187-re emelkedik. A plébános és tanító jövedelme változatlan, a korábbival azonos.

1848-ban a falut 146-an lakják, 16 házban 19 család.

A forradalmi mozgolódás szele ide is elért. A falu lakói megsokallva az uradalomnak fizetett, és természetbeni szolgáltatások mértékét, a környezetükben, ugyancsak Eszterházy tulajdonban lévő falvakkal; Páka, Zebecke, Kissziget, Csömödér, Várfölde, Bánokszentgyörgy, Dömefölde, Oltárc és Tolmács lakóival együtt megtagadták az irtásföldjeik után járó tized, és hegyvám megfizetését. Ennek részleteit jobban megismerhetjük az alábbiakból:

"Július hónapban a Hg. Eszterházy és gr. Erdődy családok birtokához tartozó több község parasztjai megtagadták az irtásföldek utáni szolgáltatásokat. Csillagh Lajos alispán július 20-án jelentette a belügyminiszternek, hogy személyes fellépése eredménytelen maradt.

"Zala megye lakosi pár hónapok óta minden foglaltságtól mentek valának, azonban sajnosan kénytelenítettek jelenteni, miszerint Eszterházy Pál ő her-

cegsége és gróf Erdődy család volt jobbágysai és pedig pákai, csertalakosi, zebeckei, kisszigeti, csömödéri, ortaházi, bánokszentgyörgyi, várföldi, dömeföldi, oltárczi, tolmácsi helységek lakosai az irtásföldekből ezideig kiszolgált tized vagy ötöd rész gabonát egyáltalában megtagadták. Ő hercegsége részéről tett folyamodás folytán kiküldetésemhez képest önmagam a hely színére kimenvén, a törvényt, ezen alapult kötelességeiket tehetőségemhez képest magyaráztam, de sikertelenül. Egyál-

Ortaháza pecsétje, 1849.

talában az irtásföldről járandók kiszolgáltatását megtagadták és, a mint előre jósolni lehet, következő erdőbeli haszonvételekkel és hegyvám kiszolgáltatással szinte hasonló történend, hacsak jelen makacsság megfenyítve nem léssen”

A belügyminiszter augusztus 3-án kelt 6483/1848.sz. rendeletében leszögezte álláspontját az irtványföldek kérdésében, s karhatalom alkalmazására adott utasítást.

“Aggodalommal és megütközéssel értesültem Önnek f.é. július 20-ról hozzám intézett tudósításából arról, hogy Zala megyében kebeleztetett igen számos helységek lakosai a majorsági természetű irtásföldekből eddigelé általok kiszolgáltatott tized vagy ötödrész járandóságot egyáltalában tettleg megtagadták és a tett helytelensége kimutatására intézett békítő tiszt eljárás minden siker nélkül maradt.

Aggodalmamat méginkább növeli azon körülmény, hogy e jogellenes lázas mozgalom több, mint tíz helységben tört ki. - Miből vagy azt kell következtetnem, hogy az illető hatósági tisztviselők mindjárt a baj keletkeztekor, midőn még az csírájában és kevesb erővel elfojtható vala nem teljesíték kötelelességeket azon eréllyel, buzgósággal és szigorral, miként azt a tárgy fontossága és a mulasztásból eredő felelősség terhe igényelte, - vagy hogy az ármány és izgatás alattomos cselszövényei nemtelen bujtogatóktól eredtek.

Nem kétlem, hogy Ön ezen fontos eseményt a megye kebelében működő kormánybiztos Csányi László úrnak is bejelentette és hogy a büntetlenül könnyen szerteharapódzó s még nagyobb erőre kapható fejtelenség megtorlására, valamint az illető uradalmak kármentesítésére nézve megfelelő intézkedések megtételtek.

A törvény rendelete világos s az által csak az úrbér s azt pótló szerződések alapján eddig gyakorlatban volt szolgálatok, dézsma és pénzbeli tartozások szüntettetvén meg, önkint értetik, miszerint minden más kötelezettségek fennmaradtak, s a volt jobbágyság mindattól, mi nem urbéri birtok, következőképp az irtásoktól is, tartozásait lerovni köteles. - Minden ki érészbeni köteletségének és tartozásának eleget tenni makacsul s megátalkodottan vonakodik, vagy éppen a törvényes végrehajtó hatalomnak ellenszegül, a törvények iránti engedelmességre karhatalom alkalmazásával is szorítandó.

Miután azonban a horvátországi zavarok miatt a megye határszélén összegyűjtött hadierők egy részét e célra nagyobb mennyiségben alkalmazni nem lehet, a karhatalom alkalmazását aként kívánom eszközölni, hogy az a kérdéses helységek ellen nem egyszerre, hanem soronként egymásután fordíttassék.”¹²

Arról, hogy lett-e folytatása az ügynek, vagy a Jellasichek vezette horvát támadás mellett eltörpült az egész, nem tudjuk.

A szabadságharcban ténylegesen harcoló ortaháziak nevét és adatait az újoncozási jegyzőkönyvek alapján készült "A szabadságharc Zalai honvédei 1848-1849", és Novák Mihály: "Zalavármegye az 1848-49. évi szabadságharcban" című műből ismerjük.¹³ Név szerinti megemlékezésükkel tiszteljük emlékük előtt:

Bálint József földműves (cseléd), közvitéz, 89. honvéd zászlóalj

Czigán István 22 éves, földműves

Devecz Gábor 20 éves, földműves

Horváth György (?)

Koczfán József 19 éves, földműves, közvitéz, 127. honvéd zászlóalj

Mikola László 21 éves, földműves (napszámos), közvitéz, 47. honvéd zászlóalj. Meghalt a csaták során. A zászlóalj száma alapján tudjuk, hogy ő nem újoncozással, hanem önkéntesként került a honvédseregbe. Ugyanis az 1848. szeptemberében szervezett "első zalai önkéntes nemzetőri zászlóalj" október végén kapta a 47. honvédzászlóalj nevet, és mind legénysége, mind tisztikara szinte kizárólag zalaiakból állt. E nemzetőr zászlóalj 1848. szeptember 11-én, visszavonulása során Páka mellett, a csokmai csárda szomszédságában töltött egy éjszakát. Szeptember 12-én Dömeföldén át Gutorföldre vonultak. Pausa (Pausa) József (?).

A szabadságharc elbukott, következett a megtorlás. Erre vonatkozóan is van a falura vonatkozó bizonyítványunk:

" Alul írtak hitelesen bizonyítva megismételjük, hogy Méltóságos Báró Nernherd Tábornok, Császári Királyi Kerületi Parancsnok Úr által ezen Zala Megyében felállítottott rögtön ítélő Törvényt helységünk lakosai előtt, az illető vidékbeli Kozáry László szolgáló bíró, és segéd esküt társa Prozsás Mihály Urak máj alul irt napon kihirdették, és egy példányt Templom, vagy Korcsma ajtóra leendő felfüggesztés végett által is adtak. Kelt Pákán az az a Fára és Jegyzőségi helyen. October hó 26-án 849.

Devecz János X Ortaházi helység bírāja

Belső János X eskütt

Kovács Gábor X eskütt

Elöttem és általam Tóth József helység hites jegyzője."

A másik ugyancsak ekkor íródott:

“Alul irtak hitelesen bizonyítva megismételjük, hogy Méltóságos Báró Nernhard Császári Királyi tábornok, és Kerületi Parancsnok Urnak a Fegyverek kiadása eránt kiadott rendeletét Kozáry László szolga bíró Úr segéd esküt Társával Prozsás Mihály Urral mái alul irt napon a helységünkbeli lakósok előtt nyilván kihirdette. Kelt Pákán, az az a Fára, és Jegyzőségi helyen.”

(A többi ugyan az, mint az előzőn.)

1850-ben a következő adatokat találjuk róla Fényes Elek Magyarország Geographiai szótára-ban:

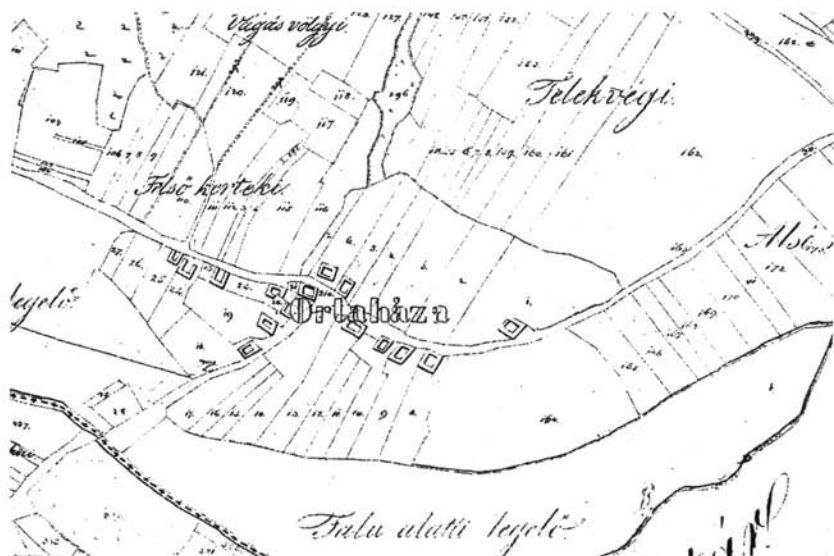
“ Ortaháza, magyar falu, Zala megyében, ut.p. Baksa (?) : 200 kath. lak. Fu.h. Eszterházy” ¹⁴

Nagy horderejű esemény éve az 1855. 28 falu és pusztá csatlakozik a pákai orvosi kerülethez, ezáltal javulnak az egészségügyi ellátás feltételei:

“Alul irottak Páka, Döme föld, Ortaház, Csertalakos, Csömödér, Kissziget, Zebecke, Hernyék, Kányavár, Pördeföld, Gutorföld, Náprátfa, Szentpéterföld, Tárnok, Kozmadombja, Vakola, Oroklán, Hentse, Tófej, Iborfia, Tüttös, Vadamos mint egy orvosi kerületet képző községek Elöljárói ezennel ki nyilatkoztattuk mi szerint tekintettel a községek szegényi helyzetére Tekéntetes megyehatóságnak f. évi Február hó 16-án 1507. szám alatt kelt rendelete nyomán Pákai orvosi kerületben ki nevezendő orvost évenként 400 pft. kész pénz fizetéssel, 120 pft. szállás pénzzel és 180 pft. ló tartásul ki jelelt öszveggel , és így összesen 700 pft. öszveggel jutalmazhatjuk, mely öszvéget ezennel az irt község nevében meg is igérjük. Kelt - Letenyén Martius 3-án 1855.”

Alatta baloldalon a községek viaszba nyomott pecsétlenyomatai, a község nevének kiírásával, mellette a község képviseletében jelenlévő aláírása. Ortaházát Parti Péter esküdt képviselte. Aláírását kézjegye helyettesítette.¹⁵ Kit neveztek ki ekkor Pákára körorvosnak, a kutatás jelenleg még nem tudta kideríteni.

1855-öt követően nem találtunk a falura vonatkozó levéltári adatot. Az ezt követő első hivatalos adatunk 1922-ből származik. Ezzel az időponttal új fejezet kezdődött a falu életében.

"Eszterházi hercegség Nemthy uradalmához tartozó Ortaháza és Csertalakos helységek térképe 1846."

Ortaháza belterületi térképe, 1858.

A község XX. századi történelme

A XIX. század második feléről nincsenek igazán értékelhető forrásaink. Néhány az oktatással kapcsolatos adatot lehet használni. Még a vasút megépülése sem hoz igazán jelentős változást a falu életébe.

Az első nagy világgégés természetesen Ortaházát is érintette.

A frontról 9-en nem tértek vissza:

Borosán Pál
Horváth Lajos
Koczfán János
Kovács Pál
Kulcsár István
Kulcsár József
Mikola István
Takács Andor
Tóth István

Az 1925. évi Közigazgatási Útmutató adatai közt is csak kettő van, ami érdekes a falu szempontjából. Megtudjuk, hogy 1 kovácsa, és 1 kocsmárosa van. 1927-ben a kocsmáros Borosán István.

1928. június 13.-án megalakult a Levente Egyesület. Elnöke: Kovács József, alelnök: Czigány Pál, pénztárnok: Dömötör József, jegyző: Parti János, leventeoktató: Belső József. Valamennyien képviselőtestületi tagok.

Szeptember 1-én megkezdődött a tanítás a falu 1926-28. közt épült római katolikus iskolájában.

A képviselőtestület ugyanebben az évben döntött arról, hogy a Farkas-híd felújításához a község anyagilag hozzájárul. 1931. szeptember 11.-én arról döntöttek, hogy létrehoznak egy postaügynökséget (fiókposta). A postaügynök naponta egy alkalommal a vasúti megállóban leveszi, illetve feladja a küldeményeket. Október elsején átadták a vasúti megálló épületét. 1932. január 22.-én született döntés az oda vezető út megépítéséről, amelynek földmunkáit a község vállalta, a vármegyei kultúrmérnöki hivatal irányításával. 1934. február 6-án a község belépett a Társadalmi Egyesületek Szövetségébe, évi 10. P. tagsági díjjal.

Az 1930-as évek első felének viszonyairól a "Zalaegerszeg és a Göcsej részletes kalauza" -ban olvashatunk:

*"Ortaháza (235m.) Gutorföld D végén a tvh. (törvényhatósági) úton a Berek patak völgyében igen kellemes úton 5km-re, vagy pedig vasúton is, Ortaháza községet (353 kat. magy. lakos) ériük."*¹⁶

1935. december 16.-án tartotta alakuló közgyűlését az "Ortaházai Körjegyzőség Polgári Lövész Egyesülete". Az alakuló közgyűlésen 22-en vettek részt.

Megválasztották az egyesület tisztkarát is:

Elnök: Vizsy Károly körjegyző

Ügyvezető elnök: Márkus Károly tanító, Kissziget

Álelnökök: Devecz Ferenc földműves, Ortaháza

Főtthkar: Choma Sándor irodatiszt, Ortaháza

Pénztáros: Becze Károly földműves, Kissziget

Ellenőr: ifj. Lábodi János földműves, Zebecke

Háznagy: Belső József földműves, Ortaháza

Jegyző: Pál Jenő tanító, Ortaháza

Orvos: Dr. Kiss Géza körorvos, Páka

Ügyész: Dr. Keglovich Béla, Lenti.

A "Polgári Lövész Egyesület Alapszabálya" nyomtatott. Központilag adták ki. Nyolc oldalából négy szöveges, négy pedig ábrás. A képek egyenruhákat, és rangjelzéseket ábrázolnak. Ebből is kitűnik, hogy hasonlóan a levante egyesületekhez, szintén katonai előképzésre hozták létre. Az egyesület háromévnvi működés után feloszlatta önmagát. Ezt a Belügyminisztérium tudomásul vette, és utasította Zala vármegye alispánját, hogy az egyesületet a nyilvántartásából törölje. Kelt: 1940. március 6-án.¹⁷

1936. júniusában Ortaháza képviselőtestülete egyhangúlag támogatta Dr. Kelemen József gyógyszerész kérelmét Páka községben gyógyszertár felállítása-
sára.

Ugyancsak ez évben, szeptember 5-én közös testületi ülésen döntött Kissziget és Ortaháza képviselőtestülete egy kenderáztató megépítéséről. Ennek kivitelezésére csak 1939-ben kerül sor.

Az 1930-as évek második felében a térségben megkezdődtek az olaj utáni kutatások. Ezeket 1937. novemberében siker koronázta. 21-én termelni kezdett Lispe határában a B-2 jelű kút. A gazdaságilag rendkívül fontos olajat vasúton juttatták el a finomítókbá. 1937. december 16-án az első magyar olajvonat elindult Ortaházáról Budapestre.

1938-ban a képviselőtestület határozatot hozott a falu hősi halottai emlékének megőrzésére. Úgy határoztak, hogy egy hősi ligetet létesítenek a község közepén lévő köztéren. A liget kialakításának költségeit a lakosság adományaiból kívánták fedezni. Kivitelezésének lebonyolításával Czigány Pál bíró, Vizsy Károly jegyzőt és Pál Jenő tanítót kérték fel. Általunk nem ismert okból a liget végül nem, a testület által kijelölt helyen, hanem a község keleti, Gutorföldre felőli szélén került kialakításra. (A tuják közül néhány még jelenleg is meg van.)

Hősi liget avatási ünnepsége, 1938.

Hősi liget kapuja, 1940.

Június 15-én Horthy Miklós kormányzó látogatást tett a Lispei olajmezőn. Visszatérőben Orthaházán megtekintette a vasúti olajtöltőt, majd az ott várakozó kormányzói különvonattal tért vissza a fővárosba.

1939-ben a "Dunántúli Vármegyék" című almanachban a következő adatokat találjuk, lexikonszerűen felsorolva:

"Kisközség a novai járásban. Területe 1190 kh., lélekszáma 353. lakóai magyar anyanyelvűek és r. kat. vallásúak. Lakóházainak száma 61. Közoktatási ügyét 1 r. kat elemi népiskola és 1 r. kat. általános továbbképző látja el."

Az év folyamán felavatták a Pákai Iparos Olvasókör zászlaját. A zászló rudján található zászlószegeken az alábbi orthaházaiak neve olvasható: Devecz József (kőműves), Czigány Pál (asztalos), Vizsy Károly (jegyző), Becze János (földműves), Kalmár Béla (kereskedő), Sári József (útőr).

Ebben az évben a község, az 1937-ben hozott határozat értelmében, nagy beruházásba, egy kenderáztató építésébe kezdett Kisszigettel és Zebeckével közösen. A Zala Megyei Levéltárban megtalálható a teljes dokumentáció. E szerint az Eszterházy hitbizomány területén, a Pap erdő aljai dűlőben a korábbi kenderáztató helyére egy, évi 60000 kéve áztatására alkalmas áztatót terveztek. A költségvetés 5006 pengőről szólt. Ehhez 1940-ben a Földművelésügyi Minisztérium 1100 pengő támogatást utalt ki, oly feltételekkel, hogy az építésnél a katonai szolgálat miatt keresetüktől elesett "ínségmunkások alkalmaztassanak".

Így sem volt azonban elég a községek pénze, mert a tervezőt a költségek csökkentésére kérték fel. Így kimaradt a medence oldalának téglá burkolása, és a töltés oldalának gyeptégla burkolata. E munkák elhagyása után a költségvetés összege 3450 pengőre csökkent. A kenderáztató el is készült, de 1941-ben a körjegyzőség azzal a kéréssel fordult a vármegyéhez, hogy küldjön ki szakembert, mert az nem használható: *".... a mederben a víz nem marad meg."*¹⁸ A faluk fenti beruházása a területen folytatott nagymérvű kendertermesztésre alapozott, aminek írásos bizonyítéka, hogy a Zalavármegyei Közjóléti Szövetkezet ajánlatot tesz Orthaháza községnek a nagy kendertermés miatti felesleg feldolgozására, azzal indokolva, hogy arra a falu lakossága házilag nem lesz képes.

Az 1930-as években elindult turizmus-fejlesztési program egyik kiemelt helyszíne Göcsej volt. Ennek keretében számos Göcseji település, mint turisztikai lehetőségeket kínáló település került nevesítésre.

Egy 1940-ben készült - az Esztergomi Ferences Gimnázium tulajdonában lévő - térképen Orthaháza, mint vendéglátó, üdülő település szerepel. Az Országos Magyar Vendégforgalmi Szövetség által kiadott "Útas Könyve" az alábbiakat tartalmazza: *"353 lakosú színmagyar kisközség 9000 kh. erdő tövében, a Cserta - patak völgyében. Budapeستől való távolsága 321 km. Zalaegerszegtől 30 km. Tengerszint feletti magassága 230 méter. Vízellátása*

egészséges vizű kutakból történik. *Petrólevilágítás. Up. Páka.*

Közlekedés

Vasúton a Budapest- Celldömölk - rédicsi vonalon 7 óra alatt érhető el. Vasútállomás a községben. Autóval Zalaegerszegről 30 km, jó, köves úton. Helybeli közlekedési eszköz: bérkocsi.

Lakás és ellátás:

Vendéglő: Kovács Józsefné kifőzdéje 20 személyre berendezve, ebéd-vacsora személyenkint 2.- P.

Fizető vendéglátás (szervezett): a) penzió-szerű ellátás (szállás és étkezés) napi négyszeri étkezéssel átlag 2.50 P. b) Csak lakás. I. oszt. szobák száma 2, napi ár 1 P, havonta 30 P. II. oszt. szobák száma 12, napi ár 70 f, havonta 20 P.

Fürdőzés: A Berek- és Cserta - patakokban szabad fürdés. Napozó.

Egészségügy: Orvos és gyógyszerár a 4 1/2 km-re fekvő Gutorföldén van.

Kirándulások: A község melletti 9000 holdas erdőbe a Cserta - patak partján Göcsej szívébe. Félnapos kirándulás Budnyára a hercegi halastavakhoz és a göcseji stílusban épített vadászkastélyhoz. 2-3 órás túrák bükk- és tölgyerdő rengetegekben. Kirándulások a néprajzi érdekességű göcseji községekbe. Zebecke, Karácsonyfa. A Kerka vidékére s a jugoszláv határra, valamint a vármegye székhelyére, Zalaegerszetre nagyobb kirándulások Felvilágosítást nyújt: A községfejlesztő bizottság - községháza. ”

A kötet következő kiadása előtt a korábbi kiadás Ortaházára vonatkozó lapját a szerkesztőség megküldte a községi előljárásának javítás, kiegészítés céljából. Kifogásolta, hogy a falunál a Budnyai vadászkastély képe szerepel: “ A mellékelt levonaton szereplő kép a községet nem tünteti fel előnyösen, ezért szükségesnek tartjuk, hogy egy jobb illusztrációval nyerjen beiktatást az új könyvben. “

1940-ben továbbra is Kalmár Béla a boltos. Ugyanis az ő vegyeskereskedését is kijelölték petróleum forgalmazására.

A következő - 1941. - évben a körjegyzőség az Anyaggazdálkodás Ásványolaji Bizottsághoz fordult, hogy a község számára megállapított petróleum mennyiséget növelje meg. Indokként felsorolja, milyen intézményeknek van szüksége világító eszközre: Körjegyzőség 2 irodahelyiséggel, Levente körzetparancsnokság, Levente csoport, Iskola, Állami Fedeztetési Állomás, 2 kereskedés, 1 kocsmá, Posta hivatal, Levente otthon.

Az állami méntelep a mai Fő út 24. számú házzal szembeni területen volt, ahol a méneknek külön istállója volt, egy csődörös állandó felügyeletével, akinek a lakása szintén az épületben volt.

A háború miatt létszámhiánnyal küzdő bányák a falvakból igyekeztek pótolni létszámukat. A komlói M. kir. Kőszénbányahivatal is toborzott a faluban.

Egy fő jelentkezett, az 1912. február 20.-án született Koczfán Sándor. Az év folyamán a körzeti tűzoltó felügyelőség utasítására létrehozta két kár-elhárító tűzoltórajt 20 fővel.

Ebben az évben készül egy statisztikai kimutatás a falu határában található birtokok nagyságáról és összetételéről. Az összes földterület 1190 kh., ebből szántó 357 kh., rét 207 kh., a többi erdő. Birtokok mérete alapján részletezve:

100-1000 holdas	2	685 kh. 11 öl
20-100 holdas	3	85 kh. 06 öl
10-20 holdas	3	31 kh. 13 öl
10 kh. alul	271	387 kh. 06 öl

(A falu története szempontjából nincs jelentősége, csupán érdekességgént említjük meg, hogy az országos magyarosítási törekvések hatására Mitránc János családi nevüket Máhomfai - ra változtatta.)

Folyamatban van az új jegyzői lakás, és hivatal építése. Fedezete az 1941. évi költségvetésbe be van állítva. Ennek részleteire majd a közigazgatás történetében visszatérünk.

Március 2.-án megkezdte működését a községben Devecz Sándor tejüzeme, melynek napi forgalma 40-50 liter volt, és csak tejszínt csinált.

Az 1939. évi átszervezésnek megfelelően 1941. április 18.-án megalakították a levente bizottságot. A három bizottsági tagnak Dömötör Józsefet, Mitránc Istvánt és Balácsi Józsefet jelölték ki. A körjegyző a novai járási m.kir katonai parancsnoksághoz küldött jelentéséből tudjuk, hogy "*.. körjegyzőségemben egy levente egyesület lesz alakítva....(1941. július 21.) ....az alakuló gyűlést megtartottam.*" (1941. augusztus 31.) A faluban a levente kötelesek száma 43 fő. A leventék kiképzésére a falu költségvetésében tervezett levente alap hozzájárulás összegét, az adóalap 8%-a nem fedezi, ezért a község a vármegyei levente alaphoz segély címén 263 P. támogatást kért. Ortaházán a leventék részére 27 levente öltönyt varrattak. A szükséges szövetet ortaházai lányok szőtték. A hozzávaló fonalat a színi előadások bevételéből vették. A falunak leány leventéi is voltak. A levente otthon Vajmi Andrásék üresen álló házában szobájában volt. (Kossuth utca 22.)^{18a}

A körjegyzőség két községében, Ortaházán és Kisszigeten, egy-egy tűzoltófeccskendő beszerzését tervezték. Igaz, hogy Ortaházának volt egy kocsifecskendője, de az már elavult, mert 1891-ből való. A tűzoltó parancsnok Belső József, aki 1933-ban végezte el a kerületi tűzoltó tanfolyamot, évente 150 p. tiszteletdíjat kap, 1942. január 1.-től.

A falu vegyeskereskedésének tulajdonosa Kalamár Béla volt, kocsmárosa pedig Balácsi József.

A falu a második világháborúból is kivette részét. 1941. július 2-án Ortaházán, a körjegyzőség községeiből 16-an vehették át az erdélyi emlékérmét: *Vajmi János, Borosán István, Benkő Sándor, Devecz János, Bódis Gábor, Becze János, Kovács Dániel, Fehér Károly, Zselezen Károly, Belső Pál, Kucsár Lajos, Fehér József, Millei Károly, Dávid Gyula, Dávid Sándor, Leidl Gyula.*

A háborús intézkedések a falvak életébe is sok újat hoztak. Kötelességévé tették a községeknek az utak állandó járható állapotban tartását, ez a téli havazásra is értendő, és azonnali feladatként szerepel. Ezt a munkát a falu közigazgatási határáig kellett elvégezni közmunkában.

A körjegyzőség községei novemberben bejelentették csatlakozásukat a délvidék visszafoglalása után újjá alakult Alsólendvai járásbíróshoz.

Az ugyancsak e hónapban a lovakat nyilvántartó tiszt által tartott osztályozásból tudjuk, hogy ekkor a faluban 52 ló, és 26 jármű, azaz lovas szekér volt.

November 16-i ülésén a képviselőtestület az 1939- ben elhatározott jégverem építésre 460 pengőt szavazott meg, azzal, hogy annak 1943-ban el kell készülnie.

A Novai Járási Vöröskereszt Fiókegylete Választmányába választmányi tagnak Vizsy Károly körjegyzőt, Szeclenik Ilona kisszigeti tanítónőt, és Pál Jenő tanítót választották meg.

Lakosság létszáma ebben az évben: 346 fő.

Sorkatonaként és leventeként bevonultatott férfiai és fiataljai közül sokan nem tértek vissza. Többen pedig rövidebb - hosszabb hadifogság után kerültek csak haza.

A hősi halált haltak méltán megérdemlik, hogy e helyütt név szerint megemlékezzünk róluk:

Honvédek:

Bartalics József

Devecz János

Czigány György

Czigány József

Kovács János

Parti Sándor

Sári József

Takács Ferenc

Vajmi István

Vajmi Károly.

Állami Fedeztetési Állomás lovai jártatás közben, 1941.

Tóth Imre levente, kerékpáros futár

Falusi ünnepély. Levente lányok érkezése, Vizsy Károlyné vezetésével.

Falusi ünnepély. Levente lányok táncbemutatója

Vöröskeresztes tanfolyam résztvevői Ortaházán, 1941.

Vasárnap délutáni csoportkép. Háttérben a "Mentes" ház

Leventék:

1945. január 26-án a novai járás leventéit Gutorföldén bevonították, Ausztriába és Németországba vitték őket hadimunkára. Az Ortaházáról bevonult öt leventéből egyedül Tóth Jenő tért haza. Négy társa Németországban, Wesendorf-ban halt hősi halált, 1945. április 10.-én egy, a táborukat ért légitámadás során.

Belső Károly, Ortaháza, 1926. március 12. - Wesendorf, 1945. április 10.

Koczfán Pál, Ortaháza, 1928. június 11.- Wesendorf, 1945. április 10.

Parti Pál, Ortaháza, 1926. március 18. - Wesendorf, 1945. április 10.

Mikola János, Ortaháza, 1929. november 9. - Wesendorf, 1945. április 10.

Az 1942-1944 közt történt eseményekről nincsenek adataink, illetve a megélvőkről, majd más fejezetekben részletesen szólnunk. Közben annyi történt, hogy Choma Sándor irodatisztet Alsólendvára helyezték át, továbbá, hogy az Országos Közegészségügyi Intézet a falu határában artézi kutat fúratott. Ehhez a szükséges kézi- és igásnapszámot a képviselőtestület 1944. március 9-én megszavazta.

1945 mozgalmas volt a falu életében. Folyt a finomító építése. A házak kiadható szobáiban MAORT munkások és családtagjaik, valamint német katonaság volt elszállásolva. Az egyre szűkülő hátországnak kell ellátnia élelmisszerrel a magyar, és szövetséges német hadsereget. Számítalan erre utaló irat maradt ránk. Februárban összeírták a 100 holdnál kisebb területen gazdálkodók 2 évesnél idősebb szarvasmarha (bivaly) állományát. Ortaházán ekkor összesen 40 db állat volt. 1944. július óta a község 11 darabot szolgáltatott be. A hadsereg ugyanezen idő alatt 15 darabot "vett igénybe". Február 20-án a gazdák elszámoltatásából kiderül, hogy a község beszoolgáltatási kötelezettsége kenyérgabonából: 4302 kg, zabból: 3994 kg, árpából 1272 kg, és tenge-riből 1911 kg. További termény beszoolgáltatásaik a következők:

	1944 decemberében, és	1945 januárjában
Babból:	364 kg	346 kg
Tökmagból:	551 kg	599 kg
Napraforgómagból:	1568 kg	591 kg
Tojásból:	-	14,5 kg.

A burgonya beszoolgáltatásról az alábbiakat jelenti a körjegyző 1945. március 4-én:

"Főszolgabíró Úrnak, Nova.

Jelentem a következőket:

1. Ortaháza községben a burgonyával bevetett terület 19 kh. ezen volt termés

760.q. 2. *A termésből pontozásra belett szolgáltatva 18 q. 3. A tulajdonosok búza pontozás nélkül Ortaháza községben dolgozó Olasz-orosz hadifoglyoknak és a zalaegerszegi hadikórháznak és a menekült MAORT-osoknak adományozott 40 q. burgonyát. 4. Vetőmag, hadiszükséglet és állatok etetésére visszatartott burgonyán kívül beszolgáltatandó burgonya nincsen.*" (Ugyanezt leírja körjegyzőség másik két községére is.)

Az 1945. március 13-án keltezett jelentésből megtudjuk, hogy a három községben mintegy 70 MAORT -os család telepedett le, ezek menekültek. Itt - mai szóhasználattal - a jegyző csúsztatott, mert az olajosok az épülő finomítón dolgoztak, így nem számíthattak igazán menekültnek. 1945. március 19-én Szikszay István novai terménykereskedő fordul levélben a körjegyzőhöz, hogy a környéken állomásozó Magyar és Német alakulatok részére nagyobb mennyiségű burgonyára lenne szüksége. Közben a körjegyző 13-án elküldte jelentését a Nován székelő R. Bessel Német Gazdászati Összekötő tisztnak, hogy a falu lakosai közül kenyérgabonából 316, zsírból 303 fő önellátó, míg ellátatlan 85, illetve 98 fő. A helyi lakosság létszáma ekkor 397 fő.

Egy másik adat szerint a lakosság száma 396 fő, ennek arányában a falu só szükségletét 191 kg-ban állapították meg. Fűszer paprikából 8 kg-ot kaptak. (A jelentésekben szereplő számok egy- két fővel eltérnek egymástól) Központi alapból a falu textilsegélyt kapott, amit a következőképp osztottak el. A nevek felsorolásától eltekintünk. Harisnyát 9 fő, jégzoknit 8 fő, férfi zoknit 14 fő és kesztyűt 1 fő kapott.

A német hadvezetés stratégiai okokból mindent elkövetett, hogy az olajvidéket, így Ortaházát és környékét minél tovább tartani tudja.

Április 1-én a Zalalövőtől délre támadó szovjet 5. gárda lovas hadtest hajnalban három órakor újból támadásba lendült, de beleütközött a németek visszavonuló, illetve a Baktól délnyugatra csoportosuló részeibe. Reggel 8 órakor a Gutorföldre felől visszavonuló 23. német páncélos hadosztály részeivel vívtak harcot Ortaházánál és Kisszigetnél a Berek patak partján, majd Csömödér körzetében került heves harcokra sor. 2-án hajnalban a 23. német páncélos hadosztály a Páka - Gutorföldre közötti szakaszcsoportra támadást intézett Nova irányába, hogy elfoglalásával elvágja a szovjet 5. gárda lovas hadtest további előnyomulása előtt az utat. Az ellenlökés elérte Újhely pusztát (Újmajort), de itt elakadt, sőt, a szovjet csapatok visszavetették a német erőket. A déli órákban megismételt ellenlökés elérte a Novától délre levő útkanyart, azonban itt a támadó páncélosokat erős tüzérségi tűz fogadta. Délután a német erők Novától délnyugatra beásták magukat, az ellenség állandó tüzelése alatt. A szovjet 12. lovas hadosztály elfoglalta Zebeckét, Csömödért és Iklódbördöcét. A németeket bekerítés fenyegette, ezért nagykanizsai csoportosításukat gyors ütemben visszavonták nyugat-délnyugat irányba. A néme-

tek az egész arcvonalon igyekeztek elszakadni az üldöző szovjet csapatoktól. Felszerelésük egy részét hátrahagyták, felrobbantották. Ugyanezt tették a közúti-, és vasúti hidakkal is. Ortaházát csak április harmadikán, a bekerítést megelőző utolsó pillanatban adták fel és vonultak vissza.¹⁹ A falu háborús káiról nincs adatunk, viszont tudjuk milyen veszteségeket szenvedett el a körjegyzőség. Sajnos községenként nincs részletezve, így Ortaháza veszteségét nem ismerjük.

Szarvasmarha 24 db, sertés 44 db, ló 117 db, kenyérgabona 1600 kg, erőtakarmány 250 q, szálatakarmány 950 q, cukor 310 kg, Baromfi 1198 db, tojás 8200 db, gyümölcsfa 350 db, liszt 33 q, bor 208 hl, zsír 850 kg. Jelenti a jegyző, hogy a károkat okozó katonai alakulatokat azonosítani nem tudja, mert a községek többször gazdát cseréltek, és a lakosság legnagyobb részt a bunkerokban tartózkodott. Az adatokban az is szerepel, ami Zebeckén a harcok során keletkezett tűzben pusztult el. Fentiek ismeretében nem kell csodálkoznunk, hogy az 1941-ben még 52 lófogatot kiállítani képes faluban, 1945 júniusában már csak 30 ló található.

Szinte a harcokat követő napokban megkezdődött a hadviselés szempontjából rendkívül fontos vasútvonal helyreállítása. Már április harmadikán megkezdődött a romok eltakarítása. Közben felderítették, hogy Zalaegerszeg és Ortaháza között nem nagyon súlyosak a pályarongálások és azokat 8-10 nap alatt helyre lehet állítani. A gyors munkának köszönhetően ezen a szakaszon már a hónap közepén megindulhatott a forgalom. A következő lépés a vasúti forgalom Rédicsig való megindítása volt. Ortaháza és Rédics közt 3 db 20-40 méteres feszávolságú felrobbantott híd volt, melyeknek ideiglenes fahidakkal történő pótlását, ezeken a vágányok helyreállítását, a vonalrész mellett lakó vasutasok segítségével, kisiparosok, szak- és segéd munkások végezték, és augusztusban be is fejezték.²⁰

A politikai pártok gyorsan aktivizálódtak. Főleg a Kommunista párt igyekezett gyors befolyást szerezni a falvakban. Három budapesti kiküldöttjük; Sipos László, Lukács Gábor és Hermán József Ortaházán, Kisszigeten és Zebeckén alakították meg az MKP helyi szervezetét, és a földigénylő bizottságot, 1945. április 16, 17 és 18-án.²¹ Ortaházán a helyi MKP szervezet titkára Kalamár Béla vegyeskereskedő lett.²² A többi pártról nincsenek adataink.

1945. május 9-e és október 27-e közt az orosz katonaság az alábbi élelmiszereket vette igénybe a körjegyzőségben: 7 db szarvasmarha, 240 l tej és 20 kg túró.

Október 13-án délután 5 órára a novai orosz parancsnokság részére, Ortaházának 1 db tyúkot, 50 db tojást, 20 kg káposztát, és 2 kg túrókat kellett beszolgáltatnia.

A Szovjetunió részére történő jótéteti szállítások biztosítása érdekében a falut 5 db. sertés leadására kötelezték november hónapban. A sertéseknek legalább 40 kilogrammosoknak kell lenniük. A jótéteti beszolgáltatások ügyében a jegyző kéréssel fordul a Járási Rendőrkapitányság Politikai Osztályához. *“...ezen csekély lélekszámú és kis kiterjedésű körjegyzőségre a kivetés aránytalanul történt, majd annyi vettetett ki ezen kis jegyzőségre, mint a nagyobb jegyzőségekre, sőt van termény miből több lett kivetve. Ezen igazságtalan kivetés ellen a lakosság fel van háborodva.*

Tisztelettel kérem a Politikai Osztályt, hogy a járásban egy állandó kivetési százalékot szíveskedjék csináltatni, úgy hogy minden jegyzőség a terheket a kiterjedése arányában viselje. Ortaháza, 1946. január 4. körjegyző Vizsy Károly.”

A jótéteti beszolgáltatással kapcsolatban van még egy adatunk. 1946. januárjában Czigány Pál töltötte be a zsírbegyűjtő cseppet sem hálás tisztét.

A Zala megyei Földhivatal adatai szerint 1945-ig a falu határában a hg. Eszterházy Hitbizománynak 686 hold földje volt, ebből 521 hold erdő. Ebből áprilisban 64 igénylő közt 158 katasztrális holdat osztottak ki.

1948-ban a legeltetési társulat a régi zsúpfedeles, boronafalú kanászház helyett cserépfedésű téglapépületet emelt, jelentős társadalmi munkával, az akkori elnök Vajmi András irányításával.

Az 1949. évi népszámlálás adataiból tudjuk, hogy a község területe 1244 hold (715 hektár). A lakóházak száma 69, a népesség 352 fő. A határában található külterületi lakott hely: Boly part 1 házzal, 7 lakóval. Tagi major 4 lakóházzal, 56 fővel.

Ekkor a község belterülete *“...a Zalaegerszegi állami építészeti hivatal 17703/1948.sz. a. elfekvő iratok szerint lett megállapítva.*

1., Ortaháza - Zebecke út mellett 0.030 km-es szelvénytől 0.600km szelvényig tart.

2., Bak - Páka törvhat. út 17800 km-es szelvényétől a 19.250 km-es szelvényig, vagyis a Tagi úttól keletre 200 méternél kezdődik és tart a Vasvölgyi bejáráig.”

A képviselőtestület a helyi EPOSZ szervezete részére, sportpálya építés céljára 300 Ft segélyt szavazott meg az 1950. évi költségvetés terhére, 1949. június 25-i ülésén. Ugyancsak ezen az ülésen döntöttek a körorvos részére orvosi rendelőszoba biztosításáról. Ennek fedezetére 120 Ft-ot irányoztak elő, szintén az 1950. évi költségvetés terhére.

1949. október 21-i ülésén a képviselőtestület foglalkozott a Tagi majorban lakók kérelmével, amelyben azok kérték a major Pákától Ortaházához csatolását. A testület a kérést támogatta, azt 1950. február 23-án Zala vármegye alispánja, 1950. január 1-el, 5203-1/3-1950. I. számon jóváhagyta.

A képviselőtestületi jegyzőkönyvben az utolsó jegyzőkönyv az 1950. július 30-án megtartott testületi ülésről készült. Utána néhány lap ki van tépve. Csak feltételezhető, hogy a megalakult tanácsok első jegyzőkönyvei voltak ezek, amiket aztán kivettek, hogy a tanácsi iratok közé helyezték őket.

A tanács - megalakulása, 1950 óta - a volt körjegyzőség épületében működött. 1961-es adat, hogy helyet kapott még az épületben a 70 férőhelyes művelődési terem, és falu fiókpostája is. Ez a mai napig működik.

Ekkor a közművek közül már elkészült a villamos hálózat. A települési adatok 1962-ben így alakultak: lakóházak száma 76, népesség 327 fő. Csökkenést mutat az előzőhöz képest. Boly - pusztán egy házban négyen laknak. Tagi pusztán 5 házban 27-en élnek.

1966-ban megszűnt az önálló tanács és a falut közigazgatásilag Pákához csatolták.

A községben 1959 és 1990 közt a következő, fontosabbnak tartott esemény történt, és beruházás valósult meg:

Termelőszövetkezet megalakulás 1959. december 13.

A község villamosítása 1960.

Tűzoltószertár építése 1961.

ÁFÉSZ vegyes bolt 1966. 1934 előtt Ortaházán nem volt bolt. Akkor Zakó János, Kovács János házában (ma Kossuth utca 1.) bérelt egy szobát bolt céljára. Ő később megvette Szikszay terménykereskedő boltját Nován, és odaköltözött. A boltot Kalamár Béla üzemeltette tovább, eddigi ismereteink szerint, 1939-től. Az államosítás után a bolt Mentés István házában (Fő út 13.) működött tovább, a mai bolt elkészültéig.

Autóbuszváró építése 1970.

Hangos híradó 1971.

Vezetékes ivóvíz rendszer 1988.

A rendszerváltás után Pákával, Kányavárral és Pördeföldével közösen körjegyzőséget hoztak létre, Páka székhellyel. Közösen működteti a négy önkormányzat a körjegyzőséget, iskolát, óvodát, orvosi-, és fogorvosi szolgálatot.

A faluban 1990 óta megvalósult beruházások:

Telefonhálózat: 1991. A lakások 67%-ba vezették be.

Szennyvízrendszer kiépítése, pákai tisztítóval 1994. Lakások 55%-a.

Kábeltelevízió 1991. A lakások 87%-ba bevezetésre került.

Vezetékes földgáz bevezetése 2001.

Nem lenne teljes a falu történetének ismertetése, ha nem mutatnánk be a területén korábban létező, közigazgatásilag hozzá tartozó, időközben elpusztult vagy megszűnt falvakat, lakott helyeket.

Középkori okleveleinkben mai írt alakjában nem szerepel a falu. Első feltűnése 1695-ben, Ortaháza megszállításakor, pusztaként történik. Hasonló névvel kellett tehát léteznie a középkorban egy településnek. Szerepel is egy jobbágyfalu Zsigmond király 1426. május 19-én Tatán kelt oklevelében, melyben Annát, Perényi Péter országbíró özvegyét megerősíti birtokaiban, *Boloh* néven. A falvak felsorolásában, sorrendiségében elfoglalt helyével valószínűsíti, hogy az általunk keresett faluról van szó.

1434-ben *Boloh*, *Bolyoh* névvel, jobbágyfaluként említik: "...*Paka, Antalhaza, Boloh, Zentpeterfelde*..."²³ 1449. december 27-én Tormaföldén kelt levelében Pálóczi László országbíró a zalavári konventet kiküldi, hogy Mihályfalvai Don Györgyöt Pördefölde, *Bolyoh*, Márócz, Egyedlakos és Kozmaháza zálogos birtokokba iktassa be.²⁴

A szótó írásmódjának, és a földrajzi elhelyezkedésnek a figyelembevételével ismételtlen megerősíthető, hogy Boli pusztja középkori előde Boloh falu volt. Rávonatkozó több adatunk sajnos a középkorból nincs. Ortaházával együtt valószínűleg a török elpusztította. Mint említettük megszállításakor a földesúr megengedte az ortaháziaknak Boly pusztja területének használatát. Ezt egy 1736-ból származó adat is megerősíti.

1764-ben Ortaháza helyének meghatározásában ezt olvashatjuk: "...*fekszik Pákai, Pördeföldei, Bolyi pusztja között*." Öt év múlva: (A falu) "... *Bolli pusztát árendálja (bérl)*." Egy évvel később Boll pusztaként említik, amikor az ottani kaszálók bérleti díjáról esik szó. 1773-1808 közt Boli, Bolly-ként szerepel.²⁵

Az 1846-os uradalmi térképen, amelyen Ortaháza és Csertalakos szerepel, az ortaházi határ "*Bolyi pusztja határa*" -nál zárul. Aztán egy évszázad múltán említik csak újra. Akkor is csak áttételesen egy birtokíven: "*Rét a Bolyi dűlőben*."²⁶ Majd két év múlva az 1949. évi népszámlálás adatai közt találkozzunk vele ismét: "*Boly part külterületi lakott hely Ortaháza község határában. Lakóházak száma 1. Népeség 7.*" Ekkor már egyértelműen az erdészházról van szó. Az 1962. évi helyiségnévtár alapján ezt tudjuk meg: "*Boly-pusztja külterületi lakott hely. Lakóházak száma 1. Népeség 4.*"

Az 1964-ben megjelent "*Zala megye földrajzi nevei*"²⁷ című kötetben, Boli név alatt Ortaházánál az alábbiakat találjuk: Boli-pusztja, Bali-patak, Boli-erdő, Boli-rét. Itt meg kell említeni, hogy a pördeföldi határban - az ortaházi határ közelében - lévő egyik dombhátat Boli hegyhátnak hívják.

Ennyi adatot sikerült összegyűjteni az egykori faluról, amelynek nevét, több hasonló sorsra jutott társához hasonlóan a szájhagyomány őrizte meg számunkra.

Majorháza

Egy másik faluról is említést tesznek Ortaháza határában XVIII. századi forrásaink, melynek neve nem szerepel sem az ismert középkori oklevelekben, sem később.

1740-ben III. Károly király Ferenczi Györgynek adományozza Ortaháza olim Majorháza birtokot. A birtokrész a Zrínyi javak elkobzásakor szállt a királyra. 1759-ben a Ferenczi család és az Eszterházy család pereskedik több birtokrész, köztük Ortaháza olim Majorháza tulajdonáért. A per kimeneteléről nem tudunk. Majorháza nevét nem őrizték meg számunkra sem a későbbi hivatalos iratok, sem a szájhagyomány, így az egykori falu helyét még feltételelesen sem tudjuk meghatározni.

Tagi major

Még egy településről kell szót ejtenünk, amely az előzőektől eltérően soha nem volt önálló, közigazgatásilag mindig valamely településhez tartozott, annak ellenére, hogy épületeinek és lakosainak száma jelentős volt.

Mint nevéből is látszik a tagosítás után, hozták létre.

A földbirtokok szétszórtságának megszüntetése, a termelés ésszerűsítése, a birtokok megközelítésének egyszerűsítése miatt vált szükségessé a tagosítás. Az egy község határában fekvő, ugyanazon személy tulajdonában levő birtok parcellákat a község összes birtokosainak közös megegyezése vagy valamely törvényes fórum döntése alapján a határ újrarendezésével egy vagy egynéhány tagban vonták össze. Erre már a VIII. század végén történtek kísérletek a majorsági gazdálkodás térhódításával. Nálunk csak az 1870-80-as években történt ez meg. Az ideális állapot, az egy tagba összevont birtok kialakítására csak a földesuraknak volt lehetősége.

Ennek lényege az volt, hogy a falvaktól távolabb, az egy tagban lévő birtokaikon gazdasági-, majd lakóépületeket emeltek, majorokat hoztak létre. Az épületekben gazdasági eszközöket, állatokat, terményt tartottak, illetve tároltak. Az épületek melletti kazlakban állt a széna és a szalma, bár előbbit inkább pajtákban és az istállók padlásán tárolták. Előnye volt e majorok létrehozásának, hogy a terményt, szénát, valamint a gazdálkodás mellékterméként létrejött, de nagyon fontos szalmát és trágyát nem kellett távolra szállítani, valamint a földek műveléséhez nem kellett az igavonó állatokat idő-, és erőpocsékoló hosszú útra kényszeríteni.

Pákán és környékén a tagosítást 1864-ben hajtották végre. A bennünket érdeklő Tagi major létrehozásának pontos időpontját nem ismerjük, de a pákai

plébánia kereszteltek anyakönyvében már 1864. július 24-én találtunk rá vonatkozó bejegyzést. Ekkor "praedium Orthaháziensis" alakban fordul elő. A "praedium" birtokot, ingatlant jelent, és a puszta magyarországi latin neve is. Esetünkben biztosan a majorra utal, mert a falubeliek lakhelyét Orthaházaként jelöli. 1866. március 8-án Orthaháza major került a lakhely rovatba. Így szerepel 1869. augusztus 23-ig, amikor először jelenik meg a Tagi major elnevezés az említett anyakönyvben. 1907 és 1921 közt Tagi pusztaként említik, csak az 1921. évi bejegyzésben írták majornak. 1921. december 31-ig Orthaházához tartozott. A község körjegyzőséggé válásakor határmódosítás történt, ekkor Pákához csatolták. Az említett kereszteltek anyakönyvében Pákához tartozóként 1926-ban, és 1928-ban találunk bejegyzést. Legismertebb bérlője a majornak és a hozzá tartozó területnek Imreh György volt, aki Pördeföldén lakott. Ispánja, sógora, Halliarszky Lajos az első világháború után települt át Erdélyből. Ő a tagi majorban lakott családjával.

1945-ben, a földosztáskor a major lakói szintén kaptak földet, sőt a majorban lévő cselédlakás általuk lakott lakását is megkapták. Az épületet 1955-ben elbontották, és abból épített magának valamennyi család házat 1955-56 folyamán.

Az 1949. évi népszámlálás Tagi majort külterületi lakott helyként Orthaháza község határában említi. Lakóházak száma 4, népesség száma 56 fő.

Ekkor a major lakosságának kérésére az orthaházai képviselőtestület úgy döntött, hogy elfogadja csatlakozási kérésüket, figyelembe véve, hogy vasútra, iskolába amúgy is Orthaházára járnak, és így megyei jóváhagyással 1950. január 1-től ismét Orthaházához tartozott.

Újabb adat csak 1972-ből van, amikor a Zala megye helytörténeti lexikonához készült kérdőíven szerepel, hogy a tagi gyerekek Orthaházára jártak iskolába.

A gazdasági épületeket a termelőszövetkezetek megalakulása után azok használták. (Erre ott még visszatérünk.) Istállójában szarvasmarhákat neveltek. A csömödéri központi állattartó telep elkészülte után ilyen fajta működése megszűnt. Egy ideig egy vállalkozó csirkéket nevelt benne. Aztán ő is Pákán épített ilyen célból egy épületet, és beköltözött a faluba. Az épületek magukra maradtak. Időközben a többi lakó is elköltözött. A házak egy részét egykori lakóik lebontották, vagy eladták, és azok is lebontásra kerültek. Az 1980-as évek közepén a feleslegessé vált elektromos hálózatot a termelőszövetkezet, egy alacsony fogyasztás létrehozásával próbálta fenntartani, de két év elteltével felszámolta. Így a major gazdasági tevékenység folytatására alkalmatlanná vált. (Csupán érdekességgént említjük meg, hogy Lasztonya hátarában is volt egy "Tagi puszta".)

Falusi lányok vasárnap délután

Kazalrakás Tóth Jenőéknék az 1950-es években

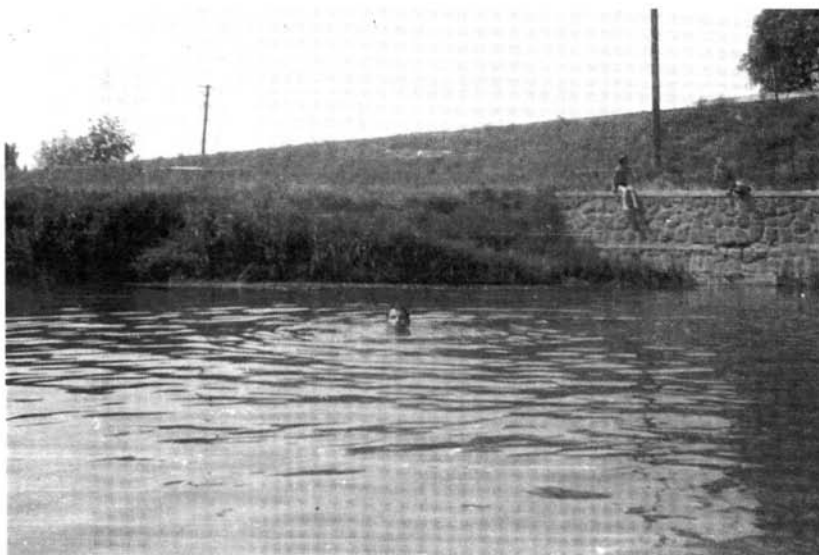

A Főutca részlete 1965-ben
 Göcseji Múzeum fotótára. Fotó: Szentmihályi Imre

“Vashid”
 Fotó: Pordán Sándor Ortaháza, 1965.

Fürdőző gyerekek a vashíd előtt a Csertában
 Fotó: Pordán Sándor, 1965.

Önkéntes tűzoltók

A falu Páka felőli vége

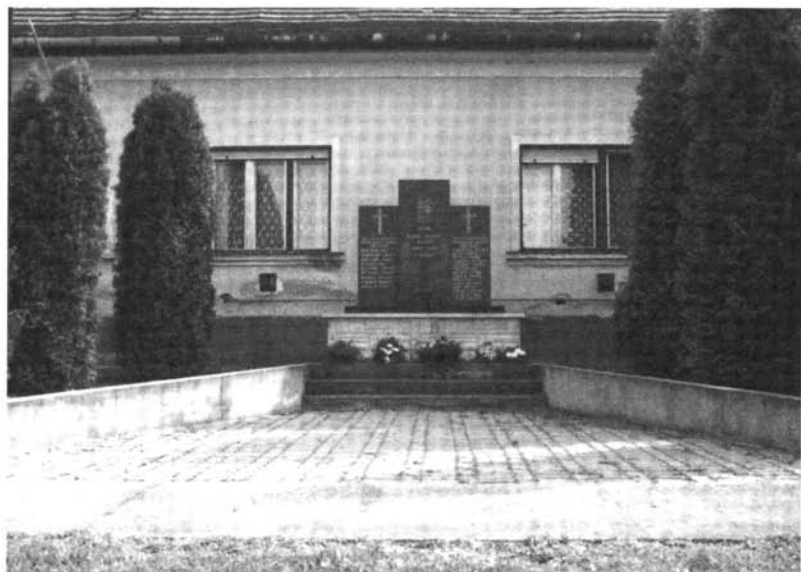
A Fő utca részlete ma

Petőfi utcai részlet (Koczfán szer)

A falu Gutorföldre felől

Az 1995-ben állított hősi emlékmű

Új ház a Kossuth Lajos utcában

A falu temetője

A Török család újonnan épült házuk előtt Tagi majorban, 1956.

A közigazgatás története

Nagyon leegyszerűsítve a középkori közigazgatás történetét az alábbiak szerint foglalhatnánk össze:

A középkorban a közigazgatás szervezete - látszólag - roppant egyszerű volt. A legfőbb törvényhozó, és a törvényesség legfőbb őre ugyanaz a személy - a király - volt.

Ő a vármegyék élén álló várispánok útján igazgatta az országot, bizonyos jogosítványokat átadva számukra.

Kaptak néhány jogosítványt a földesurak is. A jobbágyság helyzetét ily szempontból ez utóbbi határozta meg. Ott volt a földesúr, aki szinte korlátlanul uralkodott felettük. Ha még pallosjoga is volt - ezt pedig még a XVIII. század első évtizedeiben is adományozott a király némely földesúrnak -, akkor saját belátása szerint ítéltethet, illetve végeztethetett ki jobbágyságai és szolgálói közül bárkit. (Természetesen nem nemeset értve ez alatt.)

A feudális közigazgatás jelentős változását a mind erőteljesebb polgáriasodás hozta magával.

Ennek hatása - már a középkor folyamán is - előbb a városokban, majd egyre terjedve, a falvakban is éreztetni kezdte hatását.

A földesúr és a jobbágyság közötti viszonyt, a szolgáltatások módját és mennyiségét szerződés - úrbárium - rögzítette. Ilyenek Ortaházára vonatkozóan is fennmaradtak.

1767-ben Mária Terézia az egész országra kiterjedő úrbérrendezést hajtott végre. Ennek során minden falu kapott úrbáriumot. A királynő által kiadott úrbárium kilencedik pontja kitér a falu közigazgatására is. E szerint a falu a földesúr által kijelölt három jobbágyság közül választathatott magának bírót, továbbá a földesúr hozzájárulása nélkül választhattak maguknak jegyzőt és esküdteket. A jobbágyságfalvakban a jegyzők megjelenése csak a XIX. század negyvenes-ötvenes éveitől válik nagyobb méretűvé, összefüggésben azzal, hogy a községnek mikortól lesz iskolája, mert legtöbbször a tanító és jegyző egy azon személy volt.

A királynői rendelet alapján 9 kérdőpontban részletesen leírták a községek állapotát. (Ezt az összeírást majd a függelékben közöljük.) Ebből az összeírásból ismerjük a falu előljáróit:

Belső Péter Öreg Bíró, Belső Ferenc Eskütt

A község közigazgatásáról a XX. század előtt kevés adatunk van. Legkorábbi erre vonatkozó adat az 1548. évi, amikor egy bírót (*judex*) említene. Két-száz évvel későbbi a következő, az előzőekben leírt összeírás. A már korábban ismertetett 1849. október 26-i császári rendeletek kihirdetését igazolták kézjegyükkel Devecz Ferenc bíró, Belső János és Kovács Gábor esküdtek. Ezen az okiraton használták először - ismereteink szerint - a község pecsét-

jét. 1855-ben az orvosi kör létrehozásakor Parti Péter esküdt képviselte a falut.

A bíró és esküdtek mai megfelelője a községi önkormányzat. Annyiban volt más, hogy a középkorban nem volt független, földesúri fennhatóság alatt állt. Pl.: a bíró által kiszabható büntetés nagyságát, annak felső mértékét, a földesúr állapította meg.

A XIX. században a pákai jegyzőséghez tartoztak. Az említett - 1849. októberi - okiratokon szerepel a pákai jegyző, Tóth József hitelesítési záradéka: *“előttem és általam”*. Tóth József, mint említettük pákai tanító volt, aki tanítás mellett még tíz helységnek és néhány hegynek a jegyzője is volt.

A képviselőtestületek tagjai a falu legnagyobb adót fizető polgáraiból és a választott képviselők közül álltak. Erre Ortaháza esetében is látunk majd példát. 1922. január 1-vel ez a függőség megszűnt. Az országhatárok változása a közigazgatási határok megváltozását is magával hozta. Ortaháza körjegyzőségi székhely lett. Társközségei: Kissziget és Zebecke.

A belügyminiszter a pákai körjegyzőség községeihez még hozzávéve Bördőce és Kerkaiklód községeket a pákai körjegyzőségből hármat hozott létre.

A Zalavármegyei Hivatalos Lap 1921. 38. számában jelent meg Zalavármegye alispánjának 21815.ni. - 921. számú rendelete az ortaházai körjegyzőség létrehozásáról:

“Tárgy: A m. kir. belügyminiszter úr 36385/921.V. a. számú rendelete a pákai és szécsiszigeti körjegyzőség új beosztása tárgyában.

Hirdetmény

Közhírré teszem, hogy a m. kir. belügyminiszter úr 36385/921.V. a. sz. rendeletével, Zalavármegye törvényhatósági bizottságának Zalaegerszegen 1920. szeptember hó 13.-án tartott rendes közgyűlésében hozott 7628/ni. 920. jkv. 1920. számú azon határozatát, mely szerint a novai járáshoz tartozó pákai körjegyzőség községeit valamint a letenyei járásba tartozó szécsiszigeti körjegyzőségbe beosztott (területileg a novai járásba tartozó) Bördőce és Kerkaiklód községeket három körjegyzőséggé alakítja át, úgy hogy:

a) a csömödéri körjegyzőséghez:

Bördőce, Kerkaiklód, Hernyék és Csömödér;

b) a pákai körjegyzőséghez:

Páka, Dömefölde és Pördefölde;

c) ortaházi körjegyzőséghez:

Ortaháza, Zebecke és Kissziget községek tartozzanak, jóváhagyta.

Az új körjegyzőségek székhelyéül az 1886. XXII. t.-c. 67 §-a alapján

*Csömödér, Páka és Ortaháza községeket jelölöm meg.
Ezen új szervezeti változást 1922. évi január hó 1-vel életbe léptetem.
Zalaegerszeg, 1921. szeptember hó 14.*

Bödy Zoltán, alispán h."

Ugyancsak e lap az évi 47. számában hirdette meg a novai járás főszolgabírája az újonnan alakult Ortaháza, Zebecke és Kissziget községek körjegyzői állását.

Az állást Brenner Mihály nyerte el. Ő 1922. január 1. és 1927. közt töltötte be ezt a hivatalt, akkor nyugdíjba ment.

1924. január 9-én megalkották a község Szervezési szabályrendeletét.

Ebből tudjuk, hogy a község területe 1190 kh. Lakossága: 353 lélek.

Néhány paragrafust idézünk a rendeletről:

"I. fejezet. A község belső közigazgatása

6. §. A község kötelekbe való felvételkor tartoznak fizetni:

a, iparosok 1000 koronát

b, föld- vagy házbirtokosok és kereskedők 1000 koronát,

c, azok, kik a községi kötelekbe település nélkül vétetnek fel, 500 koronát, mely összegek a községi szegény alap javára fordítandók. A díjfizetés alól kivételnek a községi, állami és megyei hivatalnokok, a tanítók, és a lelkesek.

II. fejezet

A községi képviselétről, jogairól és hatásköréről

7. §. A képviselők összes száma 10. Ezek felerészben a legtöbb adót fizetők-ből, másik felerészben a háromévenként hat évre választottakból áll.

III.

8. §. A községi eljáróság áll: a bíróból, a helyettes bíróból, 2 tanácsbeliből, körjegyzőből, körgyámból, körorvosból.

A község segédszemélyzete: a halottkém.

V.

Körjegyző javadalma 2000 korona, Ortaháza ebből 740 koronával

Községbíró javadalma: 2000 korona

irodai átalány és világításra: 200 korona.

Körbába fizetése: 1800 korona. Ortaházá-é ebből 600 korona.

A kisbíró fizetése: 2000 korona

A községi bíró: Mikola János."

1924. március 14-én pályázatot írtak ki a megye hivatalos lapjában, a körjegyzőség írnoki állására.

1927. április 2-i keltezéssel hirdették meg az állást, a megüresedő körjegyzői

helyre. Brenner Mihályt Vizsy Károly követte, aki 1920 és 1927 között gutorföldén volt segédjegyző.

A körjegyzőség épülete először a mai Petőfi utca 1. szám alatt volt. 1941-ben épült meg az új, két irodát és jegyzői lakást magába foglaló épület, a mai Fő út 36. szám alatt. A körjegyzőség működésére vonatkozó adataink nagyon gyérek. Az iratok nagy része elpusztult. Egyrészt a második világháború harcaiban, majd az azt követő időkben helytelen tárolás következtében. A megmaradtak nagy része rendeletekből és adóívekből, illetve hivatali levelezésből áll. Azonban a község hivatalt viselő tagjaira vonatkozó néhány iratot sikerült találni.

A képviselőtestület első ránk maradt jegyzőkönyve 1927. április 1-én kelt. A képviselőtestület tagjainak névsora: Varga László községi bíró, Major Gyula pákai esperes plébános, Parti János, Dömötör József, Becze István, Kovács József, Tóth István, Koczfán István, Kulcsár Gábor és Vizsy Károly h. körjegyző. Ezen a testületi ülésen döntött a testület az iskola építéséről. Április 27-én lemondott az addigi bíró, helyette Tóth Istvánt választották. Május ötödikén adta át a község dolgait utódának a lemondott bíró. A teljes felsorolásból, csak néhány lényegesebbet emeltünk ki:

1 db pecsétnyomó párna

1 db réz község pecsét

1 db réz község pecsét (vak)

1 db község térkép

1 db birtok részleti jegyzőkönyv, stb.

A képviselőtestület a jegyzői iroda és lakhely számára igényelt 600 négyszögöl ingatlan igényéről lemondott két rászoruló részére. A kisbíró Mitránc Ferencnek évi 24 pengő volt a fizetése, postai küldönc Belső Józsefnek évi fizetése 110 pengő volt.²⁸

Az 1927. április 30-i ülésen Major Gyula kezdeményezte a körjegyzőség felosztatását. A javaslatot a testület 9:2 arányban elutasította. Az ügy folytatódott, mert novemberben a belügyminiszter felosztatást támogató leirata ellenére a testület megerősítette korábbi döntését.

1929. július 10-i ülésén a testület úgy határozott, hogy korábbi döntése értelmében megvásárolja a körjegyzői iroda és lakásként szolgáló épületet melléképületekkel együtt 110.000 koronaért. Augusztus 9-én lemondott tisztségéről Tóth István. A 22-i ülésen történt meg a hivatalos átadás. Az átadandó tárgyak listája kettővel bővül. 1 db bíró házat jelző táblával, és 1 db tűzmentes pánccs szekrénnel. Az új bíró Koczfán István lett. Ebben az évben már a jegyző mellett egy irodatiszt is dolgozott. Ezt az 1930. január 21-i ülés jegyzőkönyvéből tudjuk, amikor is számára 18 pengő jutalmat szavaztak meg. Ekkor döntöttek a körjegyzőség területén foglalkoztatott körbába személyé-

ről is. Ő Daru Antalné zalaegerszegi okleveles szülésznő lett, évi 450 P fizetésért.

1930. január 1-től összevonták a kisbírói és postaküldönci tisztelet. Ettől kezdve Kerekes Pál látta el azokat.

Októberben ismét változott a bíró személye. A tisztséget Tóth István Vajmi Istvánnak adta át, a hivatalos procedúra kíséretében. Ő e tisztséget 1931. december 31-ig viselte. A gyakori bíróváltás okaként tudni kell, hogy a törvény értelmében a bírót, a testület egy éves időtartamra választotta. Ez persze nem zárta ki, hogy újból megválasszák, és a tisztségét több évig betöltse. Erről a testület a bíró indokainak meghallgatása után döntött. A következő bíró Takács József lett.

1931. augusztus 11-én új szabályrendeletet alkottak: "Ortaházai körjegyzőség közseégeinek szervezeti szabályrendelete" címmel. Ennek hátlapján több módosítás szerepel. A legutolsó 1938-ban.²⁹ A testület 1933. június 14-én hozzájárult, hogy a jegyző az iroda részére írógépet vásároljon 400 pengőért. Másfél évi bíraskodás után, az ülésen lemondott Takács József. Utóda Takács István lett.

A következő év eseménytelenül telt. Augusztus 24-én lemondott Takács István, helyére Devecz Ferenc személyében választottak újat, december 12-én. Kisbírónak, 1935-re Parti Sándort választották évi 50 pengő fizetéssel. Egy év múlva lejárt Devecz Ferenc éve. Ő a december 6.-i ülésen le is mondott. Indokként felhozta, hogy 63 éves, beteges ember. A testület méltányolta kérését és megállapította, hogy: *"1 éves szolgálati ideje december 13.-án lejárt, így kérése teljesíthető volt."*

Devecz Ferencet Cigány Pál váltotta a posztján.

1936. január 1.- 1937. december 31-ig ismét Parti Sándor volt a kisbíró.

1936. április 27-én a testület fontos lépésre szánta el magát. Döntöttek az új jegyzői lakás és iroda építéséről. Május 27-re elkészültek, a vitéz Tóth Ferenc által készített tervek, és a 17000 pengős költségvetés, melyből Orthaházát 1/3-a, 5610 pengő terheli. Ezt a testület elfogadta, de csak olyan feltétellel, hogy építeni csak akkor tudnak, ha a belügyminisztérium azt 1548 pengő államsegéllyel támogatja.

November 11-i ülésükön az építést elnapolták, mert a község szegény. Az építés ügye csak következő év, 1937. szeptember 19-i ülésen volt ismét téma. A döntés ismét nemleges, mert az építést a község nem bírja, bár a képviselők tudják, hogy a meglévő épület rossz és egészségtelen. (Homlokzatán látható évszám szerint 1911-ben épült.)

Az október 28-i ülésen ismét tárgyként szerepelt az építés. Az alispán elrendelte, hogy a testület újból foglalkozzon vele, és javasolja a községnek hosszú távú hitel felvételét. A testület kijelentette, hogy nem épít. Valószínűleg az építés körüli huzavona lehetett az oka, hogy a belügyminiszter javasolja

ortaháza körjegyzőségének megszüntetését és Pákához csatolását. Az 1938. március 9-i ülésen a testület *"ez ellen tiltakozik, mert ez a falu fejlődését viszavetné... és kéri a belügyminisztert, hogy a körjegyzőséget hagyja meg."* 1938. január 1-től Parti Pált választották meg kisbírónak.

Az 1938. májusi 28-i ülésen a testület az alispánnak, a község villamosítására hozott határozatát tárgyalta meg, és azt *"támogatólag"* elfogadta. Az ügy részleteiről az ügyiratok hiányában, érdemben nem tudunk nyilatkozni.

A szeptember 6-i ülésen a jegyző előterjesztette a meglévő jegyzői iroda és lakás felújítását. A testület azzal utasította el, hogy korábban az új építésébe sem ment bele, mert nincs rá pénz.

1939. február 7-én változott a bíró személye. Czigány Pált Belső Károly váltotta fel.

Május 11-én a testület ismét elutasította az új jegyzői iroda felépítését, annak ellenére, hogy megállapították: *"... a jelenlegi épületet javítani nem érdemes, mert annak alapzata, falazata, padlása és tetőzete oly rossz, hogy azt megbontani nem lehetne. Új építkezésbe pedig bele nem mehet, mert a község ily nagy terhet nem bírna el."*

Június 29-én aztán a testület szótöbbséggel (7:3 arányban) elhatározta, hogy új jegyzőlakást és irodahelyiséget építenek. Mi bírta rá a testület tagjait korábbi véleményük megváltoztatására, nem tudjuk. Augusztus 16-án pedig a költségvetést is elfogadták 21820 pengőben. Úgy tűnt nincs akadálya az építésnek.

1940. május 18-án, Belső Károly bíró lemondását követően, Belső József lett a község bírójá.

Június 4-én a testület döntött a jegyzőség épülete számára házhely vásárlásáról. A 912 négyszögöl telket Czigány Pál, Czigány Ferenc, Becze József, Czigány Mária, Rácz Pál és Belső József eladóktól, 2736 pengőért vették meg. A vásárlást a november 3-án megtartott testületi ülésen jóváhagyták. Azt szintén jóváhagyta a megyei közgyűlés 27065/ni. 1941. k. 1075. számon.

Ezen az ülésen bejelentették azt is, hogy az árak emelkedése miatt új költségvetést kellett készíteni. Ennek összege 37084 P, így a hiányzó összeg 15284 P. A testület úgy rendelkezett, hogy a hiányzó összeget a körjegyzőség költségvetésébe állítsák be.

1941. március 12-én arról döntött a testület, hogy az 1940. évi pénzmaradványt, 20.000 pengőt *"... a Gutorfölde és Vidéke Hitelszövetkezetnél az általa tett ajánlat szerint és pedig 4 % kamat és a kiutalással felmerült kezelési költség átvállalásával betétként elhelyezi. Jelen véghatározat kihirdetendő azzal, hogy ellene 15 napon belül fellebbezésnek van helye, de azonnal végrehajtandó."*

Az alábbiakban közöljük az 1941. március 19-i képviselőtestületi ülésen

résztvevők névsorát. A felsorolásból kitűnik, amiről korábban már volt szó, hogy a választott képviselők mellett a legtöbb adót fizetők is tagjai a testületnek.

Páll Miklós - erdőmérnök, az Eszterházy Hitbizomány Budnyai erdészetének vezetője, Parti János, Major Gyula, Becze József, Czigány Pál, Parti Pál, Devecz Ferenc, Mitráncz István, Belső Károly, Dömötör József, Dr. Lendvai István - gutorföldi orvos -, Kovács József, Dávid László, Varga László, Balácsi József.

A május 11-i ülésen a képviselőtestület a jegyző előterjesztésére úgy döntött, hogy a jegyzői iroda és lakás építéséhez hiányzó 12.000 P-t biztosítani kell. Azt a község 1942. évi költségvetésébe be kell állítani. Itt már a körjegyzőség két másik községéről szó sincs, az építés költségeit Ortaháza egyedül állja. Azt is megállapították, hogy a hiány oka az előző évihez képest 20-30%-os építőanyag áremelkedés volt.

Ezen a gyűlésen az építés munkáira meghirdetett versenytárgyalásra jelentkezett négy kivitelező közül Devecz József 46.837 P 86 f- es ajánlatát fogadta el, *“annál is inkább mivel nevezett kép. kőműves mester helybeli, minél fogva 6 %-os előnyt élvez.”*

Az épület novemberre elkészült. Az építkezés ellenőre Ujhelyi okleveles építésmérnök, Zala vármegye építésze volt.

1941-ben Vizsy Károlyt polgári foglalkozásában meghagyták, sőt a főszolgabíró felszólította, ha a meghagyás ellenére mégis behívnák katonai szolgálatra, annak ne tegyen eleget, hanem azt neki haladéktalanul jelentse. A jegyző maga és családja, valamint 30 levente részére beutazási engedélyt kért a viszfoglalt Alsólendvára. Vizsy a magáét családlátogatási céllal kérte. Az engedélyt megkapták. Időközben változás történt a bíró személyében, mert ebben az évben már nem Belső Károly, hanem Belső József (Varga) a bíró.

1941. november 7-én az ortaházai testület sürgős intézkedést kért a két társ-község bevonásával a régi jegyzőség épülete és házhely eladására. Döntésük értelmében az ingatlant árverésen kell értékesíteni. Az árverés időpontját november 30-ra tűzték ki. A kikiáltási ár 3000 pengő volt. Az árverés megtörtént. Az ingatlant Mentés István vette meg 5300 pengőért. Közben egy kis kavargást okozott annak eldöntése, hogy az épületben lévő kályhák a kikiáltási árban benne vannak-e. Végül úgy döntöttek, hogy igen.

1945. januárjában Vizsy Károly körjegyző mellett Tóth Imre szociális kiegészítő és Szombathelyi Kálmán Om. díjnok helyettes dolgozik a hivatalban. Az 1941-ben bíróként megismert Belső József titulusa 1945. július 7-én gazdasági előjáró.

Október 10-én községbíró és előjárók választására került sor. A testület létszáma jelentősen csökkent. Bíró: Belső József (Varga), helyettes bíró: Becze

József, előljárók: Mentés József és ifj. Koczán István. Úgy döntöttek, hogy a testület *“állásában Vizsy Károlyt visszatartja”* (meghagyja).

Nem lehetett könnyű az előljárók dolga ebben a zavaros időben, mert 1946. május 7-én lemondott a teljes előljáróság, amelynek összetétele erre az időre teljesen megváltozott, tehát közben az elődök már lemondtak. Íme: Devecz Ferenc községi bíró, Belső József (Varga), Mitráncz József, ifj. Belső Ferenc, id. Belső József, Kulcsár Károly, Kovács József.

Október 6-án a következőkből állt a testület: ifj. Devecz János k. bíró, Bocskor Imre, Vajmi Jenő, Belső József Varga, Devecz János (Mitránc), Mitráncz József, ifj. Belső János, Borosán István, Mentés József, Kulcsár Károly, Kovács József.

1947-ben egy körjegyző és egy irodakezelési alkalmazott alkotta a körjegyzőség létszámát. Február 5-én a körjegyzőségi épület háborús kárainak kijavításáról döntött a testület. Ezen az ülésen Devecz Ferenc bíró Devecz János helyettes bírónak adta át a bírói széket. Ő ezt a tisztséget 1947. május 22-ig töltötte be.

Az 1947. május 22-i testületi ülésen szerepel utoljára Vizsy Károly körjegyző neve és aláírása. Ezután ő távozott e posztról. Távozásának pontos okát nem ismerjük. Szóbeli közlés alapján úgy tudjuk, hogy bíróság elé állították, és elítélték. Egy év múlva szabadult, apósához költözött és ott élt haláláig. A jegyzőség épületének renoválására Mentés István képesített kőműves meszter adott be ajánlatot, 2000 Ft értékben, 1947. június 9-én.

A júliusi 10-i ülésen már Varga István h. jegyző vesz részt. (Ezt a tisztséget 1950. július 30-ig töltötte be, majd a tanácsok megalakulásával V.B. titkár lett. 1951-ben távozott e posztjáról.)

A július 10-i ülésen tárgyalta a testület Temesvári Anna családi pótlék kérelmét. Ő a háború alatt, mint közlélemezés-ügyi előadó szerepelt az iratokon. Kérését azzal indokolta, hogy édesanyjával, Dr. Temesvári Istvánnéval él együtt, akinek nincs jövedelme. Legközelebbi rokona a Pákán tanító bátyja, akitől segítséget nem kérhet, mert családjá eltartása neki is gondot okoz.

Az 1948. január 15-i ülésen Devecz József a jegyzői épület kivitelezője, kérte a testülettől a neki az elvégzett munkáért még ki nem fizetett 7483 pengő, forintba átszámított összegét. A testület a követelésből, csak 1682 pengő ellenértékét ismerte el. A jegyzőkönyvet Mentés József bíró nem volt hajlandó aláírni. Erről Varga István h. jegyző készített jegyzőkönyvet január 26-án. Azt a képviselőtestületi jegyzőkönyvek könyvébe, az ülésről készült jegyzőkönyv mellett elhelyezte.

Február 29-én tárgyalta a testület Kissziget és Zebecke községek kérelmét, mely szerint a két község kiválás után a csömödéri körjegyzőséghez kívánna csatlakozni. A kérést a testület elutasította.

A május 24-én lemondott Mentés János bíró után, július 26-án Borosán Ist-

ván helyettes községbíró és Kulcsár Károly, Dömötör Sándor előljárók is lemondtak. Ennek oka Zala vármegye alispánjának javaslata lehetett, melyben az alispán, a járási főjegyzőn keresztül javasolta az ortaházai körjegyzőség megszüntetését. Ezt a testület határozottan elutasította:

“... a járás főjegyzőjének megjegyzi (ti. a testület), hogy a körjegyzői iroda és lakás nem a körjegyzőség községeinek tulajdona, hanem kizárólag Ortaháza községé; így azt senki ne kívánja a község nélkül eladni, vagy áttelepíteni; megjegyzi a képviselőtestület, hogy semmi szándéka sincs a községnek Csömödérre áttenni a saját községházát.”

A képviselőtestület tagjai a szeptember 30-i ülésen az alábbi beruházásokat tervezték be az 1949. évre:

Körjegyzői iroda és lak renoválása,

Hullaház építése,

Tűzoltószertár renoválása,

Dögmű építése,

Telefon beszerelése a postaügynökségre,

Bekötőút létesítése Kissziget községbe: *“...egyhangúlag kimondja, hogy Ortaháza és Kissziget községek déli végénél egy összekötő út építése szükséges, annak létesítését a képviselőtestület elhatározza, ennek költségeire 1949. évi rendkívüli 14.650 Ft-ot szükségletként előirányoz.”*

1950. június 1-i hatállyal megszűnt a novai járás. Erre már 1948-ban történt kísérlet. Akkor ezt a kérdést a községek képviselőtestületeivel megszavaztatták. Ortaháza képviselőtestülete egyhangúlag elutasította a felvetést. A megszűnt járás községei közül a lenti járáshoz csatolták az alábbi községeket: Nova, Barlahida, Mikekarácsonyfa, Szilvág, Gutorföldre, Csertalakos, Náprádfa, Szentpéterföldre, Páka, Döme-földre, Kányavár, Pördeföldre, Csömödér, Iklódbördöce, Hernyék, Ortaháza, Kissziget és Zebecke.

A község bírái és jegyzői 1950-ig:

Bírák:

Belső Péter öreg bíró 1780.

Devecz János 1849.

Mikola János 1924.

Varga László 1927.

Tóth István 1927-1929.

Koczfán István 1929-1930.

Vajmi István 1930-1931. 12. 31.

Takács József 1932. 1. 1.- 1933. 06. 14.

Takács István 1933. 06. 15.- 1934. 08. 24.

Devecz Ferenc 1934. 12. 12. - 1935. 12. 13.

Czigány Pál 1935. 01. 01 - 1939. 02. 07.

Belső Károly	1939. 02. 07.- 1940. 05. 18.
Belső József (Varga)	1940. 05. 18. - 1945.
Devecz Ferenc	1945 -1947.
Ifj. Devecz János	1947. 02. 05. - 1947. 05. 22.
Mentes József	? - 1948. 05. 24.

Jegyzők

Tóth József	1849. (pákai körjegyző)
Brenner Mihály	1922-1927.
Vizsy Károly	1927-1947.
Varga István	1947-1950.

1950. június 1-el megalakultak a tanácsok. Ortaháza is önálló tanácsú község lett. A tanács a korábbi körjegyzőségi épületben működött. A tanácsi, VB. alkalmazottak száma 3 fő volt. 1 V.B. elnök, 1 V.B titkár, és 1 fő kisegítő. Az adóügyeket Csömödérben intézték.

Az önálló tanácsú község V.B. elnökei és titkárai 1950-1965. között:

V.B. elnök		V.B. titkár	
Vajmi Imre	1950-1951.	Varga István	1950-1951.
Berta István	1951-1953.	Kancsal Magdolna	1951-1953.
Vajmi János	1954-1955.	Novák Zoltán	1953-1954.
Pintér Gyula	1955-1965.	Koczfán Károly	1954-1955.
		Bíró Józsefné	1955-1958.
		Pető Imre	1958-1963.
		Kóbor Gyuláné	1963-1965.

1965. december 31-el megszűnt az önálló tanács, a falu összevont tanácsú község lett, Páka központtal. Társközségei voltak még Dömefölde, Kányavár és Pördefölde.

1979. január 1-én megszűntek a járások. A közigazgatás városkörnyékire módosult. Ekkor a falu lakóinak száma 212 fő volt.

Az 1984. január 1-i adatok alapján ortaháza lakossága 185 fő. Ismét változott a közigazgatási fogalmak némelyike. Ismét községi előljárók képviselték a községeket. Ortaházát 1985-től 1990-ig Czigány Gergely.³⁰

1990. óta önálló képviselő testület irányítja a falu életét. A testület élén a polgármester áll. Körjegyzőséget Pákával, Kányavárral és Pördeföldével közösen hoztak létre, Páka székhellyel. Az önkormányzatiság visszaállítása után, a község, a lakosság arányának megfelelően négytagú képviselőtestületet választott.

1991-ben:

Polgármester: Vajmi Ferenc

Képviselők: Czigány Gergely

Devecz Jenő

Doktor József

1994-ben már hattagúvá bővült a testület:

Polgármester: Vajmi Ferenc

Képviselők: Bíró Györgyné

Czigány Gergely

Devecz Jenő

Doktor József (Mentes István 1995. február)

Rácz József

1998-ban:

Polgármester: Vajmi Ferenc

Képviselők: Bíró Györgyné

Becze Árpád

Czigány Gergely alpolgármester

Devecz Jenő

Rácz József

A körjegyzőség első épülete a Petőfi utca 1. szám alatt

A körjegyzőség 1941-ben épített új irodája, 1962.

Ortaháza község hivatali bélyegzőinek lenyomata

A falu mezőgazdasága

A falu középkori mezőgazdaságáról semmit sem tudunk. Újratelepítését követően adottságainak megfelelően, inkább állattartó, mint növénytermesztő volt. A család szükségleteit is csak nehezen fedező gabonaféléken túl - hajdina, köles, zab, búza, árpa, kukorica, rozs -, inkább ipari növényeket, lent és kendert - főleg ez utóbbit- termesztettek. A sovány földek nem kedveztek a növénytermesztésnek. Nem véletlen, hogy a falu határának felét erdő borítja. A középkori jobbágyfalu a XIX. századi jobbágyfelszabadítás után szegény-paraszti, vagy nincstelen zsellér, sommás falu lett. Birtokosa továbbra is az Eszterházy Hitbizomány volt.

A birtokviszonyok jobb megismeréséhez, és megértéséhez elengedhetetlen, hogy néhány statisztikai adatot ismertessünk.

Az 1935. február 28-i állapot a következő volt:

Gazdaságok száma összesen:	277.
1 kh-nál kisebb, szántóföld nélküli:	59.
1 kh-nál kisebb szántóföldes:	123.
1-5 kh.-al rendelkező:	70.
5-10 kh.-al rendelkező:	18.
10-20 kh.-al rendelkező:	2.
20-50 kh.-al rendelkező:	3.
100-200 kh.-al rendelkező:	1.
500-1000 kh.-al rendelkező:	1.

A két nagyobb birtokkal rendelkező földbirtokos egyike Imreh György pördeföldi bérlő, 121 katasztrális holddal, a másik Eszterházy Pál herceg 686 katasztrális holddal.

A kisméretű birtokokon termelt gabona nem tudta eltartani a családokat, ezért kellett Somogyban, Tolnában és Baranyában sommás munkát vállalni, hogy a családok élelmiszer szükségletét biztosítani tudják. (Ehhez hasonló munkavállalásra az 1960-as években is volt példa, amikor a férfiak egy része a téli időszakban Oroszlány környékén vállalt fakitermelést. Ezzel juttatva pénzhez családjukat, mert a néhány évvel előbb alakult termelőszövetkezetek bizony még csak munkaegységgel fizettek, aminek amúgy is alacsony értékét legtöbbször csak természetben tudták megváltani.)

1945. áprilisában 64 igénylő közt az ortaházai határban, az Eszterházy hitbizomány területéből 158 kh. 835 négyszögöl földet osztottak ki. Ebből szántó: 96 kh. 612 öl, rét: 55 kh. 589 öl, és legelő 6 kh. 1243 öl volt. Az igénylők közt egy csertalakosi is volt.

1945-1960 közt egyéni gazdálkodás folyt a faluban. A föld mellett több csa-

ládnak az ipar adott megélhetést. Sokan dolgoztak az Eszterházy birtokokon létrehozott Pörgeföldei Állami Gazdaságban, majd jogutódjában a Gutorföldei Állami Gazdaságban is.

1959. december 13-án alakult meg a termelőszövetkezet 85 taggal. (A község lakossága 1962-ben 327 fő volt!) A szövetkezet közös művelésű gazdasági területe ekkor 330 kh. volt. Erről az időszakról idézzük az első elnök visszaemlékezését:

“ A névadó

Ortaházán Mentés József volt a termelőszövetkezet első elnöke. Egy évig vezette a közös gazdaságot, aztán átadta a stafétabotot másnak, ő pedig növénytermesztési brigádvezető lett.

- Nem ment ám az ilyen egyszerűen - mondja. - Sokat gyözködtek velem az agitátorok, amíg tagja lettem a téesz-nek. Nehéz ember voltam, nem akartam tagja lenni a közösnek. Három nap is elmúlt, kis falunk lakosságának többsége már a szövetkezetet választotta, én pedig elmenekültem Iklódra az anyámhoz. Hát nem utánam jöttek? Értse meg már Mentés gazda, maga lesz az elnök, ezt követelik a falubeliek - mondták az agitátorok. Hallani sem akartam erről, akárcsak a tsz-ről.

- Miért?

- Mert nem láttam a jövőt. Aztán sajnáltam a kis vagyonomat, az állatokat, azok közül leginkább a két szép törzskönyvezett lovacskát. Végül mégis csak a szövetkezés mellett döntöttem, így a lovakon kívül hat szarvasmarhát és 14 hold földet vittem a közösbe. Ettől megválni azért nem volt egyszerű dolog. Persze, ha akkor tudom, hogy mivé formálódik majd a tsz, akkor biztosan nem tiltakoztam volna.

Az ortaházi tsz alakuló ülése 1959. december 13.-án volt.

- Luca napján, ezért is mondom, hogy “belucáztak” minket a közösbe - nevet jóízűen. - Most már az a véleményem, hogy jól tették. A közgyűlésen én ajánlottam, hogy legyen a gazdaságunk neve Csertamenti Termelőszövetkezet. Az is lett, sőt ez a név meg is maradt mindmáig, az egyesült csömödéri téesz névének is.

- Milyen volt a kezdet?

- Az első tennivaló az állatok számbavétele volt. Azt jegyeztük, hogy mi kerül a közösbe, és mi marad háztájiban. A fizikai munka fakitermeléssel kezdődött. Nehéz idők voltak. Lucaszék módjára, lassan alakult a tsz, sok volt akkoriban a buktató.

A “szárnypróbálgatások” után az egyesülés következett.

- Több is volt abból, amíg kialakult a mai termelőszövetkezet. Ennek a gazdaságnak 12. éve vagyok a nyugdíjasa. Akkor még 65 éves korban mehettünk mi férfiak nyugállományba. És kevés pénzzel. Mert kevés volt a szolgálati idő és a fizetés. Igaz mondás volt az én időmben, hogy a fiataloknak építjük a jö-

vőt. Megtettük, ők már havi fizetést kapnak..."³⁴ A termelőszövetkezet alakulásakor számbavettek 67 lovat és 17 csikót. Mentes József rövid ideig volt elnök, mert már 1960-ban Szijártó Gyula lett az elnök. 1961. december 31-én 76 tagja, és 503 kh. közös területe volt a szövetkezetnek.

A termelőszövetkezet önálló élete rövid ideig tartott. 1962. február 16-val egyesült a pákai Boldogulás útja termelőszövetkezettel. Ettől kezdve az itt élők egy része továbbra is a termelőszövetkezet hagyományos mezőgazdasági ágazatában, az állattenyésztésben - Tagi major -, és a növény- és gyümölcsstermesztésben, egy részük a később alakult melléküzemeiben, gépműhelyben talált megélhetést biztosító foglalkozást.³⁵

A termelőszövetkezet által épített istálló a legelőn, 1962.

Szénahordás, 1962.

Kévehordás az ortaházi mezőn, 1962.

Pihenő aratók, 1962.

*A Nasice-i (ma Szlovénia) Tanning cég ortaházai rakodóbrigádja,
1936 körül*

Ipari munka

1945-ig a falu lakói közül csupán néhányan dolgoztak az iparban, a lakosság zöme mezőgazdasági munkából élt. A faluban is csak egy kovács, egy boltos és egy kocsmáros képviselte a más foglalkozásúakat. Az ipart elsősorban az olajipar jelentette. A MAORT itteni beruházásai, tevékenysége főleg fuvar és kézi napszámot jelentett, és csak egy-két férfi tudott elhelyezkedni állandó munkára az olajiparban. Ez a későbbi időkben is így volt. Inkább kisegítő mezőgazdasági, vagy kézműipari tevékenységnek számított, amikor a budnyai (Szentpéterföldre) erdészetnél a fakitermelés melléktermékeként ágseprűket készítettek. Ugyancsak az 1930-as években, kosárfonó és szövő tanfolyamokat tartottak a lakosság téli foglalkoztatására, és némi pénzkeresethez juttatására.

Az ötvenes-hatvanas években - elsősorban a fiatalok, és középkorú férfiak - a rohamosan iparosodó Zalaegerszegre jártak nagyobb számban dolgozni. Helyzeti előnyt jelentett számukra a vasút.

Közben a termelőszövetkezet melléküzemei, a Pákán létesített varrőrzem - melyet a Zalaszentgróti Ruházati Szövetkezet hozott létre - elsősorban a nőknek jelentett munkalehetőséget. A lentiben felépült ÉPFA, és a zalaegerszegi ruhagyár Lenti üzeme - az autóbuszjáratok beindításával -, kétpólusúvá tette az ingázást. További munkalehetőséget jelentett a Zalakerámia Rt. tófeji gyára, ahova jelenleg is többen járnak dolgozni. Az olajipar tényleges megtelepedése, a falunak nem jelentett munkahely-teremtést. A MOL beruházásai - az iparüzési adó révén - anyagilag sokat segítenek a falunak, de munkahely teremtés szempontjából, az ott foglalkoztatottak csekély létszáma miatt tevékenysége nem jelentős.

Az oktatás története

Ortaháza a környező településekhez képest későn jutott önálló iskolához, és jelenleg sincs a falunak saját iskolája, ennek ellenére elmondhatjuk, hogy az ortaházai gyerekek az elmúlt két és fél évszázad alatt folyamatosan részesülhettek iskolai oktatásban.

Az első hivatalos adat, amely kézzelfoghatóan bizonyítja a falu és az iskola kapcsolatát 1770-ből való. Íme: *“Helyben tanító nincs, a pákai tanítónak fizetnek, mert ahhoz a plébániához tartoznak, és ő szolgál az itteni lakosoknak”* Azt, hogy hány gyereket tanított, nem derül ki.

Azt tudjuk, hogy a tanító a gyerekeket a hit alapjaira, írásra és olvasásra tanította. Ezért mindegyiktől évi 1 Ft-ot kapott. Ekkor összesen 20 tanítványa volt. 1771-ben azt írták a tanítóról, hogy a hívek tartják el, és a hívek bevo-

násával a plébános választja. Ne feledjük el, egyházi iskoláról volt szó. A tanító egyben kántor és harangozó is.

Az 1778. évi Canonica Visitatio pontos képet fest a tanító jövedelméről, és életkörülményeiről.

".. 2 szobás lakásban lakik (új). Úgy a lakást, mint a hozzátartozó épületeket a pákaiak tartják fenn." Ekkor már két tanító van a faluban: az egyiket *magister*, a másikat *praeceptor* néven említik. Lássuk, mit kapott szolgálatai fejében Orthaházától:

"A plébánia lélekpénzt fizető házaiktól kap 3-3 krajcárt, a karc-fizetőktől a plébánosnak megfelelő rész 1/3-át kapja."

Stóla jövedelme a következő:

1. temetésért	15 kr.
2. Búcsúztatóér	15 kr.
3. Halott harangozásért	3 kr
4. Övé a keresztág ruhák minden harmadika	
5. Ünnepeles rekviemért	15 kr.
6. Gyermekek tandíja	
a, akiket írni tanít	22,5 kr.
b, kiket olvasni tanít	15 kr.
7. Övé a beszedett vízkeresztii sonkák és kenyerek 1/3 része."	

Télen a falutól kap 1 szekér tűzifát minden jobbágytelek után. A tanított gyerekek létszámának ismerete nélkül nem tudjuk megmondani, hogy Orthaháza mennyit fizetett tanítójának.

Egy orthaházairól biztosan tudjuk, hogy Pákára járt iskolába. Őt Kovács Györgynek hívták. 1815. április 16-án mutatta be újmiséjét a pákai templomban. További életútjáról kevés biztosat tudunk. A pákai Historia Domus 100. oldalán található bejegyzés szerint 1819-1825 közt Pákán volt káplán. 1843-tól Óriszentpéteren volt plébános 1849. március 7-én bekövetkezett haláláig. A közbeeső időben nem tudjuk, merre teljesített szolgálatot. Ugyancsak a Historia Domus-ból tudjuk, hogy tankönyvalapítványt tett az 1847-ben alakult Szent István Társulatnál, a kassai római katolikus iskola tanulóira. Ebből még a XX. század elején is részesültek a diákok, a pénzromlás miatt azonban csökkenő mértékben. Az elértéklenedés miatt végül a juttatást megszüntették.

Az 1811. évi Canonica Visitatio ismét felsorolja a tanító juttatásait.

"Praestatio-t Gutorföldre és Náprádfa kivételével minden községtől kap - lélekpénzből házanként 3-3 krt (ugyanúgy, mint 1778-ban); összesen úgy 18frt.-t. - Karc gyanánt az 1/3 részt kapja annak, mint a plébános, összesen úgy 18 mérőt."

A két említett községtől azért nem kapott, mert 1811-től Náprádfának önálló iskolája van.

Az ortaházai gyerekek azonban továbbra is Pákára járnak, ahol ekkor az 53 éves Bíró György (Náprádfa, 1777.), a tanító. Jövedelme az 1830. évi egyházlátogatási jegyzőkönyv szerint a következő: Búzát és rozsot kap a korábbiak szerint. Pénzbeli járandósága is a korábbiól megismert összeg. Ez az állapot egészen addig tartott, míg Kísszigetben meg nem épült a római katolikus iskola. Ennek pontos időpontját nem ismerjük, de 1837 után történt, mert akkor Páka mellett még csak két filiális - községnek, Náprádfának és Gutorföldének volt iskolája. A már idézett plébániatörténetben is csupán annyit olvashatunk a plébános jövedelmeinek felsorolásában: *“... - Az 1754-ik évben, a kísszigeti határban lévő egyik szántóföldet .... kerítéssel veszik körül...Nincs kizárva, hogy e területen épült a mai iskola, ... A Canonoca Visitatiok azt mondják, hogy a községi réten volt a plébániának 1 7/8 holdnyi szántóföldje, már pedig az iskolát most is (1916) jórészt rét veszi körül.”* Nem segít az építés idejének behatárolásában térkép sem, mert a környék falvaival ellentétben Kísszigetről ebből az időből nem maradt fenn. További bizonyítalan támpontot ad Göntér Gábor naplója, aki 1880-1882 közt volt itt tanító.

“...elfoglaltam a kis-szigeti rk. fiókiskola tanítói állomást - ... , Kíssziget valószínűsége “Golgotám” volt nekem. Uttörő voltam. Ott hol a tanítói tekintély és a kultúra - idegen dolgok valának, mert elődeim - holmi “Lekecs” és “vasalóktól” elugrasztott invidiumok - méltatás tekintetében csak a - pásztorok után következének vala...”

Göntér Gábor képzetlen elődökről ír, tehát az iskola már az ő odakerülése előtt működött. Minden bizonnyal az 1868. évi Népoktatási Törvényt követő nagy iskolaépítési hullámban - 1870-71 körül - épült. 1910-ben aztán kicsinek bizonyult az iskola, ezért egy második tanteremmel bővítették. Ettől kezdve két tanítóval működött, majd 1916-ban felvettek egy harmadik tanítót is.

Nagy és várva várt esemény volt Ortaháza életében, amikor 1928-ban elkészült az iskola, és szeptembertől a gyerekeknek nem kellett tovább Kísszigetbe járniuk.

A falu képviselőtestülete 1927. április 1-én 391/927. számon hozott határozatot egytanítós (egy tantermes), római katolikus iskola építéséről. Az építéshez a telket a község biztosította. A község anyagi ereje kevés volt ilyen mértékű beruházáshoz, ezért úgy határoztak, hogy az Országos Népiszkola Építési Alapból 12000 pengőt kérnek segélyként a Vallás és Közoktatásügyi Minisztertől, továbbá tíz éves törlesztésre 9600 pengő kölcsönt vesznek fel. Az építkezéshez kézi és igás erőt is felajánlott a község. Megállapították a tanító jövedelmét is. Ennek tételeit és mértékét, Hajdu Lajos tanító javadalmi jegyzőkönyvéből, és Pál Jenő tanító díjleveléből ismerjük. Ez alapján tudjuk a következőket:

“Javadalmi jegyzőkönyv, felvéve 1928. évi június hó 30 napján az ortaházai rkath. elemi iskola első tanítója által élvezett javadalom összeírása tárgyában.

Jelen voltak az alulírottak.

1. Az iskola fenntartója: ortaházai rkath. hitközség
2. Az állás mióta tartatik fenn? 1928. szeptember 1.
3. Az alkalmazott tanító neve: Hajdu Lajos
4. Mióta élvezi jelenlegi járandóságait: 1929. szept. hó

...

...

A tanító javadalma a kétszobás lakás használatán túl 282P. 70 fillér.”

Az iskola első tanítója Kajdi Jenő volt. Ő a tanév végén távozott a faluból. Őt 1929-ben, Hajdu Lajos követte. Ő sem sokáig tanítoskodott Ortaházán. Ezt a következő tanító, az 1930. február 16-án megválasztott Pál Jenő díjleveléből tudjuk. A díjlevél felsorolja a tanító jövedelmeit is, és azt, hogy azt kitől kapja.

A római katolikus hitközségtől:

1. Lakás: 2 padlózott szoba, 1 zárt konyha, 1 kamra, 1 kettős faház, sertésöl tyúkóllal, egy 3-as árnyékszék és egy kút.
2. 1600 négyszögöl kert.
3. 3,5 q búza, 3.16 q rozs
4. Legeltetési jog.
5. 10% helyi járandóság.

Politikai községtől:

1. 12 ürméter kemény hasáb tűzifa házhoz szállítva
2. Az ismétlősök oktatását szintén ők fizetik 20P.12fillér értékben.

A díjlevél felsorolja a tanító kötelezettségeit is: “Tartozik az I-VI. oszt. mindennapi tanköteleseket és ismétlősöket az előírt tanterv szerint oktatni; vall.-erkölcsösen és hazafias szellemben nevelni, a gyermekeket szt. gyónásokhoz és körmenetekre elkísérni és ott rájuk felügyelni; vásár- és ünnepnapokon jó időben őket templomba vezetni, hitoktatást a plébános felügyelete és útmutatása szerint elvégezni; a levante oktatásban, társadalmi és ifjúsági egyletek vezetésében részt venni; szükség esetén a kántortanítót temetésen helyettesíteni; vásár- és ünnepnapokon délután az iskolában a híveknek litániát tartani; amely kötelezettségek elmulasztása fegyelmi eljárást von maga után.”

Pál Jenő tanító rövid életrajza.

Alsózsiden született 1909-ben. Középközségi és a tanítóképzőt Budapesten végezte. Tanítói pályáját 1928. szeptember 17-én a maróci állami iskolánál, mint helyettes tanító kezdte, ahol 1930. március 15-ig működött, amikor is Ortaházán választották meg tanítónak. 1929-ben épült az új modern iskola, ahol ez idő szerint 64 tankötelest tanít, ugyanott tartják az iskolán kívüli nép-

művelési előadásokat. Elnöke az 1930-ban újra alakult Gazdakörnek, tagja a Polgári Lövészegyesületnek, Leventeoktató, iskolaszéki jegyző.³¹ Nagyapja a temető keresztyénél van eltemetve.

Az adatok, az építés időpontjáról erősen eltérnek egymástól. Perdöntő ebben az iskola pénztári naplója, melyből kiderül, hogy az 1928/29-es tanévben a tanulók száma 23 fő.³²

1939-ből van a következő adatunk. E szerint: "Oktatásügyét 1.r.kat. elemi népiskola és 1. r. kat. általános továbbképző látja el.³³ Az iskola építése fölötti öröm az idők folyamán megkopott. Felekezeti lévén a kettős fenntartás - politikai- és hitközség - állandó surlódásokhoz vezetett. Hiába volt rögzítve a tanító díjlevelében a tűzifa járandóság, és az iskola-adó, azt a község nem minden esetben teljesítette. Ez a probléma végül országos fórumokat is megjárva rendeződött csak. Hozzá kell tenni, hogy ebben a konkrét ügyben nem a község volt a hibás.

A község képviselőtestülete az iskolaszék elnökének 68/1939.sz. átiratára válaszul 1939. május 11-én megtartott közgyűlésén az alábbi határozatot hozta. "Egyhangúlag elhatározza, hogy a tanító és iskolaterem tűzifájáról 1940. január 1 óta gondoskodik. Utasítja a község előljáróságát, hogy már az 1940. évi költségvetésbe az alábbi tételeket vegye fel:

Tanító fajárandóság ára:	126 P.
----- " ---fuvar	36 P.
Iskolaterem részére fa ára	84 P.
----- " ---fuvar és felvágás	36 P.
Összesen	282 P.

Indoklás

Község képviselőtestülete az iskolaszék kérelmét mérlegelés alá vette és megállapította, hogy a tanító és tanterem tűzifa szükségletéről a politika községnek kell gondoskodni - . ..."

Az ügy ezzel elrendeződni látszott, de nem így történt, mert a körjegyző a következő év május 17-én az alábbi bizonyítványt adta ki:

"Alulírott ezennel igazolom, hogy Ortaháza politikai község - míg Ortaháza község iskolailag a kisszigei r.kat. iskolához tartozott - az iskola és tanító tűzifa járandóságához hozzájárult.

A politikai község ezen járandóság adását az ortaházai r. kat. iskolával szemben elismeri és ezen okból a községi háztartási költségvetésben az iskola és tanítói tűzifa biztosításáról gondoskodott, de az 1940. évi költségvetésből ezen összeg a felülvizsgáló hatóság által törölletett."

Úgy látszik ez ellen Major Gyula esperes - plébános, iskolaszéki elnök, képviselőtestületi tag - panasszal élt, mert 1941. január 16-án kelt jelentésében

Vizsy Károly körjegyző ezt írta a főszolgabíróknak: *"... a hátralékos iskola adó behajtása a tavasz folyamán a legsúlyosabb végrehajtással fogatosítva lesz. Az 1939-40 évben a behajtás a rendkívüli viszonyokra való tekintettel, továbbá behajtó közeg hiányában maradt el. Továbbá tisztelettel jelentem, hogy Ortaháza község 1940. évi költségvetésében az iskola tűzifa árát felvettem, de azt a miniszterközi bizottság törölte, így ennél fogva az 1941. évi költségvetésbe újból felvettem, de hogy az most benn marad-e, nem tudom, mert az 1941 évi költségvetések nem érkeztek meg..."*

Erre a jelentésre reagálva Zala vármegye alispánja 9881/ni. 1941. számú, 1941. április 24-én kelt levelében az alábbiakat közli a jegyzővel:

"..., a m. kir. belügyminiszter úr 22805/1940.III. számú rendeletében közölte, hogy a község 1941 évi költségvetésében biztosította a tanító fajárandóságát."

Ez az év úgy látszik a tartozások rendezésének éve volt, mert januárban Prasch József nyugalmazott kántortanító fordult kérelmével a körjegyzőhöz. Ő, mint írja az előző év végén ment nyugdíjba, Ortaháza és Zebecke községektől nem kapta meg járandóságát. Kéri a jegyzőt, tegye meg a szükséges intézkedéseket, különben kénytelen lesz bírósághoz fordulni. Róla azt kell tudni, hogy 1911-től tanított Náprádfán. 1930-ban még szintén ott tanított. 1941-ben még mindig Pál Jenő a tanító. Az 1942. szeptemberi 1-el kezdődő tanévet azonban már Káli Kálmán kezdi. Pál Jenő a visszacsatolt Muraközbe ment tanítani. Az ő távozása után meghirdetett tanítói állásra Mohás Lenke kisszigeti tanítónő is jelentkezett, de az iskolaszék Káli Kálmán pályázót fogadta el, bár a tanítónő mellett lelkesen korteskedtek a helybéli fiatalság tagjai. Káli Kálmán 1975-ig tanított Ortaházán, néhány kényszerű szünet közbeiktatásával. 1944-ben bevonult katonának. Ekkor valamennyi ortházai gyerek Kisszigetbe járt, ahol Szechlenik Ilona tanította őket, majd Prichler Erzsébet helyettesítette Káli Kálmánt. Az 1945/46-os tanévben még Hokhold Magdolna kezdte az évet, de már Káli Kálmán fejezte be. Közben Kisszigetből Kardos István tanítót is bevonultatták, ez alatt az idő alatt, a kisszigeti és zebeckei gyerekek is ortházára jártak iskolába. Az 1946/47-es tanévben Káli Kálmán neve mellett, Monostori Cecília tanítónő nevét olvashatjuk a tanulók értesítőkönyvében. 1949/50-ben pedig Baranyai Margitét, aki később Szita Károly kisszigeti V.B. titkár - 1950-53 - felesége lett.

1942-ben már éreztette hatását a háború. A tanítók, mint tartalékos tisztek is számításba jöttek a hadsereg részéről. Áprilisban a megyei tanfelügyelő felhívással fordult a körjegyzőkhöz, hogy a községekben élő nyugdíjas tanítók adatait közöljék, mint írja *"leendő igénybevétel céljából."* (Magyarul, a bevonultatott tanítók helyettesítésére.)

Az iskola körüli gondok azonban továbbra sem szűntek meg. Az időközben elhunyt Major Gyula kanonok, iskolaszéki elnök helyére lépő ortházai Hor-

vát Imre iskolaszéki elnök kérelmének helyt adva a novai járás főszolgabírója 1941. május 16-án határozatban szólítja fel az iskola négy szomszédját, hogy közülük hárman új kerítést készítsenek, míg negyedik társuk a régit javítsa ki: *"..hozza kifogástalan állapotba, vagy azt dobja ki és helyette új kerítést készítsen."*

Indokolásként ez áll: *"..., hogy a tanítókert a baromfiak sőt sok esetben még a lábasjóságok átjárása miatt hasznavehetetlen, már pedig a kert termelés-hozama a tanító fizetéséhez hozzátartozik,..."*

A határozat hozatal előzménye az volt, hogy a hozzá érkezett kérelem alapján a járási főszolgabíró utasította Ortaháza körjegyzőjét, hogy a karchátralékot, amellyel a tanítónak tartoznak hajtssa be, a kerítéssel kapcsolatos problémák valódiságát pedig jelentse.

A jegyző május 12-én jelentette a főszolgabírónak, hogy: *"a karchátralékot behajtottam és azt a tanítónak átadtam, mit a panaszíraton nyugtázott. A kertelés elrendelése közrendészeti szempontból kívánatos és a panaszíratban jelzett egyének telkük északi részén tartoznak kertelni."*

Június 13-án arról számol be, hogy a felszólítás ellenére hárman kerítést nem csináltak, negyedik társuk pedig hiányosan készítette el.

A körjegyző jelentésére a főszolgabíró így válaszolt:

"Fenti számú jelentésre értesítem, hogy a tárgyban jelzett munkálatok elvégzésének határideje a mai nappal letelt. Amennyiben a munkálatokat a kötelezettek mindeztideig nem végezték volna el, abban az esetben felhivom, hogy újból hívja fel a kötelezetteket a munkálatnak záros határidőn belül való elvégzésére. Amennyiben pedig azt megtenni hajlandók nem lennének, abban az esetben költségükre fogadjon fel munkásokat, és azokkal a munkákat végeztesse el. A munkások munkabérét a kötelezettektől hajtssa be és azt közvetlenül a munkásoknak fizesse ki. Eljárása eredményét az adott határidőre jelentse."

A ügy további alakulásáról nincs adatunk, de feltételezhetően az érintettek eleget tettek a felszólításnak, főleg, ha figyelembe vesszük annak lezárására hozott főszolgabírói utasítást.

A következő három év iskolát érintő adatairól nincs tudomásunk. Falubeliek visszaemlékezéseiből tudjuk, hogy 1944. novemberében a finomító építésén dolgozó hadifoglyokat szállásolták el az épületben. Az első félév bizonyítványát a gyerekek ezért november 19-én kapták meg. A finomító építését november 20-án kezdték meg.

1947. február 5-én a képviselőtestülettől Farkas József egyházközségi elnök kérte, hogy a politikai község az iskolát az 1948/49. évben 1000 Ft-tal támogassa. A testület a kérést indokoltnak tartotta, és a támogatást megszavazta.

1948-ban egy tanfelügyelői jelentésben találunk ismét adatot az iskoláról:

Rk. iskola 7 osztályos

Tanulók száma: I-V.: 18
V-VI.: 5
VII.: 3

Tantermek száma: 1. Tanítók száma: 1.

1952-től megvannak az iskola anyakönyvei. Az alábbi adatokat azokból vettük:

Évfolyam:	Igazgató:
1952/53.	Káli Kálmán
1953/54.	Káli Kálmán
1954/55.	Káli Kálmán
1955/56.	Káli Kálmán
1956/57.	Káli Kálmán
1957/58.	Káli Kálmán
1958/59.	Hederics Vilmos
1959/60.	Hedrics Vilmos
1961/62.	Pálincás József
1962/63.	Pálincás József
1963/64.	Balás Béla
1964/65.	Balás Béla
1965/66.	Balás Béla
1966/67.	Balás Béla
1967/68.	Turbuly László
1968/69.	Turbuly László
1969/70.	Vaska Miklós
1970/71.	Vaska Miklós
1971/72.	Vaska Miklós
1972/73.	Vaska Miklós
1973/74.	Vaska Miklós

Évfolyam:	Tanítók:	Osztály létszám: I. II. III. IV. V: VI. Össz.					
1952/53.	Tóth Tibor	7. 7.	5.	5.			24.
1953/54.	Békési Emília	6. 7.	6.	5.	14.	27.	65.
	Tóth Tibor						
1954/55.	Békéssy Emília	8. 5.	6.	6.	19.	15.	59.
1955/56.	Békéssy Emília	6. 7.	6.	6.	14.	20.	20.
1956/57.	Kanta Anna	9. 5.	9.	5.			28.
1957/58.	Békési Emília	5. 8.	6.	11.			29.
1958/59.	Békési Emília	5. 5.	10.	6.			26.
1959/60.	Kámán Erzsébet	1. 5.	5.	9.			20.

1960/61.	Kámán Erzsébet					
	Békéssy Emília	8.	2.	4.	6.	20.
1961/62.	Kámán Erzsébet	11.	7.	1.	4.	23.
1962/63.	Kámán Erzsébet					
	Békéssy Emília	5.	11.	7.	1.	24.
1963/64	Kámán Erzsébet	3.	5.	9.	7.	24.
1964/65.	Káli Kálmán	3.	4.	5.	10.	22.
1965/66.	Káli Kálmán	1.	3.	3.	5.	12.
1966/67.	Káli Kálmán	3.	1.	2.	3.	9.
1967/68.	Káli Kálmán	2.	3.	1.	2.	8.
1968/69.	Káli Kálmán	3.	2.	3.	-	8.
1969/70.	Káli Kálmán	4.	3.	2.	3.	12.
1970/71.	Káli Kálmán	6.	4.	3.	2.	15.
1971/72.	Káli Kálmán	4.	5.	5.	3.	17.
1972/73.	Káli Kálmán	4.	4.	6.	5.	19.
1973/74.	Káli Kálmán					

Az adatokból az derült ki, hogy az iskola 1948-ban hét évfolyamos volt. A következő három évről nincsenek adataink. 1952-ben ismét csak négy évfolyam járt Orthaházára, az ötödik és hatodik osztályosok Kisszigetbe. 1953. szeptember 1.-1956. júniusáig ismét hatosztályos volt az iskola. A hetedik-nyolcadik osztályosok ismét Kisszigetbe jártak. 1956. szeptember 1-től végképp megszüntették felső tagozatát. Az ötödik-nyolcadik osztályosok előbb ismét Kisszigetbe, később -1969-70-től - Novára jártak. Az iskolának 1958-ig volt önálló igazgatója. 1958-tól a kisszigeti iskola igazgatója, 1961-től pedig a gutorföldi iskola igazgatója látta el ezt a feladatot, majd 1969-től a novai igazgató. Az alsó tagozatot 1975-ben szüntették meg a körzetesítés során. Azóta iskolailag szintén Pákához tartozik a falu. 2000. március 15-én az iskola felvette Öveges József, Páka híres szülöttének nevét. A névadó ünnepségen vette át a négy fenntartó község polgármestere a Milleniumi zászlót. Az orthaházai iskola, előzőekben fel nem sorolt tanítói:

Kajdi Jenő,	1928. szeptember 1- 1929. június ?.
Hajdu Lajos,	1929. szeptember 1-1930. február ?.
Pál Jenő	1930. február 16-194 ? Muravidékre ment
Prasch József	?
Choma Sándorné Mohás Lenke, Kissziget	
Keglovich Erzsébet	?
Monostori Cecília (Tóth Imréné)	1946/47.
Prichler Erzsébet	1945/46.
Hokhold Magdolna	1945/46.

Az iskola épülete

A tanterem bejárata és ablakai

Iskolások az 1935/36-os tanévben, Pál Jenő tanítóval

Iskolások 1957-ben, Békési Emília tanítónővel

Kámán Erzsébet tanítónő tanítványai körében, 1960-ban

*"Pál utcai fiúk". Iskolai előadás Kisszigeten, 1968.
Vajmi Miklós és Domonkos Jenő*

Hitélet a faluban

Teljes bizonyossággal állíthatjuk, hogy a falu lakossága a középkorban a római katolikus vallást követte. Nem is volt más lehetősége, erre erővel kényszerítették. Az ősi hitvilág, a sámánizmus, a természeti erők - tűz, víz, szél vagy sziklák, és több száz éves fák - imádása nehezen kopott ki a magyarok hitvilágából. Nem véletlen, hogy László és Kálmán királyaink 1092-ben, valamint 1100 körül, törvényben kötelezték az ország lakosait, hogy csak templomok kerítésén belül, megszentelt földbe temetkezhetnek, mert még mindig voltak követői a pogány vallásnak. Ez a törvény a XVIII. század közepéig élő volt. Mária Terézia és fia, II. József rendelkeztek közegészségügyi okból, a településeken kívüli temetők nyitásáról. E században nyitottak új temetőket a pákai plébánia községeiben is. A templom melletti temetőt 1774-ben zárták be.

A XIV-XV. században a falu lakosai tehát biztosan katolikusok voltak. Nem biztos azonban ez a XVI. század második felére, amikor Bánffy István lett a falu birtokosa, akinek *"Alsólendvai vára a protestantizmus XVI. századi terjedésének lett a központja"*. A korabeli gyakorlatnak megfelelően; amilyen vallású volt a földesúr, a jobbágy is azt a vallást követte. A közeli községek némelyikéről biztosan tudjuk, hogy a reformáció tanait követték.

Az újraterelítés után "helyreállt a rend". Eszterházy Pál és családja hithű katolikus volt, így annak kellett lennie a birtokain élőknek is.

Csak az 1764-es birtokösszeírásban olvashatunk egy kirohanást a lakosság vallási hovatartozásáról: *"Pákai plébániának filiálisa, a hol egy felségtelen luteránus vagyon, á többi pápisták."*

1777-ben szám szerint is összeírták a különböző vallásúakat. Így tudjuk, hogy ekkor 3 evangélikus is élt a faluban. Feltételezhetően az 1764-ben említett lutheránus családja.

A soron következő urbáriumok, katonai összeírások is mindenütt kiemelik a falu katolikus voltát. Ez így marad a XX. században is.

Templomba Pákára jártak. A kisszigeti iskola elkészülte után - amely egyben kápolnául is szolgált - Kisszigetre jártak. Főleg az asszonyok és gyerekek. A férfiak, főként a nagyobb ünnepeken karácsonykor és húsvétkor Pákára jártak. Természetesen a karácsonyi éjféli misét csak templomban celebrálták.

Az iskola elkészülte után a tanítónak kötelessége volt a vasárnap délutáni litánia megtartása. Ezen túl az iskolai hitoktatás is. A kisszigeti iskola-kápolna annyira fontos volt, hogy a kisszigeti és ortházai gyerekek első áldozása még az 1960-as években is ott történt. Mára változott kissé a helyzet. Míg régen gyalog a miseúton Kissziget közelebb volt, ma kerékpárral, autóval gyorsabban elérhető a pákai templom. Esküvőjüket, abban az esetben, ha a menyasszony a pákai plébániához tartozott, úgy a pákai templomban tartották.

A hitoktatás napjainkban ismét iskolai keretek közt folyik. Első áldozni, bér-málkozni a gyerekek Pákán szoktak.

Az útmenti kereszteteket - legyenek azok bármilyen anyagúak - általában utak kereszteződésébe, falu szélén, házaik elé, a határbeli, illetve szőlőhegyi birtokaikra, természeti csapások ellen, balesetek, katasztrófák színhelyén állították az emberek. Pl. Szent Flórián szobrát tűzvédek után. A faluban három útmenti keresztet találunk. Egyet a volt iskola udvarában, ez a Takács kereszt. Nevét állíttatójáról, Takács István földművesről kapta, aki 1931-ben 300 pengő alapítványt is tett annak fenntartására. Másikat a falu központjának számító útelágazásban, ez a Kovács - kereszt. Ez eredetileg az útkeresztződésben állt, kb., ahol most az útjelző tábla van. Az útépitésakor állították jelenlegi helyére. Mai nevét a terület gazdájáról kapta. Ezt a keresztet, már az 1858. évi térképen is jelölték.

A harmadikat, pedig a faluház, a volt körjegyzőség kerítésének Dél-nyugati sarkánál találjuk. Ez utóbbit a Czigány család állíttatta, a rajta lévő évszám alapján, 1914-ben. A terület egykor Czigány- birtok volt.

Egészségügyi ellátás

A falu soha nem rendelkezett önálló egészségügyi szervezettel. Legkorábbi adatunk 1777-ből származik, amikor a rendelkezésünkre álló adatokból kiderül, hogy a falu bábaasszonya Parti Anna. Ekkor is - később is - valószínűleg Pákára jártak, mert ott több esetben olvashatunk orvosról. 1827-ben Szentánai József az orvos. Ezt a pákai Plébánia keresztelte anyakönyvéből tudjuk, mert az orvos gyermekét szeptember 27-én keresztelték. A megjegyzés rovatba beírták "*civis chyrurgus*". 1844 körül Vünts János nevű orvosról tudunk. Ezek természetesen csak feltételezések, biztosat csak az 1855-ben közösen létrehozott orvosi kör megalakulása után mondhatunk. Ettől kezdve Pákán folyamatos az orvosi ellátás. Az adatok gyér volta miatt nehéz pontosan meghatározni, mikor hova is tartozik a község. 1925-ből tudjuk, hogy akkor Pákához. Az 1927. április 30-i, nevezetes testületi ülésen, amikor az iskola építését elhatározták, részt vett Dr. Kiss Géza pákai körorvos is, tehát feltételezhetjük, hogy ekkor még szintén Pákához tartoztak. 1939-ben már Gutorföldéhez, mint orvosilag, mint gyógyszerárilag.

1928-ban a körbába - aki a körjegyzőség három községében látta el feladatát - évi fizetését 130 pengőben állapították meg, ennek 34%-a, 55 P terhelte Ortaháza költségvetését. Ekkor a bába nevét nem említették. 1930-ban viszont Daru Antalné zalaegerszegi okleveles szülésznő pályázatát fogadták el, és alkalmazták évi 450 pengő fizetéssel.

1941-ben a gutorföldei körorvost, Dr. Lendvai Istvánt szabadsága alatt, Dr. Nagy Béla novai körorvos helyettesítette. Ez azért érdekes, mert ilyen eset-

ben a helyettesítő költségeit a község tartozott fizetni.

Ugyanebben az évben Daru Antalné helyett már Danics Antalné a körbába. Ezt a szülésznő körjegyzőhöz benyújtott szabadságkérelméből tudjuk. Szabadsága alatt Szabó Pálné mikefai körszülésznő helyettesítette. Danicsnéról tudjuk, hogy a körjegyzőség falvaiban látta el feladatát. Kisszigetben lakott, oklevelét 1910. január 31-én állították ki. Évi fizetése 600 P. Esetenként egy szülésért 10, két-vagy több szülésért 8 pengő a fizetése gyermekeként.

A falu halottkíme Parti Pál volt, akinek esetenkénti díjazása 1 pengő volt.

1960-ban a község még mindig Gutorföldéhez tartozott orvosilag. A tanácsok körzetesítése után, 1965-ben került át egészségügyileg is Pákához. Ez nem változott meg a háziorvosi szolgálat létrehozása, és a szolgálat, vállalkozóvá válásával sem. A község által létrehozott orvosi szobában (rendelőben) hetente egy alkalommal rendel a pákai háziorvos. A fogorvosi szolgálat létrehozása - a pákai fogorvosi rendelő és szolgálati lakás megépülése, 1981-óta szintén részese ennek a körnek.

Sport-, és kulturális élet

A falu sport életéről keveset tudunk. Egyetlen hivatalos adat, amikor a képviselőtestület az EPOSZ. számára 300 Ft-ot szavazott meg, labdarúgó pálya építésére. Ez a pálya Vajmi Andrásék mögötti területen, az iskola kertjével határos volt. Később a kanászházon túl, Gutorfölde felé építettek újat. Erre adhatta az önkormányzat a támogatást. Az 1939-ben alakult csapatban ortházaiakon kívül pákaiak, és gutorföldeiek is játszottak. A futbalcsapat az 1950-es évek második felében szűnt meg.

A hatvanas években a falu fiataljai a környező községek, főleg Páka labdarúgó csapataiban játszottak. Ennek elsősorban az elvándorlás miatt lecsökkent gyermeklétszám volt az oka. Kis létszámú településeken nem volt elég játékos korú fiatal.

Pezsgő volt viszont a kulturális élet, főleg a két háború közt. Ez elsősorban a színdarabok betanulásából, és előadásából állt, de rendeztek ünnepélyeket, amikor a műsort vers, ének és táncszámokból állították össze. Ilyen alkalom volt a hōsi liget avatása is. Erről, valamint a színi előadásokról is maradtak ránk fényképfelvételek. Részt vettek a falu iparosai a Pákai Iparos Olvasókör életében is. Az ottani hagyományos szilveszteri színdarab előadás, és bál fontos esemény volt, főleg az elsőbálos lányok életében; de a kör által járatott folyóiratok, és a kör könyvtára művelődési lehetőséget is biztosított.

A kulturális élet tárgykörébe kell sorolnunk a táncmulatságokat, a bálakat is, mert ez nem csak a fiataloknak jelentett jeles eseményt, hanem a falu aprajának-nagyjának; a társas érintkezés színtere is volt. Ezeket a kocsma udvarán,

pajtákban, később a kultúrházban tartották, de volt rá példa, hogy a háború alatt épült, de üzembe nem helyezett finomító üres tartályát használták fel erre a célra. A kulturális műsoroknak helyszínt adó kocsmákról itt szólnak. Az első kocma, amire a ma élők vissza tudnak emlékezni, az Czigány Ferencé volt. A Fő út 24. számú házzal szemben ma üresen álló területen állt. Azt követte a már említett Balázsi - kocma (Fő út 18.). Ennek udvarán már kuglipálya is volt. Az utána következő Parti kocma (Kossuth utca 9.) a színdarabokon kívül vándorcirkuszosok fellépésének is helyet adott. A felnőttekhez hasonlóan a fiatalabb korosztály tagjai, az iskola diákjai is kivették részüket a falu kulturális életéből. Az 1960-as években a "Pál utcai fiúk" című színdarabot adták elő nagy közönségsikerrel az általános iskola felső tagozatosai Kisszigetben.

Takács kereszt

Czigány kereszt

Kovács (Mikola) kereszt

Elsőáldozók Galambos István pákai káplánnal, 1955-ben

Elsőáldozók Horváth József pákai káplánnal, 1963-ban

A "Bujócska" című előadás szereplői az 1950-es évek második felében

A "Dankó Pista" című színelőadás szereplői, 1940-ben

A falu tánccsoportja fellépés előtt Gutorföldén, az Állami Gazdaságban

*Vasárnap délutáni beszélgetés Vajmiék hidján, 1958-ban.
Háttérben Parti Jánosék háza*

A település néprajza

“ Ortaháza a néphagyomány, és az öregek állítása szerint Göcsejhez tartozik ” - írták róla a pákai tanácson a Zala megyei Helytörténeti Lexikon kérdőívére válaszolva, 1972-ben.

A szakember, a kiváló néprajzkutató Szentmihályi Imre az alábbiakat írta róla 1967-ben: *“ Ma kétutcás település. Korábban szeres település volt. Mikola-, Koczfán-, és Vajmiszer mára összeépült, csak nevében él. A szereket a bennük lakó családokról nevezték el. Az 1860. évi kataszteri térképen még több kerített ház látható. Ezekből ma már egy sincs. Az utolsó ilyen jellegű házat, mely kerített ház maradványa volt, néhány éve bontották le. (Peszleg József volt. Tipikus füstös- konyhás boronaház volt, 3 oldalról kerített alaprajzzal. Ugyancsak sajátságos volt a háztól különálló sokszögű alaprajzú boronapajtája, melyet már szintén lebontottak.*

Régen kizárólag fából, boronaeépületeket építettek, ezek azonban már mind elpusztultak, nagyrészüik leégett. Korábban jelentős volt a szövés, fonás, ló-tartás és fuvarozás.

... Gönczi a falu határában lévő Bolipusztá melletti “púp”- hoz fűződő érdekes kincsmondát közöl. ” 35a

A hivatkozott térképet a Zala Megyei Levéltárban nem találtuk meg, de van egy Csertalakost és Ortaházát ábrázoló 1846-ból (Erre a térképre a földrajzi neveknél még visszatérünk.), továbbá a Göcseji Múzeum fényképtárából előkerült a Szentmihályi által hivatkozott térképről készült fényképfelvétel is. Az 1846-os térképen jól elkülönül egymástól a három településrész. Mai elnevezésükkel a következőképp azonosíthatók: Mikola szer: Fő utca, Koczfán szer: Petőfi Sándor utca, Vajmi szer: Kossuth Lajos utca.

A három szer leírását e két térkép alapján végeztük el. A kettő közül a későbbi a részletesebb. Míg az 1846-ban készültön csak a lakóépületeket tüntették fel, addig ez utóbbin a gazdasági épületek pontos helyét is. Továbbá ezen szerepel a Pördefölde felé vezető út, a későbbi “Pusztá út” is. Viszont az elsőt a rajta található dűlőnevek teszik értékké. Még egy eltérés található a két térkép közt. A ma Petőfi utca 1. szám alatti épület helyén 1846-ban egy L alakú épület állt, ezt 1858-ra teljesen kerítetté építették át. Az 1858-as térképet birtokösszeíráshoz készítették. Sajnos a hozzá tartozó lista nem került elő.

Mikola szer

Az épületegyüttes négy lakóházból, és a tőlük kissé távolabb lévő öt gazdasági épületből áll. A négy lakóház közül három teljesen kerített, míg a negyedik csak három oldalról, illetve délkeleti sarkán befordított. A lakóépületek tömbje nem szabályos alaprajzú, hanem kissé rombold alakú. A gazdasági

épületek közül kettő rövid szárú "T" alaprajzú. Funkciójukat nem ismerjük. Ilyen alaprajzú épületek a többi szernél is előfordulnak. Ez az épület együttes az út északi oldalán helyezkedik el.

Koczfán szer

Ez a településrész tizenegy épületből állt. Ebből, alaprajzuk alapján ítélve négy lakóépületről, és hét gazdasági épületről van szó. Három teljesen kerített, míg a negyedik, három oldalról kerített "U" alakú épület, dél felé nyitott véggel. A mellettük álló gazdasági épületek téгла-, illetve a már megismert rövid szárú "T" alaprajzúak.

A "Peszleg-ház" északi és nyugati homlokzata, 1958.
Göcseji Múzeum fotótára

Vajmi szer

Három délről nyitott "U" alaprajzú, három oldalról kerített épületről van szó, és két gazdasági épületről. Ezek egyike külön figyelmet érdemel, mert egy rövid szárú "T" alaprajzú pajta, amelynek déli vége háromszög alakban végződik. A vidékre jellemző a mindkét végén háromszögben végződő pajtati-típus, de ez a forma kevésbé elterjedt. Ez az épületegyüttes is az út északi oldalán található.

Az út déli oldalán is található három lakóépület. Ezek közül a bal szélén lé-

vő, 6-os számmal jelölt, három oldalról kerített épület, a többször említett Peszleg-ház. A keletről mellette álló, négy oldalról kerített épület. Ettől jobbra, egy szintén négy oldalról kerített lakóház, és két gazdasági épület található. A nyugatra eső épületek a telekhatárok, és elhelyezkedésük alapján a Mikola szerhez tartozhattak. A tőlük délnyugatra távolabb lévő épület, egy négy oldalról kerített ház hovatarozásáról nincs adatunk. Ennek telkén csupán egy kisméretű gazdasági épület állt.

A szerek általában (első) lakójukról kapták nevüket. A Mikola és Koczfán családnév már a XVIII. század első felétől ismert. Az ugyancsak ebben az időben ide települt Belső fiúk feltételezhetően valamelyik családba házasodhattak be, így valamelyik szeren éltek. Erre egy alapos levéltári családfa-kutatás adhatna választ, jelen munkának ez nem lehet feladata. Érdekes viszont, hogy az újraterelítést végző Czigány családról nem neveztek el szert! A szerek leírásából az előzőekben kiténik, hogy ezek több lakó-, és gazdasági épületből álló épületcsoportok voltak. Így nem meglepő Czigány Gergely azon állítása, hogy nagyapja szerint volt olyan időszak, amikor 32 feleséges (nős, házas) férfi tagja volt a családjuknak.

Az épületek leírásánál megkülönböztettük a lakó- és gazdasági épületeket, pedig jelen esetben ezek ilyen egyértelműen nem különíthetők el. Ugyanis a kerített háznak csupán egyik szárnya volt a lakószárny, míg három oldala gazdasági célokat szolgált. Egyik szárnyban az ólak, a másikban az istállók kaptak helyet. A negyedik oldalon volt a kapu, amely esetünkben hat háznál nem épület alatt volt. Egy esetben a kapu mellett egy kis kamraféle is helyet kapott. A többi esetben a bejárat épület alatt vezetett az udvarra. Ezzel a megoldással teljesen zárt teret kaptak, és a kapu feletti részt pl. széna tárolására felhasználhatták. Az épületekkel körülvett udvar közepén volt a trágyadomb, a melyen szabadon kapirgálhattak a baromfiak.

A Szentmihályi Imre által említett Peszleg-ház a mai ÁFÉSZ bolt helyén, a Fő utca 4. sz. alatt állt. 1965-ben bonthatták le, mert ebben az évben még készültek róla fényképfelvételek. 1966. májusában viszont elkezdték építeni a helyén a boltot. Az épületben található berendezési, és használati tárgyak jelentős néprajzi értéket képviseltek.

A Szentmihályi által hivatkozott, és Gönczi könyvében közölt kincs monda a következő:

“Ortaháza határában Bolipusztá mellett a Bolierdőben látható egy “pup”, melyet a nép földpincének gondol /Pince hegyhát /. Kincs, sok pénz van itt. A törökvilágban rejtették ide. E pupot keresztül-kasul vágták, czöveket vertek bele, hogy a pénzt elérjék. Egy kan - mint hiszik - valahol egy fa tövében lévő lyukon bement a pinczébe. A kanász utána. Ott olyan hordókat talált, melyeknek a fája széthullott s csak a borkőrétég tartotta a bort. Talált ott búzát, pénzt. Ez utóbbiból egész tarisznyával hozott ki. A kan a búzára járt be. Az

*ilyen kincset tartalmazó hely - a néphit szerint - minden 7 évben kinyílik szel-
lőzni.*"

A mondára az adatgyűjtés során, még ma - 2002-ben is - emlékeztek. A mai változat szerint a Koczfánék szolgálja ebédet vitt a mezőn dolgozóknak, amikor meglátta a nyílást. Bement és soha többé nem került elő.³⁶ A borkő által összetartott, "*bebőrösödött*" borról az ország más vidékein is olvashatunk, néprajzi és szépirodalmi alkotásokban egyaránt.

A mesevilágba tartozó két elem is felfedezhető ebben a mondában; az egyik a kan (mindig kan talál, vagy túr ki a földből valamit), a másik a jól ismert 7-es szám.

Más hagyományt is leír Gönczi: "*Az ortaháziak mind nemesek voltak, nagyobb részük a Czigány családokból...*"³⁷ Az állítás - mint azt a történelmi részben olvashattuk - nem igaz, mert a Czigány család tagjai nem voltak nemesek, csak szabadosok. Mint azt a kilenc pontos kérdőívén Czigány István maga jelentette ki, és azt szabados levelével bizonyította is, őt és/vagy őket a földesúr a jobbágyi szolgáltatások alól fölmentette. A többiek még szabadosok sem voltak, csak szabad költözködési joggal bírtak, amit minden bizonynyal akkor nyertek, amikor a falut megszállták. Az ezzel járó kiváltságaikhoz, viszont érthető módon ragaszkodtak, mert több szempontból fontos volt számukra. Ezt bizonyítja, hogy az utódok fél évszázaddal az 1848. évi jobbágyfelszabadítás után még emlékeztek, és emlegették korábbi kiváltságait.

A bevezetőben azt olvashattuk, hogy az öregekre hivatkozva tartják *Göcsejhez* tartozónak a falut. Ez önmagában még nem lenne érdekes, de a XIX. század második felének leírásaiban több helyütt olvashatjuk - pl. Gönczi idézett művében -, hogy a környéken élők valami oknál fogva szégyellték a "*göcsej*"-i elnevezést, ezért inkább magukat *cserta - mellékinek, cserta- mellékről valónak* nevezték. Ennek okát a mai napig nem sikerült megfejteni.

Csertamellék címmel Göntér Gábor - a korábban kisszigeti tanítóként megismert, és idézett náprádfai tanító - írt is egy nagyon színvonalas művet a vidékről.

Göcsej kérdése régóta foglalkoztatja a szakembereket, és az itt élőket egyaránt. Talán nem felesleges, ha röviden összefoglaljuk az eddigi ismereteket. Nevével kapcsolatban többféle változat is napvilágot látott, amely földrajzi, és néprajzi értelemben is különböző.

A földrajzi a nagyobb terület. A Zala folyó, a két Válicka - Alsó-, és Felső -, és a Cserta által határolt területet tekinti Göcsejnek. Ezt először Plénder Ferenc novai esperes írta le 1838-ban a Tudományos Gyűjtemény VI. kötetében: "*Zala Vármegyének dél hajlati része, melyet napkeletről és délről Váliczka, napnyugotról Kerka, északról a Szala folyók határoznak, átalányosan Göcsei nevet visel.*"³⁸

A néprajzi a szegek vidékét tartja annak. Egyben azért talán megegyeznek, hogy a szegek népe, az őrséghez hasonlóan, határőrizetet látott el. A többször idézett Szentmihályi Imre a göcsejieket a székelyekkel rokonítja. Sajnos az újabban megjelent útikönyvek közül néhány, minden szakmai megfontolás nélkül húzta meg a tájegység határait. Ami a mellékletként szereplő szabályos téglalap alakú térképen rajta maradt falu, az Göcsej, ami kívül esett az nem.

Ennyi kitérő után térjünk vissza falunk néprajzához.

Az előzőekben felsoroltakon túl sajnos keveset tudunk. Tárgyi néprajza, az épületekkel elpusztult, és az 1935-ben kiemelten említett háziszőttes készítés ma már nyomokban sem lelhető. Használati tárgyaik, eszközeik az idővel el-
koptak.

Színhagyomány útján terjedő néprajza - néphagyomány - pedig az arra alkalmas, azt tovább vivő emberek híján veszett ki. Dalai közül a Nován tanító, a környéket megszállottan járó, és néphagyományt gyűjtő Vajda József is csupán egyetlen egyet tartott megjelentetésre érdemesnek.³⁹

A színhagyomány tovább örökítője lehetett volna, a gyermekkorában hallott történetek, események őrzője és krónikása, a viszonylag fiatalon, 51 éves korában - 1972-ben - elhunyt Vajmi Ferenc, aki ismeretanyagát magával vitte. Pedig néhány története, mint pl. a betyárok harca a csendőrökkel Pördeföldén, valós eseményeken alapult.⁴⁰

Az említettek ellenére azért Orthaházáról is maradt ránk színhagyomány útján néhány történet. Ezek többségükben anekdoták, de van köztük falucsúfoló is. A történeteket "A nevetés egészség" című anekdota kötetből vettük át, és köztük egy csokorba:

Van még hely

A pákai hegyről ment haza az orthaházi gazda. A bortól és az úttól elfáradva bement az orthaházi temetőbe, amely a falu déli, Páka felőli végén van.

Leheveredett a magas fübe és ott pihengetett.

Már erősen alkonyodott, amikor egy másik orthaházi ember is hazafelé kerékpározott a hegyről. Már idősebb ember volt, régen túl a nyugdíjkorhatáron.

A temető mellé érve hangosan felsóhajtott.

- De jó lenne már itt megpihenni...!

Mire a füben heverésző, borízú hangján megszólalt:

- Jöjjön, Károly bácsi! Van még hely mellettem.

A szemtanúk szerint - akik persze ekkor még nem tudták az okát - az öreg úgy megrémült, hogy még otthon a ház előtt is alig tudott megállni a kerékpárral.

A sajtár

Az ortaházi ember elment a hegyre, hogy hazavigyen egy sajtárt. A vállán, egy botra akasztva vitte. (A sajtár, szüreteléskor használt edény, amellyel a présre hordják az összetört szőlőszemeket.) A bot görbe volt, és úgy fordult, hogy a vége a föld felé lejtett.

Hazafelé menet egyszer csak leesik a sajtár az ember válláról, mire az megszólalt:

- Ne fricáncolj (ficáncolj, mozogj)!

Tovább megy, mendegél. Megint leesik a sajtár. Ismét megszólal az ember:

- Ne fricáncolj, te sajtár!

Még egyszer vállára veszi a sajtárt és elindul. A sajtár harmadszor is leesik a válláról. Ekkor az ember szép komótosan két kézre fogja a botját és darabokra töri a sajtárt.

- Nem megmondtam, te sajtár, hogy ne fricáncolj?!

Fahordók

Egyik karácsony előtt borért ment fel a pákai hegyre egy ortaházi gazda. Közben Pákán találkozott egy távoli rokonával. (Abban az időben, a falvakban még nagyon számon tartották a rokonságot.)

- Hová mész, sógor - kérdezte.

- Megnézem a munkásaimat.

- Milyen munkásokat nézel te ilyen időben? - érdeklődött a sógor.

- Hát a fahordókat! - nevetett emberünk.

Isten veled, Magyarország!

A századelőn - sőt, még talán később is kissé - a parasztlegények nem nagyon hagyták el falujuk határát. Ezért volt nagy esemény számukra a sorozás, a bevonulás, a berukkolás.

Egyik faluból is elindultak a regruták lovas szekérrel Zalaegerszegre.

Ahogy kiértek a faluból, egyikük hátranézett, búcsúzóul megemelte a kalapját.

- Isten veled, Magyarország! Megyek Egerszegre!

Kaphatnék tüzet?

A pákai hegyről ment haza az egyik ortaházi gazda. Félúton elfáradt és leheveredett az út menti fűbe.

Szép nyári este volt. Szentjánosbogarak röpdöstek körös-körül.

Emberünk pihengetett egy darabig, majd nagyon megkívánta a cigarettát. Nagy nehezen elő is halászta kabátja zsebéből, de gyufát, a hosszas keresgélés ellenére, nem talált.

Egy szentjánosbogár feléje repült az út felől. A jóember a sötétben, talán az elfogyasztott bortól volt, úgy látta, hogy egy közeledő ember szájában párázlik a cigaretta. Hát megszólította:

- Bocsánat, nem kaphatnék egy kis tüzet?

Görény nem lehet

Amikor Ortaházán először járt motorkerékpár, az emberek összefutottak csodájára és tanakodtak, mi lehet az a бүдös, пöffögő.

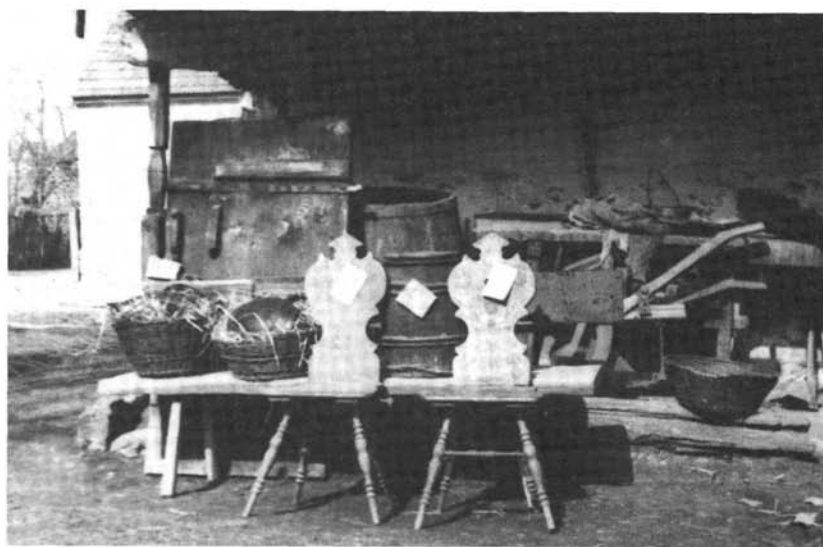
Egyikük megszólalt: görénynek nem görény, mert füstöl.

Ördög Ferenc személyneveket vizsgáló, Ortaházát érintő nyelvészeti kutatómunkájának statisztikai adatai érdekes képet mutatnak, főleg ha azokat összevetjük a korábbi századokból megismert családnevekkel, mivel mi személynévvizsgálatából, mi csak a vezetéknemekre vonatkozó adatokat vettük át. Az adatok az 1960-as évek végi állapotot tükrözik. A község területe: 1245 kh. Lakosság szám: 281 fő. Családok szám: 106. Vezetéknevek száma: 48.

Vezetéknevek (a számok a nevek viselőinek számát jelentik): Balázsi 2, Bartalics 1, Becze 4:9, Belső 8:22, Berta 2:4, Bocskor 2:6, Borosán 6:15, Czigány 5:14, Cseresnyés 5, Dávid 1, Devecz 5:13, Dömötör 2, Draskovics 3, Gerencsér 2:5, Gyenese 1, Horváth 2:4, Káli 3:7, Kerekes 2:2, Kóbor 3, Koczfán 2:3, Kósy 1, Kovács 3:9, Kulcsár 2, Megyes 1, Mentés 2, Mitárnecz 4, Molnár 4, Németh 5, Parti 3:10, Peszleg 2, Pető 2:8, Pordán 4, Rab 2, Rác 6, Ruzsics 1, Sári 1, Somogyi 1, Takács 4:7, Tóth 11:31, Török 2:8, Treiber 1, Vajmi 8:23, Varga 1, Vass 3, Vidóczi 4, Windisch 7, Zsálek 2.⁴¹

A "Peszleg-ház" az udvar felől, 1958.
Göcseji Múzeum fotótára

A házban talált tárgyak, múzeumba szállítás előtt
Göcseji Múzeum fotótára

"A falu híres volt szőtteseiről." 1958.
Göcseji Múzeum fotótára

Devecz József esküvője, 1944.

Szüreti felvonulók

Vasárnap délután Mitráncék pajtája előtt. 1940-es évek eleje

Földrajzi nevek

Egy település történetének fontos tényezői a földrajzi nevek. Fontos felvilágosítással szolgálnak a ma kutatóinak, az adott település lakóinak. Az egykor virágzó település nevét talán csak egy dűlő, vagy erdő, esetleg egy szőlőhegy őrizte meg számunkra. Néha pedig a terület birtokosának nevét tudhatjuk meg belőlük. Egy-egy forrás, vagy kút megőrzött neve pedig azt közvetíti felénk, milyen fontos volt a jó ivóvíz a falunak, a határban dolgozó emberek és állatok számára. Az előforduló *csörgei*, *csörgői*, *csörgő* nevek legtöbbször egykori malom helyét takarják.

A nevek, melyek legtöbbször ma már legkérdősebb olvasójuk számára, fontos segítője volt az elmúlt századok emberének a határban való eligazodásban, de alapját képezte a birtok összeírásoknak is.

Ortaháza első földrajzi neveit az 1768. évi urbáriumban találjuk, ahol a falu lakóinak pontos birtokösszeírása rögzítette azokat.

Csörge völgy, Kapu hely, Vágás völgy, Kövecses, Vass völgy, Új írtás, Magyarós kúti föld, Arok melléke, Tilos völgy, Puszta rét, Pap árka, Középső dűlő, Külső dűlő, Gyepű - köz - rét, Kiskúti rét, Berek mente, Ortaházi víz közt.

1780-ban, Mária Terézia kilenc pontos kérdőívének megválaszolásakor az alábbi dűlőneveket sorolták fel:

“Csörge völgy, Kapu - táji, Kövechesi, Pap árka, Középső-, és Külső dűlő, Gyepű mellék, Vágás völgy. Új víztáji, Vass völgyi, Magyarós kúti, Árokmelléki, Ház alatti rét, Tilos völgy, Kapu völgyi, Kis kút.”

1778-ban, majd 1830-ban a pákai egyházlátogatási jegyzőkönyvek rögzítették a plébános javainak összeírásakor az alábbi dűlőneveket:

1778. Pap hegye, Magyarosi kút.

1830. Magyarósi Kút, Pap erdeje, Magyaris kút.

Ortaháza határában, az 1964-ben megjelent “Zala megye földrajzi nevei” című kötetben ilyen földrajzi nevekkkel nem találkoztunk, de a szomszédos Gutorföldre határában - közvetlenül az ortaházai határ mellett - van “Magyarósi - dűlő” (Mogyorós köz), mellette “Pap - hegy - domb”

Valószínűnek látszik, hogy ezek közben a közigazgatási határok változásával Gutorföldéhez kerültek.

Az 1846. évi uradalmi térképen néhány név változatlanul fellelhető, de több dűlőnek időközben megváltozott a neve, mert újak tűntek fel. Nagy segítséget jelent, hogy így megismerhetjük e korábban említett földek pontos helyét. *Pap erdei földek, Fenyős-köz, Temetői földek, Temető alatti legelő, Alsó rétek, Falu alatti legelő, Telekvégi, Vágás völgyi, Gyertyán fáki, Törzsökösi, Dobonaki, Vágás völgyi, Felső kerteki, Két vízközi, Kapuvölgy alatti legelő,*

Kapu völgy, Csörgei, Kiskúti legelő, Kiskúti földek, Berkesi, Kis kúti hegyhát, Tilos völgyi földek, Egerfás.

1964-ben az országban elsőként megjelent a megye földrajzi neveit tartalmazó kötet "Zala megye földrajzi nevei" címmel. A kötet az akkori megye valamennyi településének térképét tartalmazta; a bel- és külterületeken használatos elnevezéseket számokkal jelölve. Az elnevezések összegyűjtését az ott élő idős, a falut és határát jól ismerő emberektől helybeli pedagógusok végezték. Ortaházán Belső József volt az adatközlő, aki akkor - 1963-ban - 63 éves volt. Most az akkor rögzített helyneveket is közreadjuk a kötetben használt számozással.

1. Fő út 2. Kossuth utca 3. Koczfán szer (Petőfi utca) 4. Boli rét, 5. Farkasi 6. Farkas-parti - dűlő 7. Boli - puszta 8. Farkas - parti - rét 9. Pap - erdő 10. Farkas híd 11. Két - víz - köz 12. Bali patak 13. Artézi kút 14. Boli erdő 15. Cserta 16. Nagy - híd 17. Gémes kút 18. Legelő 19. Csörgei dűlő 20. Homok - bánya 21. Csörgei - forrás 22. Vajmi - ház 23. Falu - alatti - rét 24. Csörgei rét 25. Kapu - völgyi - lap 26. Kapu - völgy 27. Tilos - völgy 28. Kis - bükkhát - dűlő 29. Csörgei - mező 30. Egres 31. Új - rét (Czigány rétnak is hívják, egykori tulajdonosai után.) 32. Vágás völgy 33. Temető - alatti - kút 35. Parti árok 36. Közbirtokossági erdő 37. Bali rét 38. Temető alatti rét 39. Temető alatti 40. Temető fölötti 41. Temető 42. Tagi mező 43. Pördeföldi állami gazdaság.⁴²

1964. óta is bukkantak elő azonban újabb dűlőnevek, amelyek egyik felsorolásban sem szerepelnek. Ilyen például a "Pince hegyhát", amely néven többben ismernek erdőrészt, ahol a szájhagyomány szerint egykor szőlőművelés folyt, és a pincék helye mind a mai napig látszik.

(Ez a hely egyébként azonos a Gönczi által említett "púppal". Úgy tűnik - erre persze csak egy régészeti feltárás adhatna választ -, hogy a népnyelv az egykori szőlőművelés emlékét őrizte meg, és a mese összemosódott valósággal.)

Ezeket is feltüntettük a térképen, a kötet sorszámozását folytatva, de megkülönböztetésül bekarikázva a számokat.

44. Puszta út - tagi majorhoz vezető út

45. Kisberkes - Kapu völgy feletti árok - 1846-ban Berkesi ként említik

46. Nagyberkes - Azonos a Tilos völgyi lappal

47. Csörgei forrás - A tankállomás és a homokbánya közt lévő völgy déli végén lévő forrás

48. Bűrű - A Cserta patakon átvezető híd, amelyen iskolába, és misére jártak

49. Vágás völgyi forrás - a völgy déli végén található

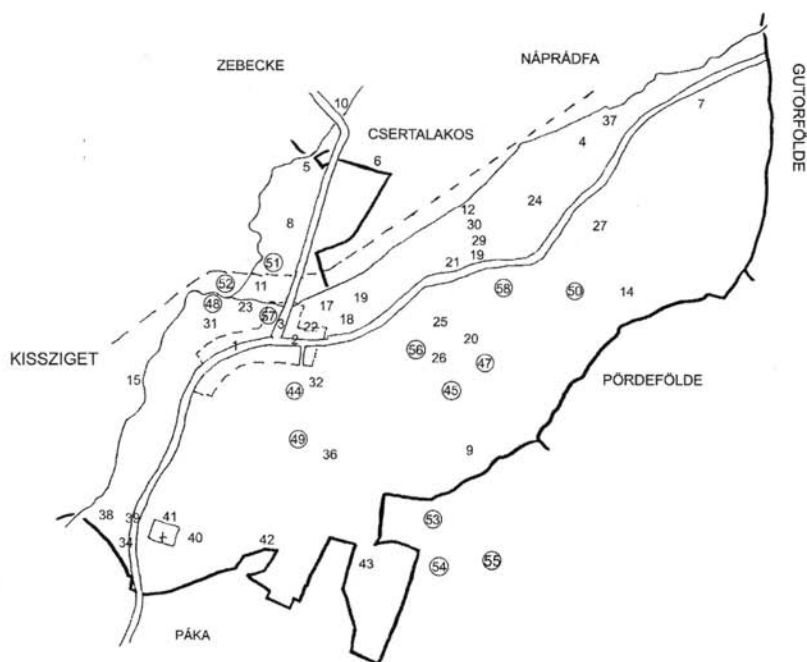
50. Pince hegyhát

51. Vashíd - A Csertán átvezető vasúti híd

52. Kettes - A Cserta és Berek patak összefolyása

53. Mikola parlag - Mikola család tulajdona volt
54. Kóbász (kolbász) árok - Hajlított alakja miatt
55. Halastói árok - vizes, mélyen fekvő terület, záporok után feltölti a víz
56. Csapás - Ezen hajtották az erdőbe legeltetni és makkoltatni az állatokat
57. Sári kert - Egykori tulajdonosáról, Sári Józsefről. Petőfi utca 10. Malom kert - A telken állt egy gőzmalom, 1910 körül égett le.
58. Tankállomás - MOL Rt. gyűjtő- és szeparátor állomás

A nevek közt többször feltűnt a Tilos-völgy neve. A térképeken jól látszik, hogy ez erdős terület a mai napig. A névre megvan a magyarázat. Tilos erdő volt a jobbágyság számára, mert ide nem hajthatták legelni /és makkoltatni állataikat, és tilos volt a faszedés, a "faizás" is. Ezt a területet a földesúr magának tartotta fenn.

A falu és az olajipar

Ortaháza neve - bár ez kevesek előtt ismert- a Trianon utáni magyar kőolaj-termelés megindulásának első napjaitól összekapcsolódott az olajiparral.

“1937. április 11. A budafai 2-es (Budafa-pusztai) fúrás megkezdése. 1937. november 21-én kezdett olajat termelni a budafai 2-es fúrás 1204-1208 és 1169-1178 m mélységből 10 mm fúvókán napi 62-65 köbméter benzines olajat és 10.300 köbméter gázt.

1937. december 16. Az első magyar olajvonalat elindult Ortaházáról Budapestre, Bornemisza Géza ipariügyi miniszter jelenlétében.”

Ezeket a tömören megfogalmazott mondatokat Papp Simon vetette papírra önéletírásában.⁴³

1937-ig azonban rengeteg dolognak kellett történnie. Az ország az I. világháborút követő békekötések következményeiként, az elcsatolt területekkel nemcsak ásvány-, hanem szénhidrogénbányáit is elveszítette. A megmaradt országrészekeken addig alig folyt ilyen irányú kitermelés, vagy akár csak kutatás is. A megváltozott körülmények, kedvezőtlen gazdasági viszonyok közt újra kellett indítani a szénhidrogén-kutatást, és termelést. Ráadásul abban a tudatban, hogy az új országhatárokon belül egyetlen reményt keltő terület sincs. 1921-től az Anglo-Persian Oil Company magyar leányvállalata folytatott kutatásokat a Dunántúlon, de eredménytelenül. Tette ezt abban a tudatban, hogy geológusai a muraközi szénhidrogén-telepekhez kapcsolódónak tartották a dél-zalai dombságot. 1923-ban kutatófúrást is mélyítettek Budafán, de eredménytelenül. (A fúrás helyén emelt emlékmű a Budafapusztai Arborétumban található.) 1927-ben a cég kivonult az országból.

A hazai kutatások egy ideig szintén eredménytelenül folytak. 1933-ban az Alföld északi peremét kezdték kutatni. Kutatásaikat 1937-ben siker koronázta. 1933-ban az amerikai - angol érdekeltségű European Gas and Electric Company kutatási jogot szerzett a Dunántúl egész területére. A vállalat tökére erős volt, ezért korszerű technológiát tudott felvonultatni, aminek eredményeképp Mihályiban (1934.) szénsavat, Görgetegen (1936) és Inkén (1936) csak olajnyomokat találtak. Budafa-pusztai határában mélyített B-1 jelű fúrás, biztató olajnyomok mellett, jó minőségű földgázt talált. A B-2 jelű kút fúrása szeptember 29-én fejeződött be, és november 21-én kezdett olajat termelni. Ennek a kútnak a jövőre nézve is biztató eredményeire alapozva alakult meg az European Gas and Electric Company (EUROGASCO) jogutódaként, 1938. július 15-én a Magyar Amerikai Olajipari Részvénytársaság (MAORT).

A B-2. kút, termelésbe állítása a kutatók sikerén és örömén túl, gondokkal járt. A kőolajfinomítók ugyanis mind távol voltak Zalától. Lázás ütemben kezdődött a tervezés, és szervezés a kőolaj elszállításának megoldására. A

szállítást leggyorsabban vasúton lehetett volna megoldani. Erre meg is volt a lehetőség. A vállalat gazdasági- és műszaki szakemberei több gazdaságossági számítást is végeztek. Ezeket az alaposabb megértés érdekében teljes egészében közöljük.

“Olajszállítás a vasútállomásokig.

1., Olajszállítás B-2-től Csömödre

Lehetőségek

1. Csővezeték B 2-től Csömödér vasútállomásig
2. Csővezeték B 2-től Lasztonyáig, Lasztonyától Csömödérig szállítása az Esterházy kisvasúton tankkocsikban

3. Csővezeték B 2-től Törösznekig, Törösznektől Csömödérig szállítása az Esterházy kisvasúton tankkocsikban

4. Szállítás tankautókon B 2-től Csömödérig

1. Csővezeték B 2-től Csömödérig. Legolcsóbb megoldás a B2-től Csömödérrel összekötő egyenes irányban lefektetett csővezeték cca 11 km hosszú 3,1/2“-os csővezeték, ennek lefektetése és az igénybevett területekért fizetendő kártérítés összege, kb. P. 160.000 - azaz P 8.-/100 kg-os eladási nyersolajárat véve alapul, 200 vagon olaj ára. A Csömödér és B 2 közötti 121 m-es magasságkülönbség jól kihasználható az olajszállításnál. A vezetékcsövek szállítási határideje cca. 6 hét.

2. Csővezeték B2-től Lasztonyáig, Lasztonyától-Csömödérig kisvasúton tankkocsikban.

A csővezeték hossza cca. 3 km lenne, összköltsége hozzávetőleg 43.000. - P. Lasztonya - B2 magasságkülönbsége 105 m.

Lasztonyától Csömödérig rendelkezésre állana a herceg Esterházy féle kisvasút. Ez jókarban tartott, fa szállítására használt erdei vasút, alépítménye kifogástalan, nyomtávolsága 76 cm. Kocsiparkja: 2 db gőzmozdony és 38 db 7t teherbírású gerenda alvázú kocsia. - Egy mozdony napi 4 fordulót tesz meg 19-20 kocsival. Olajszállításához a kocsikra prizmatikus kb. 6 köbméteres vasszállók tartályok volnának szerelhetők. A tartályok szélessége 1,5 m lehetne, hossza 4 m, egy tartály önsúlya kb. 1 tonna, ára P 800.- volna. A kisvasúton a jelenlegi szállítás költsége 30f/km. A Lasztonya- Csömödér, kb. 11,5 km-es vonalon ez P 0,34/100kg-os szállítási költségnek felel meg (nagyvasúton 35 km-en ugyanennyi a szállítási díj). Feltehető, hogy Esterházyaknál némi fuvardíjmérséklet elérhető. Erre való tekintettel az üres tartályoknak Csömödérről - Lasztonyára való visszaszállítási költségét is elhanyagoltuk.

3. Csővezeték B 2-től Törösznekig, Törösznektől Csömödérig szállítás kisvasúton.

Ebben az esetben a Váliczka pataktól a fűrészhez vezető 106 m szintkülönbségű vezeték használatnak olajvezetékül, megtoldva egy kb. 600 méteres da-

rabbal a vasútig és a kisvasúti szállítás a Törösznek - Csömödéri kb. 7,5 km-es vonalra rövidülne. Ezen szakaszon a szállítási költség P. 0,23/100 kg-ot tesz ki.

4. Tankautó szállítás Lispétől - Csömödérig

Feltételezi a tervezett út sürgős megépítését. Egy 5 köbméteres tankautó beszerzési költsége ráépített szivattyúval együtt P 33.700.- (ilyen autót szerzett be a magyar állam Bükszékre). Az eddigi tapasztalataink szerint a teherautószállítás költsége 5 tonnás kocsinál kb. P 0,07/km. ami a kb. 1 km-es úton, oda vissza menetet számítva P 0,16/100 kg szállítási költséget jelent. Egy autó megtehetne napi 6 fordulót (= 3 vagon)."

Számításokat végeztek egy Nagykanizsai állomásra kiépítendő csővezetékre is. Mivel ez később ugyan kihatással lesz az ortaházai töltő sorsára, de jelen pillanatban nincs, ezért ezt elhagytuk. Továbbá ugyanígy tettünk a MÁV ár-szabásokkal is. A többi adatot azonban közöljük, mert ezek alapján született döntés arról, hogy a vasúti töltőállomást Ortaházán létesítik. "Csömödérnek és Nagykanizsának az egyes finomítóktól való távolságait és a szállítási költségeit a 6. táblázat mutatja. Mivel Csömödér állomás mellékvonalon fekszik, a Csömödér - Almásfüzitő és Csömödér - Budapest közötti vasúti összeköttetés nem jó. Ennek a bérbeveendő tartálykocsik mennyiségére van befolyása. Ugyanis mindkét vonalon kb. 7-8 napot kellene egy fordulóra számítani, beleszámítva a megtöltés és kiürítés idejét is, - ami azt jelenti, hogy a bérbeveendő vagonok száma kb. 7-8 szorosa a napi termeléshez szükséges vagonok számának. Ezeken a vonalakon egy kocsi havonta kb. 4 fordulót tudna megtenni. Evvel szemben a Nagykanizsáról kiinduló fővonalakra a vagonok kb. 2 nappal gyorsabban futnának, ami a tartálykocsik bérletében volna megtakarítás. A Nagykanizsa - Budapest vasútvonal kedvező volta kettős megtakarítást jelent a szükséges vagonok bérösszegében. Először, mert az 5 napos Nagykanizsa - Budapest fordulóval szemben a Csömödér-Budapest, vagy Csömödér-Almásfüzitő forduló 7-8 napig tartana, másodszor, mert a csömödéri mellékvonalon csak 10 tonnás kocsik közlekedhetnek. Tizenöt vagonos, azaz 150 tonnás vagonot kellene bérelni évi P 68.000.- ért, a csömödéri vonalon evvel szemben 105-120 db 10 tonnás vagonot évi P 143.000.- - 164.000.- ért. A megtakarítás 52-58,5 %, azaz

15 vagonos napi termelésnél kereken évi P. 75.000.- - 96.000.-

10 vagonos napi termelésnél kereken évi P. 50.000.- - 64.000.-

5 vagonos napi termelésnél kereken évi P. 25.000.- - 32.000.-

A Magyar Vasúti Forgalmi r.t.-től nyert értesülés szerint az olajtermelés közgazdasági fontosságára való tekintettel a MÁV-nál kb. 20%-os fuvardíj-kedvezmény könnyen el volna érhető. A MÁV-val kötendő refakciós (díjkedvezmény) megegyezésben egy bizonyos minimális évi szállítandó mennyiséget kellene garantálni.

A bruttó szállítási költségek egy fordulóra a következőképp alakulnak:

	Távolság	Nettó	Fuvarlevél	Vagonbérlet	Bruttó
	km	fuvar- ktség P.	illetékek P.	biztosítás fenntartás P.	fuvarköltség P.
Csömödér-Almásfűzitő	224	125.-	5.-	30.-	160.-
Nagykanizsa-Almásfűzitő	248	133.-	5.-	25.-	163.-
Csömödér-Budapest kikötő	298	155.-	5.-	30.-	190.-
Nagykanizsa-Budapest	247	133.-	5.-	25.-	163.-

Nagykanizsáról mindkét nagy finomítóhoz P 1,63/100 kg volna a bruttó fuvarköltség.

Összehasonlításképp megemlíthető, hogy Schenker cég adatai szerint a román olaj fuvarköltségei vasúton Ploestitől Lökösházáig P. 1,78/100kg. Lökösházától Budapestig pedig P 1,25, összesen P. 3,03/100 kg. Hajón Giurgiu - Budapest fuvarköltsége P. 3,20/100 kg, plusz -,30 Vaskapu illeték, összesen P. 3,50/100 kg.

A bükkszéki olajat a furástól kincstári tankautó szállítja a 26 km távol lévő Parád vasútállomáson felállított tartályba. A Parád - Budapest 143 km távolságon a nettó, szállítási költség P. 0,92/100 kg.

B 1 olajának szállítása Csömödérre

Jelenlegi készlet: kb. 150 köbméter. Átlagtermelés a rendes furáshoz felhasznált gázmenyiségből 15 bbls. 2370 l. A napi termelés leszállításához napi: 4 db 600 literes hordó volna szükséges, mivel azonban a hordók csak a leszállítást követő nap kerülnek vissza Csömödérre, ennek kétszerese: 8 hordó kell. 1 db 600l. úrtartalmú hegesztett, belül horganyzott vashordó ára: P.123.-. 4-25 db-ra a szállítási határidő cca. 3 hét. A kb. 250 hordót kitevő készlet leszállítására kellene - napi 6 hordóval 40 napi leszállítást feltételezve - 12 hordó. Az összes hordó szükséglet így 20 hordó volna, p. 2.460.- árban.

1.) Fuvarozás szekéren Törösznekig, onnan kisvasúton Csömödérig.

A szekéren való fuvarozáshoz legjobban illő 600 l. úrtartalmú hordókat választva: 1 hordó súlya üresen cca. 150 kg., olajjal tele cca. 700 kg. Szállítási költségei a következők volnának:

Szekérfuvar Törösznekig	P. 1,25/100 kg.	P. 8,75
Törösznek-Csömödér kisvasút	0,23/100 kg.	1,61
Csömödéren átrakás	0,10/100 kg.	0,70
Üres hordó vissza, kisvasúton:	0,23/100 kg.	0,35
Üres hordó vissza szekéren	1,25/100 kg.	1,88
Összesen:	13,29. , azaz 100 kg. olajra P. 2.46.	

Ebben a kalkulációban a szekérfuvarra egy átlagárat vettünk, a fuvarköltség az út állapota szerint P. 1,00 és P. 1,50 között mozog 100 kg. rakományig. Át-

lag naponta 10 szekér állana Szentadorjánon rendelkezésre, azaz a leszállítható napi mennyiség átlag napi 1 vagon. Egy szekér 2 fordulót tud megtenni naponta.

Dinda mérnöktől nyert információ szerint a szállítást szerződésben kiadni megfelelő vállalkozó hiányában nem lehet.

2.) Autófuvarozás állandóbb jó idő esetén: 5 tonnás teherautón 600 literes vashordókban, oda-visszamenetet számítva P 0,16/100 kg. bruttó költséggel. 100 kg. olajra kb. P. 0,20/100 kg. szállítási költség esnék. Ehhez jönne egy 5 tonnás teherautó beszerzési költsége és amortizációja, mely autó a fűrásnál és szállítási célokra is jól kihasználható lenne. Hordókban való szállítás esetén a hordókból a vasúti tartálykocsikba való töltésre kézi hajtású kis nyersolajszivattyú volna beszerezhető, melynek teljesítménye 1500 liter/óra, azaz egy 10 tonnás vagon 7 óra alatt megtölt -/ elektromos áram Csömödéren nincs, motorikus meghajtás pedig olajszivattyúzásra az állomáson tilos /. Egy ilyen szivattyú ára targoncára szerelve P. 142,-, raktárról kapható. Kezeléséhez két napszámásra volna szükség.

Napi 8-10 vagon olaj elszállítására Csömödér állomás jelenleg is alkalmas, nagyobb olajmennyiség esetén megfelelő rakodó vágány építése lenne szükséges.

A nyersolajnak a vasúton vagonvételben, de vashordókban való szállítása a tartálykocsikban való szállítási költségeknek kb. kétszeresébe kerülne. Így Csömödér - Almásfüzitő vonalon, míg a tartálykocsikban való szállítási költsége 100 kg. nyersolajra P 1,60,-, addig vashordókban kb. P. 3,00 volna. Azon kívül aránytalanul megnőne a szükséges hordók száma”

Mint láttuk töltőállomásnak Csömödért szemelték ki, ahol az Eszterházy-ak fűrészüzemének iparvágánya is volt, és ide kisvasúton, kocsira szerelt tartályokban is szállíthatták volna az olajat. Az 1937. november 29-i, heti jelentésben, magyarázatot is adva, azt olvashatjuk, hogy a töltőállomás Ortaházán lesz. “A munka, folyamatban van, tovább építve egy 3”-os olajszállító vezetőket a vasúti szállító (tank) kocsikhoz Ortaházára, Csömödértől Északra. Várhatóan december 8.-ra lesz kész. A terminál megváltoztatására (vasúti tankállomás) volt szükség, mert a vasúti kiterő Csömödérnél az Eszterházy birtokhoz tartozik, és azok nem tudták garantálni azt, hogy a társaság folyamatosan tudja használni, mivel időnként sok fát rakodnak ki. A vezetőket így 1 kilométerrel hosszabb, de leginkább az Eszterházy birtokon vezet, mely megkönnyíti megszerezni a szorgalmi jogot.” Ortaházán egy kiterőt bérelt az EUROGASCO a MÁV-tól. Ezt a kiterőt a szilvágyi erdők fájának berakodására használták. Novától-Ortaházáig keskenynyomtávú lóvasúton szállították a fát. Erre így emlékszik egyik szemtanú: “1932-től 5 évre, kitermelésre megvették az erdőt. Az öt év éppen letelt, arra levágták az erdőt, már a kisvasutat föl is szedték. Úgy volt, hogy már kezdik felszedni a nagy vasutat is, (amikor)

megtalálták az olajat. Itt egy kitérő volt, hat kocsi fért rá..., volt itt egy irodépület is, abba lakott a telepőr is. Szoba, spájz, konyha volt. Megvették azt is, irodának. Akkor hozták a tartályokat, ezeket a 60 köbméteres tartályokat. Mindjárt lett munkalehetőség. Csinálták a töltőállomást. Fuvar is volt bőven. Földalatti vezetéken jött (az olaj). Mikor megtalálták az olajat, két nap alatt kimértük a vezetéket, és 24 óra alatt eltűnt a vezeték a föld alá. 1 pengőt fizettek 1 méter árokér. Abba az időbe 1 pengőt, hát az akkora pénz volt, hogy az nagy pénz volt..., éjjel viharlámpánál ásták a sáncot, mer időre meg kellett lenni, úgy hogy 24 óra alatt eltűnt a vezeték egész Kerettyéig.”

A november 29-e és december 6.-a közti időszakról ezt találtuk a heti-jelentésekben:

December 6. “A 7 km hosszú 3”-os vezeték fektetése a kúttól a vasúti töltőállomásig folyamatban van, és a vezetéknek előreláthatóan december 15-re működnie kell.”, majd egy hét múlva: “További tároló kapacitás (tartály) került üzembe helyezésre a B-2 kúton, és a vezeték a B-2 kúttól az ortaházi vasúti töltőállomásig december 15-én kerül kipróbálásra (tesztelve). A töltőállomáson 1 db. 420 “barell”-os tank került elhelyezésre, és további 2 db 420 bbl-es tank kerül elhelyezésre ugyanazon a helyen ezen a héten.

December 16-án miniszteri látogatásra került sor a Lispei (zalai) olajvidéken. A delegációt Bornemisza Géza iparügyi miniszter vezette. A kíséretben ott volt Horthy István, az Állami Vasgyárak Rt. vezérigazgatója is. Az eseményről külön jelentésben számoltak be a központnak: “A delegáció (társaság) folytatta a bejárást a B-3 kúton keresztül Lispe-ről Törösznekre mezőgazdasági kocsikon (lovasszekér), onnét kisvasúttal Csömödérre, ahol egy diesel kocsi (vasúti) várta a társaságot a fő vonalon (vasúti). Akkor Ortaházára mentek. Amikor megérkeztek, a vezeték akkor kezdett működni. A víz, amit a vezeték próbájához használtak, már folyt, és hamarosan olaj követte. A delegáció jelentős ideig szemlélte és elégedett volt, hogy a szállítás megindult. A következő megálló Zalaegerszeg volt, ahol vacsora volt a miniszter tiszteletére a “falu”-város által szervezve. Ruedemann, Bannantine és Papp urak meghívást kaptak, hogy csatlakozzanak a társasághoz a miniszter külön kocsijában Budapestre, de Bannantine úrnak Mihályiba kellett menni, Dr. Papp pedig vissza akart térni Nagykanizsára. Ezért csak Ruedemann úr tudta elfogadni a meghívást. A vonat Budapestre este 10 órakor érkezett.” Ehhez még idézzük Papp Simont: “A fűrólyuk(tól) egy 13,5 km hosszú, 3 hüvelyk (89-78 mm) csővezetékét, és megfelelő töltőpadot is kellett építeni Ortaházán.”⁴⁴ Négy nappal később ez szerepelt a heti jelentésben: “Budafapuszta 2. Termel és szállít olajat az ortaházai vasúti töltőhelyre, tovább szállításra a finomítóba. A 3”-os vezeték, amely a B-2 kifolyó tartálytól az ortaházai töltőállomásig vezet, tesztelésre került, és az első olaj december 16-án volt átszivattyúzva. December 20. 6 óráig 1609 hordó került átszivattyú-

tyúzásra Ortaházára. Ebből a mennyiségből 1178 hordó (barrel) tartálykoszikon Almásfüzitőre a Vacuum finomítójába lett elszállítva. A harmadik 420 bbl-es kifolyó tartály felállítva a Budafa 2 kúton, és 2 db 420 bbl-es tartály felépítésre került a tartálykocsi töltőnél Ortaházán.”⁴⁵

A községi iratokban 1938. során két alkalommal szerepel olajra vonatkozó adat. A körjegyzőség megszüntetésére tett indítvány elleni tiltakozás indokaként, a márciusi ülésen ezt hozta fel a képviselőtestület: *“... abba a szerencsés helyzetbe kerültünk, hogy a Lispe-Szentadorjáni olajkutakból termelt olaj tároló és elszállító állomása a községünkben van.”*

December 23-án az ortaházai Legeltetési Társulat és a Magyar Amerikai Olajipari Rt. között létrejött 1 éves haszonbérleti szerződést hagyta jóvá a testület. A szerződés nincs meg a körjegyzőség iratai közt, így annak tartalmát nem ismerjük.

1938. június 15. Horthy Miklós kormányzó és kíséretének látogatása Lispén.⁴⁶ A kormányzó különvonatát a “Csömödér-Páka” vasútállomáson magas rangú személyiségek várták. Köztük: Bornemisza Géza iparügyi miniszter, Petneházy Antal iparügyi államtitkár, Róth Károly miniszteri osztályfőnök, Ralph Peter Bolton a MAORT elnöke, Paul Rudemann a MAORT vezérigazgatója, Papp Simon a MAORT főgeológusa. Csömödérből a MAORT személygépkocsijaival utaztak a lispei olajmezőre. Annak alapos megtekintése után a gépkocsikkal Ortaházára mentek, ahol megtekintették a tartálykoszik töltését.⁴⁷

Ortaháza, mivel mellékvonal mellett feküdt, nem felelt meg a vállalat elvárásainak, ezért 1939-ben -a már korábban tervbe vett - Újudvar vasútállomásig építettek egy, napi 100 vagon kőolaj továbbítására alkalmas csővezetékét. A Magyar Királyi Államvasutak közben 50%-al megemelte a hazai kőolaj szállítási díját. Ezért - itt ismét idézzük Papp Simonnt - *“A MAORT és a kereskedelemügyi minisztérium nem tudott megállapodnia MAORT számára még elfogadható vasúti díjazásban, ezért a vállalat a csővezetékes szállítás mellett döntött. Így a vasút elesett az olajszállításból eredő jövedelemtől. Sem a vasút, de még a szakemberek sem számítottak a magyar olajtermelés ilyen gyors növekedésére.”*⁴⁸

A csepeli Shell finomítóig Újudvartól kiépített kőolajvezetéken 1941. november 28-án indult meg a szállítás. Ekkor már az ország hadban állt. Bár távol határainktól folytak a harcok, de hatása az olajiparban is érezhető volt. A MAORT azonban nem politizált (ha az üzletpolitikát nem nevezzük politikának), hanem termelt. Ehhez azonban korszerű termelő berendezések kellenek, pl. nagy teherbírású, és nagy önsúlyú Mack tehergépkocsik, amiket a törvényhatósági utak, és a rajtuk lévő favázas hidak már nem bírtak el. Az iratok közt található térképvázlaton megjelölték a Mack tehergépkocsik által használandó útvonalakat, és hidakat, Kerettye, Dobri és Páka térségében.

Ezekre a vállalat úthasználati engedélyt kért. Ennek fejében a fahidak helyére mindenütt nagy teherbírású vasbeton hidakat építettek, melyek egy része még jelenleg is meg van.

1941. december 13-án Magyarország hadat üzent az Egyesült Államoknak. A MAORT ettől kezdve - jogilag -, ellenséges földön működött. Német nyomásra, a kormány utasítására, az iparügyi miniszter 1941. december 20-án kelt 79.997/II.sz. rendeletével a MAORT kincstári használatbavételét rendelte el. A MAORT működését ez által szüneteltették, és egy új vállalatot hoztak létre "MAORT Üzemek a Magyar Királyi Kincstár Használatában" néven. Ez által az államnak közvetlen beleszólása lett az olajtermelés alakításába. Annak mértékét már nem a MAORT gazdasági érdekei, hanem a politika határozta meg a következő évtizedben. Az új vállalat 1941. december 20-tól -1945. január 20-ig működött.

Ortaháza számára az olajiparhoz való kapcsolat 1944-ig, csak az ott dolgozó néhány férfitra korlátozódott.

1944-ben azonban ismét fontossá vált a település. A hadvezetés a hadi helyzet ismeretében szükségesnek látta kisebb, az ellenséges légierő elől jobban elrejtethető kisfinomítók, ún. zsebfinoítók létesítését. Ilyenek felállítására valamennyi magyarországi finomítót, és kőolajtermelő vállalatot kötelezték. A MAORT Üzemek a M. Kir. Kincstár Használatában vállalatot két ilyen finomító felállítására kötelezték. 1944. július 21-én a megvalósítás gyakorlati része is elkezdődött. Alábbiakban Gráf László Papp Simon vezérigazgatónak a Weiss Manfréd Gyárban tett látogatásról e tárgyban írt jelentését ismertetjük: *"A Weiss Manfréd Gyárban a (nyersolaj-lepárló) berendezést Czakó főmérnök úr ismertette, röviden azután meg is tekintettük. AW.M. ezt a kis lepárló-berendezést az 1930-as évek tájékán készítette, amikor a fűtőolaj-árak emelkedtek. Üzemben a berendezés nem volt. A meglévő készülék két részből áll: Egy hatemeletes kiforráló-kazánból, melyben az egyik emeletről a másik emeletre folytatólagosan lefolyó nyersolajat a forralókazánban elhelyezett gőzkigyók melegítik fel. A gőznyomása maximálisan 7 atü. lehet. A felmelegedés következtében távozó nyersolaj-gőzök a forralókamránál összeköttetésben lévő Raschig - gyűrűkkel telt deflegmátor- toronyban lesznek rektifikálva, és vagy a torony felső, vagy pedig középső részén vezethetők a konderzerbe. A konderzer azonban már hiányzik, mert időközben más célokra használták fel. Az egész berendezés idomvas-állványon nyugszik és meglehetősen rozsdás, és elhanyagolt állapotban van. A készülék rajzát Czakó főmérnök úr a napokban vállalatunknak megküldi. A berendezés kapacitására vonatkozólag Czakó főmérnök úr úgy informált bennünket, hogy a berendezéssel naponta 15 waggon nyersolajat lehet lepárolni, a berendezés ára tekintetében pedig úgy nyilatkozott, hogy az az egész berendezés súlyától fog függeni. Véleményem szerint a berendezés megvásárlásának kérdésével érdemes*

foglalkozni, tekintve a nehéz beszerzési viszonyokat, bár a készülék nagyon primitív, technikailag nem teljesen kifogástalan megoldású módszerrel dolgozik és csak meglehetősen tág minőségi határok között mozgó benzin lepárlására alkalmas. Mivel ugyanis a készülék csak gőzzel fűthető és mivel a gőz hőmérséklete maximum cca. 180 C fok lehet, a berendezés csak benzin lepárlására lehet alkalmazni. A nyert benzint úgy az üzemünkben, mint a gazolinhoz keverve, vagy esetleg mint motalkó-benzint eladni a mai viszonyok között könnyen tudnánk értékesíteni, tekintve, hogy 1 kg. benzin feldolgozásakor a tiszta haszon kb. 50 fillér, a készülék ára rövid időn belül amortizálódhatna. Az üzembe helyezéshez szükséges armatúrákat, szivattyúkat, kondenzert és tartályokat üzemünkben könnyen el tudnánk készíteni. Tudomásunk szerint a berendezés után a Nyirbogdányi Petroleumgyár Rt.(szintén kisfinomító felállítására kötelezett vállalat) is érdeklődik, ezért a megvásárlás irányában a lépéseket mielőbb meg kellene tennünk.”⁴⁹

A berendezés, a jelentés alapján annyira elfogadható volt a vállalat részére, hogy még aznap elment a levél a Weiss Manfred Acél és Fémművek r.t. részére: “ ... , van szerencsénk közölni, hogy a t. Cím telepén tárolt nyersolaj-lepárló berendezésnek részeit, nevezetesen melegítő kazán, kipároló torony és tartó-vasszerkezetet szeretnénk megvásárolni. Igen tisztelt Czákó főmérnök uruk közlése szerint a berendezés többi részei nem készültek el, de az előállításához szükséges rajzok rendelkezésre állanak. Tisztelettel kérjük, hogy a megtekintett berendezésnek eladására vonatkozólag árajánlatot szíveskedjenek beküldeni, valamint kérjük úgy a meglévő berendezés, mint az eddig le nem gyártott részek műszaki rajzait, esetleg számítását mielőbb hozzánk beküldeni. A megtekintett berendezést akár a jelenlegi felszerelt állapotban, akár pedig leszerelve, telepükön vagonba rakva vásárolnánk meg. Előbbi esetben saját személyzetünkkel végeztetnénk a leszerelési és berakási munkálatokat.

Az ajánlatot és rajzokat kérjük mielőbb beküldeni és vagyunk kiváló tisztelettel

MAORT ÜZEMEK
A M.KIR.KINCSTÁR HASZNÁLATÁBAN”⁵⁰

Augusztus 31-én Dinda János igazgató engedélykérelemmel fordult a Magyar Királyi Iparügyi Minisztérium XVII/a. szakosztályához, két kisfinomító felépítésének engedélyezésére.

“A MAORT üzemek a m. kir. Kincstár használatában cég dr. Köhlertől rövid úton vett értesülés szerint két drb. á cca. 12 waggon napi teljesítményű kis finomítóval bekapcsolódik a nyersolaj finomításnak légo célból való decentralizálási programjába.

Dr. Köhler az általunk e célra javaslatba hozott helyek közül 2 helyet tartott

legmegfelelőbbnek. Az első hely azonos a m. kir. Ip.Min. XVII/a. szakosztály által 1942. XI. 17-én jkvben bizottságilag engedélyezett 2 telephellyel, mely villamos csőközpont felállításának célját szolgálta volna Páka község közepében. Ez a hely azáltal, hogy a fenti rendeletben engedélyezett 1 telephelyet választottak a centrálé céljaira, felszabadult és így az egyik kis finomító céljaira igénybe vehető lenne.* A 25.000-es méretarányú mellékelt térképen, mint 2. sz. települési hely van jelezve.** A második hely újudvari tartálytelepüktől cca. 1,5 km távolságra, Morgánymajortól északnyugati irányban húzódó völgy két vízmosásában lenne. A vízmosások természetes szilánkvédelmet és a viszonylag igen nagy koronájú, magas fák pedig még télen is tökéletes rejtést adnak. Az egyes részeket ezenkívül még betonfalakból fokozott szilánkvédelemben szándékozunk részesíteni. A vonatkozó részletes tereket sürgősen elő fogjuk terjeszteni a tek. Szakosztálynak.

Tisztelettel kérünk előzetes engedélyt a munkálatok megkezdésére.”⁵¹

* A centrálé Tormafölde és Vetyempusza közt épült meg.

** A hivatkozott térkép nincs az iratok között.

Szeptember 11-i keltezéssel a budapesti bányakapitányság a két finomítóra az előzetes engedélyt megadta, azzal az indokkal, hogy az ellen sem az Ipaügyi Minisztérium, sem a Honvédelmi Minisztérium légoltalmi szempontból nem emelt kifogást. Következő adatunk egy megbeszélésről készült emlékeztető Gyulay Zoltán feljegyzéséből, melyben rögzítik, melyik cég milyen finomítót épít. “9. MAORT: 100t/nap. Gelsesziget. Cca. 100 m 4”-os vezeték. Üzembe helyezendő október végére. Ezzel kapcsolatban teendő nincs. 100t/nap. Ortaháza. 15 km 3 vagy 4”-os vezetékek. Üzembe helyezés ideje ismeretlen. Kerettye házilag elintézi. Teendők: leellenőrizendő a kapacitás, helyszíni kiszállással megállapítandók a pontos helyek, a tengerszint feletti magasságok. Remenyik Lajossal megbeszélendő, hogy rá lehet-e egyszerűen kapcsolni a vezetékre, nem kell-e külön tartály, esetleg szivattyú. Utána Halász és velem megbeszélendő, mi csövet tudunk adni, mit kell igényelni. Következő munkaprogram ig. értekezleten megállapítandó, résztvevők: Gaál, Halász, Remenyik, Dinda.”⁵²

Amikor a front elérte az országot - a román olaj elveszett - a német hadvezetés számára rendkívül fontossá vált a magyar - zalai - kőolaj. Vizsgálták a kisfinomítók olajjal történő ellátásának vasúton ill. csővezetéken való szállítás lehetőségét is. Folytak is ilyen irányú munkálatok, de a hadi helyzet alakulása előtérbe hozta a gelseszigeti, és ortaházai finomítók megépítését. A hadsereg egyre nagyobb termelésre ösztönözte a termelőket, és a finomítókat. Ezt az igényüket megismerhetjük Papp Simonnak az 1944. október-decemberi eseményeket összefoglaló jelentéséből: “November 28-án Szakvály Emil iparügyi miniszter és dr. Köhler német megbízott elrendelték, hogy a Fanto, Magyar Petrolipar, Vacuum, Molaj, Péti, Shell, Délkárpáti,

Nyírbogdányi (finomító) köteles Mária-pusztán (Százhalombatta közelében), Szentmihály pusztánál Ercsi mellett, Süttő közelében, Kovácspatakon a Börzsönyben, Pétkörnyékén, Vértessacsán, Felcsuton és Főnyeden olyan finomítókat megépíteni, amelyek képesek naponként 5200 tonna nyersolajat feldolgozni. Ez a mennyiség 2,5-szerese a jelenlegi nyersolajtermelésnek. Ennek a tervnek a keresztülvitelére 3 km 4"-os, 66 km 6"-os és 23 km 8"-os olajvezetéket kellett volna építeni. Csőanyag azonban nem állott rendelkezésre. Szükség lett volna 7 db. 4", 6" és 8"-os 100 atü. üzemnyomású tolóra is.

Ez a rendelkezés a régi és veszélyeztetett petróleumfinomítóknak az addigi helyükről biztosabbnak hitt helyre való kitelepítését célozta. A Maort üzemeknek, úgy, mint eddig tervezte a magyar olajkormánybiztosság, 2 egységes desztilláló-berendezést kell felállítani Ortaházán. Egy harmadik zsebfinomítót valószínűleg Újudvaron kell majd a Maortnak felállítani. A munkálatokat az Organisation Todt és a német Déli Hadseregcsoporthoz tartozó műszaki csoportjai fogják elvégezni. A Kerettyéről Ortaházára haladó 6 5/8"-os olajvezetéknek 1944. december 15-én üzemben kell lennie. Ezt a vezetékortaházától Salomváron és Celldömölkön át Győrig kell kiépíteni. Ennek a vezetéknek a megépítéséhez 130-150 km csőanyagra van szükség. Ezen csőanyag egy részét Németországban kell előteremteni, más részét pedig, mintegy 40 kilométert, a Kápolnásnyék-budapesti vezeték áthelyezésével kell megépíteni. Ha az Újudvar-budapesti nyersolajvezetéket az oroszok fenyegetni fogják, akkor a vezeték többi részét is fel kell használni az Ortaháza-győri vezeték megépítéséhez.

A Maort tiltakozást jelentett be ezen terv ellen és, ha mégis keresztülvizsik ezt a tervet, akkor minden tekintetben teljes kárpótlást fog követelni.

November 29-én Szakvály Emil ipariügyi miniszter arra utasította a Maort üzemeket, hogy Kerettye-ortaházai olajvezetékekhez felhasznált 15 km 6 5/8"-os béléscsöveket a Maort Üzemek rendeljék meg Németországban. Felhívtuk a miniszter urat figyelmét arra, hogy a mostani viszonyok mellett Németország hosszú ideig nem tud szállítani béléscsöveket. Arra is figyelmeztettük a miniszter urat, hogy ezeket az extra költségeket, sem a Maort, sem a Maort Üzemek nem vállalhatják.

December 3. Dr. Köhler az I.G. Farbenindustrie megbízottja Berlinből leutazott Nagykanizsára, hogy Dinda igazgatóval megbeszélje a kisfinomítók, továbbá a Kerettye-Ortaháza közötti 6 5/8"-os olajvezeték építését. Egyúttal meg akarja tárgyalni az Ortaházáról Győr felé építendő olajvezeték ügyeit is. 1944. december 4-én a Déli Hadseregcsoporthoz tartozó Főparancsnoksága a Maort részére a következő szövegű parancsot adta ki: A Maort Üzemek tevékenysége olyan hadifontosságú, hogy mindennemű beavatkozást, rendelkezést és különösen igénybevételt mellőzni kell. A Maort Üzemeket a Hadseregcsoporthoz tartozó műszaki csapatai folyamatosan ellenőrzik, és zavartalan működését felülvizs-

gálják. Mindazokat a rendelkezéseket megtettük, amelyek a háborús tevékenységgel összefüggésben szükségesek lesznek.

A Führer parancsa szerint minden rombolás meg van tiltva. Minden olyan szükségesség, amely ellentétben van a fentiekkel, csak a Budapesten tartózkodó Lindner őrnagynak, a Déli Hadseregcsoport Műszaki Parancsnokának előzetes hozzájárulásával hajtható végre.

A Déli Hadseregcsoport Főparancsnokságának nevében:

Főszállásmester I.A. Lindner őrnagy. "53

Közben Ortaházán Ziegler Vilmos mérnök, az ortaházai finomító vezetőjének irányításával megkezdődött a munka. A Kapuvölgynek nevezett észak-dél irányú völgyben földmunkával kezdődött az építkezés, majd a dorongút elkészítésébe fogtak. A német műszaki alakulat katonái motorfűrészszel vágták a fát, a román hadifoglyok hordták le a völgybe és építették az utat. Ezek a hadifoglyok az iskolában voltak elszállásolva, míg a Kapuvölgyben el nem készültek a barakok. Ennek az útnak a maradványai 2000-ben pusztultak el, amikor a területen fakitermelés folyt. Közben Kápolnásnyékről vasúton szállították az anyagot, és berendezést.⁵⁴ *"... román és olasz hadifoglyokból álló munkásszázadokkal megindították az ortaházai, és a morgánypusztai kisfinomítók építését, ..."*⁵⁵ *"Az ortaházán felállítandó finomító és waggontöltőállomás nyersolajellátását biztosítandó, Kerettye - Ortaháza között egy 6"-os és egy 4"-os csővezeték építésére kaptunk parancsot. A munkálatokat a Fonyódról áttelepített vezetéképítő csoport, a mezőkből leadott csoportok és a Todt szervezet hadifogoly osztagai végezték. A vezetéképítés december hó végére elkészült. A vezetéképítéssel egyidejűleg a vasúti töltőállomás is elkészült. Az ortaházai finomító melletti dombtetőn a MÁVAG - gyár szerelő csoportja 1 drb. 800 m³-es tartály építését folytatta. Utasítást kaptunk az ortaházai 6"-os vezetékek Zalacséb - Rimánymajor - Körmend felé történő megépítésére. Rimánymajor mellett és Körmendtől 5 km-re egy-egy vasúti töltőállomásnak létesítésére. A létesítendő töltőállomások és az ortaházai töltőállomás mellett fából készült irodabarakok épülnek. Az ortaházai finomító és Kerettye között telefonvonal épült. E vonal kiépítésének Rimánymajor-Körmendig való folytatására is utasítást kaptunk."*⁵⁶ *"- Ortaháza: Folyamatban az irodabarak építése. - Január 16-án az irodabarak elkészült. - Az orosz erőknek a Dunán való átlépéséből kifolyólag a Köhler - dr.Ringer bizottság, Heeresgruppe Süd-del egyetértésben, egy hadászati lag hátravezető távvezeték felfektetését rendelte el, Kerettye-Ortaháza-Rimánymajor-Körmend nyomvonallal. Ebbe a tervbe illeszkedett bele az ortaházai kisfinomító építése. A telephelyet elsősorban álcázás és szilánkvédelem szempontjából Ortaháza község északi végénél, egy erdős kis völgyben jelölték ki. A megbeszélések november közepén folytak le. A földmunkákat nov. 20-án kezdtük el. a 9034/I. román munkás félésszázzal. December elején a Tech-*

nische Btl.3./mot. 3. német műszaki század is bekapcsolódott a munkába. Dec. végéig elkészült: 300 fm. dorongút, 14 db. 80 m³ fekvőtartály földágya, 2-2 db. lejárólótorony és hűtőcsoport faalapja és 2 db. kemence téglalapja."57 "Január 1-től kezdve vízvezeték és letöltő vezetékek fektetése, részben a távvezeték építő csoport közreműködésével. Február 6-án a tervezett finomító berendezés anyagából 22 vaggon /kb 70t/ Gutorföldre érkezett. Szállítás Ortaházára. Végző tervezési munkák a Borsig cég közreműködésével. Szerelés, beépítés március 29-ig folyt. Elkészült: 2 lejárólótorony és a hűtőcsoport 100%-ig, a 2 csökemence 50 %-ig, késztermék letöltő-berendezés 50%-ig, kazánteleg és belső vezetékhálózat 30%-ig. /: A hiányzó 30% anyag, úgymint elektromos szerelvények, samott téglá és kemencék vasanyaga igen hátráltatta a munkálatokat. /: Március 30-án a Techn. Btl. 3./mot. 3. német műszaki század már nem jelent meg munkára, hanem a hadiesemények miatt gépkocsikon elvonult. Március 31-én az első orosz járőr elérte Ortaházát. Véglegesen április 3-án került orosz kézre Ortaháza."58 1945. január 2-án a MAORT Üzemek a Kőszegen székelő Krautsdorf korvettkapitányánál, a Német Véderő magyarországi gazdasági ellátó tisztjénél megrendelték az Ortaháza - Körmend közti kőolaj vezetékek lefektetéséhez szükséges 47000 méter csövet. A németnyelvű levél magyar fordításban így szól: "Mellékelve küldjük megrendelésünket 47.000 m, 7"-os csőre. Kérjük, a rendelést a berlini gazdasági Kutató Társasághoz szíveskedjenek küldeni. Mint a megrendelésből kitűnik, az üzlet lebonyolítását átengedjük a hamburgi Német-Amerikai Petróleumtársaságnak, és kérjük a mellékelt levelet, és a megrendelés másolatát alkalomadtán elküldeni a fent megnevezett cégnek Németországba."59

Az üzemi napi jelentésekben az ortaházai szállításokról és készletekről az első említés 1945. január 4-ről való. Szállítás a budafai főgyűjtőből Ortaháza felé:

Január	3-án	729m ³	604 t.
	4-én	61 m ³	
	15-én	530 m ³	435 t.
	16-án	279 m ³	230 t.
	17-én	326 m ³	268 t.
	20-án	565 m ³	466 t.
	21-én	331 m ³	272 t.

25-26-án a nyersolaj készlet Ortaházán 16 t. Ortaháza ettől kezdve minden nap fel van tüntetve a géppel írt napi jelentéseken, de a szállított mennyiség ki van húzva. Február 20-ra a készlet mennyisége 3 tonnával nőtt. Február 20.- március 29-e közt a készlet folyamatosan 19 t volt. Március 30.- április 22-e közt nem készült napi jelentés (talán a háborús események miatt?).60

Közben folyt a MAORT raktárkészleteinek Németországba szállítása, és felkészültek a dolgozók, valamint családtagjaik kitelepítésére is. Magyarországon ekkor már több helyen - pl.: Kőszegpaty - is volt a kitelepítettek részére tábor. Összesen 2882 fő kitelepítésével számoltak. Elhelyezésüket fából készült barakokban tervezték. Készültek is erre pontos anyag, és munkaerő - szükséglet - számítások. A névsorban egy ortaházait találtunk: Stefán Besze (Becze István) 826. (törzsszám) KW.Führer (munkakör megnevezéssel).⁶¹ Még alig kezdődtek el az üzem építési munkái, már elkészítették kitelepítési tervét:

“Ortaházai lepárló üzem Ortaháza, 1944. dec. 12-én

Dinda János úrnak,

igazgató bányamérnök,

Nagykanizsa

Üzemi kiürítési névjegyzék

Alább tisztelettel jelentem az üzemek újrafelvételénél szükséges, tehát üzemi kiürítésre tekintetbe jövő alkalmazottak névsorát:

<i>Tsz.</i>	<i>Név</i>	<i>Beosztás</i>	<i>Családtagok</i>	<i>Lakhely</i>
	<i>Zachemski Ferenc</i>	<i>gm.</i>	<i>+1</i>	<i>Ortaháza</i>
	<i>Ziegler Vilmos</i>	<i>vm.</i>	<i>+2</i>	<i>Ortaháza</i>
	<i>Horváth János</i>	<i>fűrási tv.</i>	<i>—</i>	<i>Ortaháza</i>
<i>1297.</i>	<i>Soós István</i>	<i>fűrómester</i>		<i>Ortaháza</i>
			<i>+1</i>	<i>Magyarszerdahely</i>
<i>475.</i>	<i>Vajmi György</i>	<i>tankkez.</i>	<i>+1</i>	<i>Ortaháza</i>
<i>5366.</i>	<i>Kovács István</i>	<i>tankkez.</i>	<i>—</i>	<i>Ortaháza</i>
<i>3134.</i>	<i>Farkas István</i>	<i>tehergkv.</i>	<i>+2</i>	<i>Lentiszombathely</i>

Jó szerencsét!

ZV

Másolat: Dinda ig. úr 2 pld. (aláírás)

Szinetár m. úr 2 pld. Ziegler Vilmos”⁶²

A háború ellenére a MAORT Üzemek hivatalnokai lelkiismeretesen végezték munkájukat. 1945. február 12-én arról értesítették Ortaháza Község Közellátási Hivatalát, hogy Kiss Gyula MAORT - tisztviselő 1 pár bőrtalpú lábbeli ellátásban részesült, majd 15-én, hogy az ortaházai Antal József 1944. novemberében 1 pár bakancsot, Mentés István augusztusban 1 pár féltalpat kapott. Mindketten üzemi munkások. Február 25-én pedig az alkalmazottak január havi illetményéről készült adókimutatást küldték meg a körjegyzőségeknek. Sajnos a kimutatás nincs meg.⁶³

Március 4-én a körjegyző arról számol be a főszolgabírónak, hogy körjegyzősége községeiben burgonyafelesleg nincsen, mert: *“Ortaházán és környékén Kissziget- Zebecke községekben mintegy 70 MAORT-os család telepedett*

le, ezek mind menekültek. Nekik és az Ortaháza községben dolgozó olasz - orosz hadifoglyoknak és a zalaegerszegi hadikórháznak adományoztak 40q burgonyát."⁶⁴

Vajmi András egykori küldönc és telefonközpontos elbeszélése, és a megmaradt nyomok alapján a finomító elhelyezkedéséről az alábbiakat tudjuk. A "Kapunvölgy" (lásd földrajzi nevek) a falutól keletre található. Észak-dél irányú völgy, déli végén Y elágazással. Északi végéről indulva, közvetlenül a völgy végénél balra, mesterségesen kialakított kis földplatón volt a fából készült kis irodaépület, amelyben a telefonközpont is volt. Később e helyett egy téglalapú épületet emeltek, amely szintén kicsi volt, épp hogy elfért benne a központ, és a kezelő. Vele szemben, a völgy peremén álltak a hadifoglyok barakjai. Ezek elkészülte után ezekben laktak az orosz, olasz és román hadifoglyok - akik közt magyar nemzetiségűek is voltak, ezért velük könnyebb volt szót ejteni. (Ugyanis az iskolából ide költöztették őket.) A MAORT munkások és családtagjaik, a házaknál bérelt szobákban laktak. A német katonai alakulatok katonáit, a MAORT munkásokhoz hasonlóan, családi házaknál szállásolták el. A völgy alján, jobb oldalon volt a dorongút. Alapozásának egy szakasza még látható. Beljebb, 2000-ben, fakitermelés következtében elpusztult. A völgyön kívül felszedték, mert a területet művelték. Az iroda épülete után a völgyben voltak a tartályok, majd a két kemence következett. Ezekben melegítették volna az olajat. A völgy déli végénél, az Y elágazásnál még van egy kisebb elágazás jobbra. Itt, ebben a kiszélesedésben voltak a kazánok. A főléjük épített csővezeték szíj oszlopainak betontuskói még megvannak. Ma is látható továbbá még a tartályok lefogására szolgáló abroncs egy darabja is. Az Y bal oldali ágában volt a laboratórium épülete. Ez három helyiségből állt. Ezek egyikében volt Ziegler Vilmos üzemvezető irodája. Vele szemben volt a légópince, a föld alá beásva, bányaacsolattal biztosítva. A völgy bal oldalán lévő gerincen, kb. a völgy felénél állt a nagy, 800 köbméteres tartály. A tartály mellett volt a hűtőtorony medencéje, ennek is látszik a helye. A tartálytól a vasúti töltőig az iroda mögött vitték le a csővezetékét. Ugyanabba az árokba fektették le a vízvezeték csővét is. A helybeliek elmondása szerint a tartály olyan nagy volt, hogy még táncmulatságot is tartottak benne.⁶⁵ A lejárótornyok helyét viszont nem sikerült megállapítani. A finomító vízellátására a meglévő artézi kút mellé négy másik kutat is fúrtak a vasúti megálló környékén, kettőt - kettőt az országúttól jobbra, illetve balra. A vasúti töltőről, erőfeszítéseink ellenére, nem sikerült részletesebb adatokat, tervrajzokat találnunk. Így csak az egykori töltés megmaradt részei alapján valószínűsíthetjük, hogy a megálló, és az egykori őrház közt, a mai töltés északi oldalán, a "Farkasi part" alá benyúlva épült meg, feltételezhetően felhasználva a korábban is töltőként szolgáló iparvágány maradványait. A korábbi egy töltővágány helyett kettőt, és annál hosszabbat építettek. Nem tudjuk viszont,

hogyan hol helyezkedtek el a berendezések, a jelentésekben említett irodaépület stb. Csak azt, hogy egy nagy fűtött barakk épület volt.

Az olaj az új hatalomnak is rendkívül fontos volt, mert április végén Farkas Mihály, az MKP központi vezetőségének tagja látogatást tett Lisszén.⁶⁶ Lassan normalizálódott a gazdasági élet. A vállalatok igyekeztek számba venni meglévő eszközeiket, veszteségeiket. Valószínűleg ily okból kereste meg a Vacuum is a MAORT-ot. Megkeresésükre Papp Simon intézkedett. Erre válaszul írta az alábbiakat Ziegler Vilmos 1945. július 2-án:

"Papp Simon professzor úrnak, Budapest.

Vacuum O. C. anyaga Ortaházán. Ábel úr figyelmébe!

Tisztelettel közöljük, hogy a Vacuum Oil Company szécsiszigeti / pákai / telepéről az ortaházai finomítókba csupán 1 db 10 m³-es állótartály került, melyet még a mindkét telepen dolgozó német műszaki csapat igényelt ki a Vacuum szécsiszigeti építésvezetőjétől, Erdélyi mérnöktől. Az orosz bevonulás óta Szécsiszigetről Ortaházára semmilyen anyagot nem szállítottunk.

Jó szerencsét! Ziegler Vilmos."^{66a}

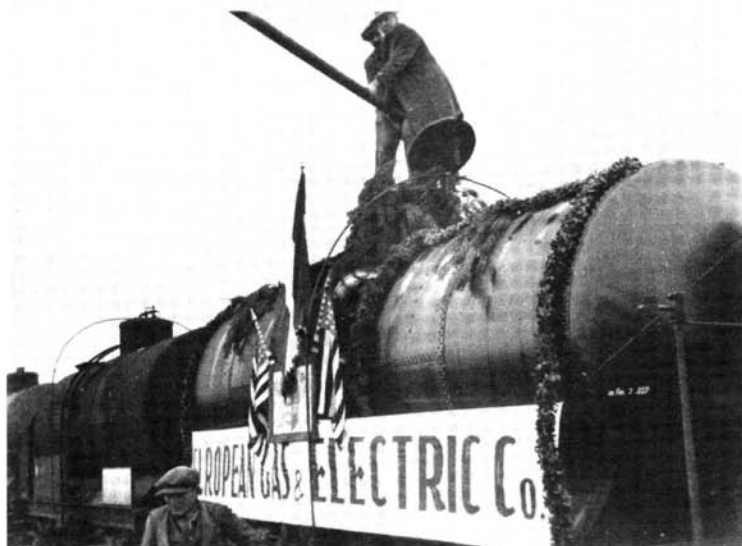
Ismereteink szerint ez az utolsó dokumentum az ortaházai finomítóról. Bontásáról nem tudunk részleteket. A napi jelentésekben sem találtunk rá adatokat. Vajmi András elmondása szerint a nagy tartályt ugyanazok bontották széjjel, akik fölépítették.

Az első olajvonat indítása Ortaházán, 1937. december 16.

Magyar Olajipari Múzeum fotótára

*Az első olajvonat indítása Ortaházán, 1937. december 16.
Magyar Olajipari Múzeum fotótára*

*Az ortaházai vasúti töltőn felállított 60 m³-es tartályok egyike
Magyar Olajipari Múzeum fotótára*

Horthy Miklós kormányzó a töltőhídon, 1938. június 15-én
Magyar Olajipari Múzeum fotótára

Vagontöltés a kormányzó jelenlétében
Magyar Olajipari Múzeum fotótára

A finomító kazántelepének maradványai a "Kapunölgyi" árokban, 2002
Magyar Olajipari Múzeum fotótára

A finomító 800 m³-es tartályának helye a "Pap hegyen"
Magyar Olajipari Múzeum fotótára

Két és fél évtized múlva a szakma figyelme ismét Orthaházára irányult. A geológiai kutatások nyomán megindították a kutatófúrásokat. A MAORT geológusai - Papp Simon és társai - geológiai megfigyeléseik alapján feltételezték, hogy a Lovászi - Vétym - Bázakerettye vonal alatt feltárt mezőtől északra, a dél-zalai dombság előterében szintén kell lennie szénhidrogén előfordulásoknak. Papp Simon és geológus társai biztosra vették, hogy Páka térségében, az Alsó-Válicka völgyében, és annak Orthaháza felé eső lankái alatt, ilyen előfordulások nincsenek, de a dombok északi része alatt viszont igen. A későbbi kutatások igazolták feltételezésüket. *“A korszerű felszíni geofizikai kutatás eredményeire támaszkodva, valamint a korábbiaknál pontosabb földtani modellre támaszkodva folyt 1970-85 közötti másfél évtizedben a Dunántúlon is a szívós kutatás. Ez fontos, bár szerény eredményeket hozott: Orthaháza (kőolaj és szénhidrogéngáz), Pusztapaati (kőolaj), Liszó (nem égethető és égethető gáz), Pátró (nem égethető gáz), Sávoly (kőolaj), Barcs - Nyugat (szénhidrogéngáz és kondenzátum), Vízvár mélysínt (gáz-kondenzátum), Orthaháza - Kelet (kőolaj, földgáz), Bajánsénye (szénhidrogéngáz), Mezőcsokonya - Nyugat (kőolaj). Ezekre a dunántúli előfordulásokra is a bonyolult mélyföldtani (rétegtani, szerkezeti) és teleptani követelmények (repedezett karbonátos és átalakult tárolók, lencsés tároló kifejlődés) a jellemzők. A kiépített termelő berendezések közelsége, pl. Orthaháza és Pusztapaati esetében hozzájárult a gazdaságosabb leműveléshez. A nyolcvanas első felében megnőtt az egy kutas, kicsiny előfordulások száma. Ilyen eredményekről lehet beszámolni a Dunántúl területén: Tét, Szilvagy - Dél, Orthaháza - Nyugat, Eperjehegyhát, Pusztamagyaród, Budafa - Oltárc, Nagybakónak, Somogy-sámson, Nagyszakácsi, Kadarkút, Homokszentgyörgy, Darány, Darány - Nyugat, Somogyudvarhely esetében.”*⁶⁷

A Budafapusztai nagy antiklinális-vonulattól északra, azzal párhuzamosan a gravitációs mérések egy nyugat-keleti tengelyű nagy gravitációs maximumot mutattak ki Orthaháza - Hahót-ederics- Pusztaszentlászló - Hahót- Kilimán térségében. Ezen az úgynevezett hahóti nagyszerkezetben van a pusztaszentlászlói olajmező, a pusztadericsi gázmező, a söjtöri kis olajfolt, és az orthaházai kőolaj- és földgázmező.⁶⁸ Megállapítható, hogy a dunántúli telepek regionálisan fő szerkezeti irányokat követve, felhalmozódási övek szerint rendeződtek. Ilyenek például az alábbiak: - Orthaháza, Hahót - nyugat, Eperjehegyhát, Zalatárnok, Hahót-Ederics, Pusztaszentlászló, Pusztamagyaród, Kilimán. Orthaházán 1966-1977 közt lemélyített fúrásokkal 3 kőolaj- és 8 földgáztelepet tártak fel. A kitermelt olaj gyűjtése a mezőben, gyűjtőállomásos (tankállomásos) rendszerben működik. A főgyűjtőkön a kőolaj, és a víz elválasztása - az emulzióbontás - melegítéssel és vegyszeradagolással történik. A kőolajjal együtt termelt vizet visszanyomják a rétegekbe.⁶⁹

Az Orthaháza kutatóterület a hahóti magas rögvonulat nyugati elvégződésénél

fekszik. Az első mélyföldtani ismereteket a MAORT gravitációs mérései szolgáltatták, az 1937-39-es években. 1952-ben a Gofizikai Intézet mérése Ny. felé csökkenő értékű maximumot jeleztek. A geofizikai mérések a hahóti kutatóterülettel együtt folytak. Az első szeizmikus mérés még 1938-ban történt. A részletesebb mérések 1954-ben kezdődtek. Az 1957. évi két mérés Ortaháza közelében csak nagyvonalú tájékoztatást nyújtott.

Az Or-1 (Ortaháza-1. sz.) fúrás 1965-ben tűzték ki, kevés geofizikai adat birtokában, főleg földtani megfontolásokból. Az első fúrás a környezetből kiemelkedő terület megismerésére mélyült. Az Or-2 fúrás 1969-ben főleg földgázt és kevesebb kőolaj előfordulást talált szarmata mészkőben, és alsópannonban. Az Or-3 fúrás napi 179,4 m³ kezdeti olajtermelést ért el triász rétegekből. Ennek eredményeként megindult a terület felderítő, lehatároló és termelő fúrási tevékenysége. 1969-1978 között 38 Or jelű fúrás mélyült. A fúrási tevékenység közben megismert, törésvonalakkal, litológiai (közettani) záródással határolt kisebb szénhidrogén-telepek voltak elkülöníthetők. Ezeket a környező helységek, illetve földrajzi nevek után nevezték el: 1. Ortaháza: triász kőolajtelep, 2. Cserta: földgáz- és kevés kőolajtartalmú telep, 3. Kissziget: alsó- és felső gáztelep, 4. Eperje: kőolajtelep, 5. Ederics-alsó: olaj- gáztelep, 6. Ederics-középső- és felső: olaj- és gáztelep, 7. Gutorfölde: olaj- és gáztelep.⁷⁰ Az ortaházai mező olajtermelése 1966-1990 közt 551.000 tonna volt, ez a mező becsült készletének 20,7%-a. A szakemberek szerint valószínűnek látszik, hogy a dél-zalai kisebb szénhidrogén telepek gázainak a hasznosítása (Ortaháza, Ortaháza-K, Pusztamagyaród, Budafa-Oltárc, Vetyem-K.) az úgynevezett zalai regionális rendszeren keresztül megoldható.⁷¹ Az ortaházai mezőről kezdetben tartálykocsikkal szállítottak el a kutak olaját, majd megépült a szeparátor- és tankállomás. Az OrT-1 tankállomás feladata volt az Ortaháza mező termelvényének fogadása, elsődleges előkészítése, illetve innen történt a termelvények elszállítása is. A termelt folyadék - olaj és rétegvíz - Bázakerettyére került/kerül, míg a leválasztott gáz végcélja a Pusztadericsi FGT. (földalatti gáztározó) volt. A későbbiekben megtörtént az OrK. mező termelésbe-állítása is, mely folyadékának fogadója szintén az OrT-1 tankállomás.

A tankállomás feladata a Bajánsenye - Őrszentpéter Dél gázmezők termelésbe-állítását követően jelentősen bővült. Az Őrségben termelt és leválasztott folyadékot - kondenzátumot és rétegvizet - az Ort-1 tankállomáson választják szét, a kondenzátum az olajjal együtt Bázakerettyére kerül elszállításra, míg a leválasztott rétegvíz visszasajtolásra kerül. Szintén a tankállomáson történik az Őrségben adagolt metanol leválasztása a rétegvízből.

Az Ort-1 tankállomáson az elkövetkezendő időszakban valósul meg a PB-leválasztásra szolgáló beruházás (2002) is, illetve a gázok hatékony előkészítését megvalósító technológiai fejlesztés is (2003).⁷²

Mélyszivattyú (himba) az ortaházai mezőben
Magyar Olajipari Múzeum fotótára

Tankállomás
Magyar Olajipari Múzeum fotótára

Függelék

1. sz.. melléklet

“Kilencz Punctumi Kérdések Ortaházi Helységben

1. Vagyoné mostanság Urbarioma ezen Helységnek? ha vagyon minémű az? Mennyi időtül fogva hozattatott be?

Ad jum. Urbáriumunk méglen eő Fölsége Kegyelmes rendelésébül 1768 dik Esztendőben bé nem hozattatott, nem volt.

2. Ha Urbárioma Nintsen, a Jobbágyi Kötelességet teszik e Contractus szerént mind a Jobbágyok, mind a Zsellérek? Mennyi ideje már annak, hogy azon bé vett szokáskezdődött, avagy Contractusra lépett ezen Helység a földes Urasággal? Nem de nem ezen mostani Urbárium, a vagy Contractusnak vétele előtt voltak mások; és ha voltak minéműek, ez mikor kezdődött ezen mi szokásban lévő Kötelességnek ez stativja?

Ad. 2 um. Jobbágyi Kötelességünket mind Jobbágyok, mind Zsellérek Contractus mellett sem tettük, sőt még eleink által bevett Roboti Szolgáltatnak szokása miképpen kezdődött, sem tudjuk.

3. Az holy Urbáriumok, avagy Constractusok Nincsenek, mibül álló a Jobbágságnak, és Zselléreknek adózása és Kötelessége, aki mostanság szokásban Vagyon, Mikor, és Mi módon hozattatott bé azon Kötelesség és adózás?

Ad 3. Emlékezetünkre, kik Jobbágy Számban tartattunk, minden Fertály helyes adott árendául 3 f 1/2 kr. a Zsellérek pedig 5. s: 10 garasokat, kit még 1768 dik esztendőben lett Urbáriumok bé hozása előtt már 2. és rész szerént 2 1/2 forintokat is fizettek, azon föllüll marhával és gyaloghis, a mikor mire parancsoltattunk, szolgálunk, de ebbéli szolgálatunkot, s. adózásunknakis kezdetét meg vallani nem tudjuk, Hosszu fuvartis mikor parancsoltatott, Potolig, Kőszegig is megtettük.

4. Minémű haszon vételei Vannak ezen Helységnek, és Határjának, avagy Ellenben minémű Károk szokták közönségessen érni eőtet, és határját?

Ad 4. Haszonvételei Helységünkh ezek.

1. Réteink vizöntéstül mentessek.

2. Még most marháinknak számához képest Legelő helyünk elegendő vagyon határunkban.

3. Határunkban Marháinkh közel jó itató helyek vagyon.

4. Épületre, és Tűzre való fájészásunk M. Uraságunk engedelmebül Közel, és ingyen elegendő vagyon határunkban.

5. Ha határbéli Erdőnkön makk vagyon, mások előtt nekünk pénzért megengedtetik az makkoltatás.

6. Malom ugyan határunkban nincsen, hanem közel a szomszéd Pákai, Novai, Karácsonyfai és Pördeföldi határokban jó Malmok vagynak.

Helységünknek pedig kárai ezek.

1. Ami kevés eladó javaink volnánakis, Közel oly város nintsen, ahol vis-traszálhatnánk.

2. Ha annak idejében Korcsmáltatunkis, kevés hasznát vesszük.

3. Nagyobb részin réteinkh sovány, és Vékony fű terem. Sarjut is azokon ritkán kaszálhatunk.

4. Földeinket négy marhával kölletik szántanunk.

5. Alkalmatosságunk nintsen Kézi munkával vagy fuvarzásunkkal sorsunk jobbértására.

5. Hány, és minémű Szántó s földje, és Rétje Vagyon egy egész Ház helyes gazdának? és hány posonyi mérőt vethet egyik egyik hold szántó földjében? Nem de nem a Rétejin Sarjut is kaszálhat e?

Ad. 5. um. Egész helyes Közöttünk egy sintsen, hanem fertálos, s; ez illetinnek pedik volt nyolcz hold földje, és négy Szekérre való rétje, s azt tartjuk egy hold szántó földnek, melyben két Posonyi mérőt vethetni. Szántó Földeink ugymint Csörge Völgyin lévő minékünk lakó helyünkhez Közelebb esvén, és könnyebben trágyázhatván, Buzát, Rozsot is jól meg termik, Kaputályi, Kövechesi, Pap árka véginél, Középső, és Külső dűlőben, Gyepű mellékben, és Vágás Völgyin Partossak és oldalassak, trágyázni nehezebben lehet. Közép therműek, Uj viztáji, Vassvölgyi, Magyarós kuti, és Árokmelléki Földeink pedig, mivel régi irtások, és leg savanyubbak, azért leg alább való rozstis teremnek, mind ezeket állandósanis bírjuk. Ház alatti Rétenken kaszálhatunk egyedül Sarjut, Tilos Völgyin, Kapu Völgyin, Kiss Kutnál, Csörge Völgyin, és Víz Között, mellyek Savanyuak, rossz füvetis teremnek, csak egyszer Kaszálhattuk.

6. Minémű, s hány napi munkát vett egy egy gazda egygyik végben, és hány vonyó marhával, és á midőn a robotra mentek, és Vissza jöttek, bé számláltattott é ezen járás, kelésnek idejeis a napszámhoz?

Ad. 6 um. Hány napi gyalok munkát vittünk egygh végbe, ugy vonyómarhával, azt nem tudjuk, hanem mikor mire parancsoltattunk, akár gyalogh, akár marhával az végben vittünk, mivel pedig Robotunkh Száma nem volt, jársunk, s. kelésünknek ideje robotban nem számláltatott, a szántást valamint magunknak, ugy M. Uraságunknakis négy vonyó marhával, akár özszefogva, akár magánossan tettük.

7. Adnak é az itt való Lakosok az Fölség Uraságnak Kilenczedet? ha adnak, minémü terménybül, s javakból adják azt? s. mennyi időtül fogva? és vagyoné á Kilenczedbéli adózás ezen N Megyében más Földes Uraságnális bévett Szokásban? ezen kívül más adózás fejében mit Szokott ekkoráig egy egy Jobbágy adni Esztendőnként Az Uraságh, jelesül pedig olytis akár kész pénzbul, akár más egyébbül adhatott adózás mibül álló volt?

Ad. 7ud. Mélytós Földes Uraságunkh Semminemü terménybül, és javakbul Kilenczedet soha sem adtunk. Ezen Kilenczedbéli adózás más földes Uraságunknális ezen N. Megyében hogy Szokásban lett Volna, Nem halottunk, más adózás fejében eleintén adtunk négy éti Csigát, s Császáz madaratis Földes Uraságunknak, de már ednihány esztendőktül fogva az kész Pénzbeli árendán, és roboton kívül más egyebet semmitsem; hanem hely után való Földeinkből esztendőnként á Papi Tizedet, mint s ugy azt árendában bírja, Mltghos Földes Uraságunknak ki adjuk, ugymint Buzábul, Rozsbul, árpábul, Zabbul, és Kölesbul.

8. Hány Puszta hely vagyon ezen Helységghben, Mennyi időtül fogva? mi okbul Pusztultak ell, és azon Helyeket appertrientriáival együtt kik bírják?

Ad. 8. Puszta házhely Helységünkben egy sincsen

9. Ezen Helységnek Lakosi örökös jobbágyok é, vagy nem?

Ad. 9. Mindnyájon Szabad menetelü Jobbágyok vagyunk, kivált én Czigán István mivel egyéb eránt az Conscriptiohoz mellékezett Levelem értelyme Szerént á Jobbágyi Kötelességtül az M. Uraság által föl Szabadéttattam.

Hogy ezen föllyebb irott Kérdésekre hitünk alatt á megirt mód Szerént tettük vallásunkat, írást nem tudván, pöcsétünk sem lévén, Saját Kezünk Keresztvonásunkkal bizonéttyuk.

Belső Péter Öreg Bíró X

Belső Ferenc Eskütt X

Devecz János X

Belső István X

Devecz Ferenc X

Lakatos Ferenc X

Czigán István X

Hogy ezen Helységbéliek vallásokat előttünk á meg irtt mód Szerént tették, írást nem tudván, Pecsetjek nem lévén, saját Kezek Kezekh Vonásokkal meg erősítették, (olvashatatlan) bir Ortaháza de 10-a May 1780.

Tuboly Mihály exmissus fő Bíró

/kiküldött Fő szolgabíró/

Becs János, adjunctus Eskütt"

2. sz. melléklet

Az ortaházai fúrások földtani adatai:

Fúrás	FA*	Fp*	Ap*	Sz*	Bád.*	Eoc.*	T*
Megjegyzés							
Or-1	178,9	1176	2143	-	2153	-(2331)	g.ny.
Or-2	177,8	1215	1915	(1928)			o.,g.
Or-3	171,7	1145	1945	-	-	-	(1949) o.
Or-4	172,9	1175					(1995,5) o.
Or-5	169,4	1197	1977	1981	2152	-	(2169) v.
Or-6	176,9	1123	1997	(2010)			g.
Or-7	257,2	1251	2064	-	2093	(2181)	o.
Or-8	176,8	1158	2014	-	2021	-	(2031) o.
Or-9	231,5	1202	2007		2027	2035	(2256) o.,g.
Or-10	199,1	1205	2000	-	2023	-	(2044) o.
Or-11	211,2	1170	2012	2027	2074	2296	(2510) v.
Or-12	168,0	1198	2096	-	2118	-	(2128) o.
Or-13	177,7	1152	2055	-	2087	2401	(2500) v.
Or-14	171,6	1160	1940	-	1980	-	(2040) v.
Or-15	220,4	1203	2040	2050	2080	2114	(2171) g.
Or-16	168,0	1180	2166	-	2168	-	(2209) v.
Or-17	201,7	1229	2000	-	-2090	(2148,5)	o.ny.
Or-18	177,9	1269	2125	-	-	-	(2133) v.
Or-19	nem fúrták le						
Or-20	178,2	1132	1984	-	2006	2048	(2145) v.
Or-21	218,7	1185	2001	-	2012	2165	(2250) o.
Or-22	168,7	1157	1932	-	1935	-(2100)	o.,g.
Or-23	170,1	1741	2024	-	2050		(21109) g.
Or-24		1184	2004	-	-	-	(2385,5) o.
Or-25	181,2	1159	(1960)				g.
Or-26	168,8	1144	(1930)				g.
Or-27	168,8	1155	1972	-	-	-	(2057) o.
Or-28	167,3	1183	2027		2030	-	(2042,5) v.
Or-29	260,6	1239	2057	-	2102	-	(2475) o.
Or-30	202,4	1183	1987	-	1997	-	(2105,5) o.
Or-31	222,5	1262	2031		2059	2069	(2074,5) o.
Or-33	168,0	1192	1994		1995	-	(2088) o.
Or-34	232,2	1306	2114	-	2152	-	(2200) vs.
Or-35	233,1	1262	2078	-	2144	-	(2174) vs.
Or-36	187,7	1287	1978	-	2020	-	(2047)
Or-37	217,0	1212	1986	-	1989	-	(2077) o.
Or-38	212,3		1998	-	2023	2023	(2060) o.

OrNy-1	166,0		2795	3035	3300	3429	(4130)	v.
OrNy-2	164,6	1250	2600	2977	(3806)			
OrNy-3	183,3	1236	2646	2778	2851	2889	(3200)	o.
OrNy-4	169,5	1226	2600	2703	2802	-	(2870)	
OrK-1	191,7	1098	1847	1861	1872	-	(2010)	v.

*FA= forgatóasztal magasság, tengerszint felett

Fp. = Felsőpannon, Ap. = Alsópannon, Sz. = szarmata, Bád.= Bábeni,
Eoc.= Eocén, T.= Triász, g.ny. = gáznyom, o.ny. = olajnyom, o. = olaj,
g. = gáz, v. = víz, vs. = vízes.

3. sz. melléklet

Az ortaházai kőolaj és földgáz jellemző tulajdonságai

Kőolaj lelőhelye	Or-2	Or-9	Or-22	Or-23	Or-26	OrNy-3	
		1800m	1714m	1928m	1645m	1752m	
2587m							
Fajsúly, 20C-fok	0,8605	0,8230	0,849	0,895	0,809	0,8576	
Vizkozitás át/20C	6,41						
	38C	4,95	2,99	10,49	5,01	2,28	7,85
Dermedéspont C	-15	-20	-10	-16	-15	+14	
Jelleg		intermedier					
Benzintartalom %		17,46	38,9	13,84	23,20		
18,48							
Petróleum		30,21	22,58	22,17	29,24		
12,12							
Gázolaj						5,93	
Maradék	52,16	38,23	63,77	47,41		63,20	
Veszteség		0,17	0,29	0,22	0,15		0,27
Földgáz lelőhelye	Or-2	Or-4	Or-9	Or-9	Or-14	Or-23	
1751m	1946m	Gutorföldre		Kissziget		Ederics	
	Eperje	telep		telep		telep	
Metán		46,36	86,38	87,38	89,76	86,99	
Nehezebb CH		9,71	6,05	6,61	3,49	6,00	
CO2	18,04	37,76	1,77	2,04	2,09	1,19	
N2	18,04	6,17	5,35	3,97	4,66	5,82	

Irodalom- és forrásjegyzék

- Fényes Elek: Magyarország Geographiai szótára. Pesten, 1851.
- Dr. Gaál Antal-Vass Ferenc: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek 40 éve Zala megyében. Zalaegerszeg, 1988.
- Dr. Gaál Antal: Zala megye közigazgatási beosztása és a tanácsok tisztségviselői 1950-1985. Zalai Gyűjtemény 22. Zalaegerszeg, 1986.
- Gönczi Ferenc: Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése. Kaposvár, 1914.
- Holub József: Zalamegye története a középkorban III. A községek története. Kézirat. Zala Megye Levéltár
- Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára, Akadémiai Kiadó Bp., 1980.
- Ötven éves a Magyar kőolaj- és földgázbányászat. KfV. 1937-1987.
- Kőrössy László: A Zala - medencei kőolaj- és földgáz kutatás földtani eredményei. Általános Földtani Szemle 23. 1988.
- Magyarország helységnévtára, Zala megye. 1773-1808. Bp., 1999.
- Magyar Olajipari Múzeum Zalaegerszeg, Archivuma.
- Magyar történelmi fogalomgyűjtemény Eger, 1980.
- Magyarország történeti kronológiája II. 1526-1848. Akadémiai Kiadó Bp., 1982.
- Molnár László: A nevetés egészség (Dél-göcseji anekdoták, történetek) Második, bővített kiadás. Czupi Kiadó Nagykanizsa, 1999.
- Nagy Iván: Magyarország családai Budapest, 1857-1868.
- Ördög Ferenc: Személynévvizsgálatok Göcsej és Hetés területén. Akadémiai Kiadó Bp., 1973.
- Papp Simon: Életem. Második, bővített kiadás. Magyar Olajipari Múzeum (MOIM) Zalaegerszeg, 2000.
- Plánder Ferenc: Göcsejről. Zalaegerszeg, 1970.
- P. Takács Ince - Pfeiffer János: Szent Ferenc fiai a Veszprémi egyházmegye-ben a 17 - 18. században. Pápa-Zalaegerszeg, 2001.
- Srágli Lajos: A MAORT. ÚTMUTATÓ Kiadó, 1998.
- Szalánczy György: Az Észak - Dél - zalai kőolaj- és földgázmezők. A MOIM évkönyve, Zalaegerszeg, 1974.
- Vajda József: Hallottad-e hírt Zalaegerszegnek? Zalai Gyűjtemény 10. (továbbiakban ZGY) Zalaegerszeg, 1978.
- A szabadságharc Zalai honvédei 1848-1849. ZGY, 33. Zalaegerszeg, 1992.
- Zalai életrajzi kislexikon. Zalaegerszeg, 1997.
- Zala megye földrajzi nevei. Zalaegerszeg, 1964.
- Zala Megye kézikönyve. CEBA Kiadó, 1998.
- Zala Megyei Levéltár Helytörténeti Lexikon cédulaanyaga.
- Zalai Oklevéltár II. Budapest, 1890.

Jegyzetek

1. Zala Megyei Levéltár Helytörténeti Lexikon cédulaanyaga, Magyar Nyelv VII. 168. p.
2. Kiss Lajos: Földrajzi nevek etimológiai szótára, Akadémiai Kiadó Bp. 1980.
3. Zalai Oklevéltár II. Budapest, 1890. 597-598. p.
- 3a. *Bánffy Miklós (?-1501) főispán. Bánffy István és Konpolti Erzsébet fia. 1459-ben Mátyás király hűségére esküdött. Ugyanebben az évben vette feleségül Sagarin Margit hercegnőt, aki révén Európa több uralkodó családjával is rokoni kapcsolatba került. Őt gyermekük született. Gyorsan emelkedett a ranglétrán, 1465-ben főpohárnok-mester, 1467-ben pozsonyi főispán lett. Ezt a tisztséget 1487-ig viselte. 1467-ben elkísérte Mátyást erdélyi hadjáratára. Vitézsége jutalmául több falut kapott. Tíz év múlva a király az örökös grófok sorába emelte. Tagja volt Beatrix kíséretének 1476-ban. 1487-ben Mátyás ismeretlen okból elfogatta, hivatalának és birtokai egy részének (jóságvesztés) elvételével büntette. Mátyás halála után - oly sok más főúrral együtt - Corvin János ellen fordult és Ulászló pártjára állt, akinek szintén fontos bizalmi embe-re, később főajtónálló-mestere lett. 1498-ban ő kötött szövetséget királya nevében a török ellen Albert lengyel királlyal. Tőle fia, János vette át a birtokot. (Bánffy János?-1534). János, apjához hasonlóan hűséges híve volt Mátyásnak és Corvin Jánosnak, majd ő is követte apja példáját és Ulászló pártjára állt. 1520 körül vette feleségül Revendi Székely Margitot, akitől egy fia - István (1522. február 9. - 1568. január 27.)- született. 1526-ban részt vett a mohácsi csatában, ahonnan Bakács Sándor segítségével menekült meg. Mohács után Szapolyai töretlen híve lett. 1530-ban az országgyűlés nádorrá választotta.*
4. Holub József: Zala megye története a középkorban III. A községek története. Kézirat. Zala Megye Levéltár, továbbiakban ZML.
5. *Bánffy István (1522. február 9.-1568. január 9.) - a beperelt földesúr- szintén az ország zászlósurai közé tartozott. Katonaként Ferdinánd király zsoldjában állt. 1548-tól haláláig viselte Zala megye főispáni tisztségét. 1556-ban részt vett a török által elfoglalt Babócsa ostromában. 1562-ben a király országbíróvá nevezte ki. Alsó-lendvai vára a protestantizmus XVI. századi terjeszkedésének lett a központja. Zalai életrajzi kislexikon Zalaegerszeg, 1997.*
6. Magyar történelmi fogalomgyűjtemény Eger, 1980.
7. Zalai életrajzi kislexikon Zalaegerszeg, 1997. 20-21. p. Nagy Iván: Magyarországi családjai Budapest, 1857-1868.
8. Magyarország történeti kronológiája II. 1526-1848. Akadémiai Kiadó Bp., 1982. 485-487. p.
- 8a. *Esterházy Pál herceg (Kismarton, 1635. szept. 7.-Kismarton, 1713. márc. 26). Nádor, költő és zeneszerző. Már 17 évesen Sopron vármegye főispánja, királyi tanácsos. 1661-ben főudvarmester. Részt vett a török elleni harcokban, többek*

közt Zrínyi Miklós oldalán. 1681-ben az országgyűlés nádorrá választotta. 1687-ben az országgyűléssel elfogadtatta a Habsburgok örökös királyságát. Hatalmas birtokait 1695-ben az első közt alakította át hitbizománnyá. Zalai életrajzi kislexikon Zalaegerszeg, 1997.

9. ZML Helytörténeti Lexikon cédulaanyaga.
10. P. Takács Ince - Pfeiffer János: Szent Ferenc fiai a Veszprémi egyházmegyében a 17 - 18. században. Pápa-Zalaegerszeg, 2001. 705-706. p.
11. ZML. Urbáriumok. IV. I. g.
12. Ember Győző: Iratok az 1848-i Magyarországi parasztmozgalmak történetéhez. Közkutatásügyi Kiadóvállalat, Bp., 1951. 69-70. p.
13. A szabadságharc Zalai honvédei 1848-1849. Zalai Gyűjtemény, 33. Zalaegerszeg, 1992. Novák Mihály: Zalavármegye az 1848-49. évi szabadságharcban. Bővített kiadás, Tahy R. utóda könyvnyomdája Zalaegerszegen 1906.
14. Fényes Elek: Magyarország Geographiai szótára. Pesten, 1851.
15. ZML. Megyegyűlési iratok 1855. IV. 151. VII. B. 1507. 211. doboz.
16. Dr. Fára József: Zalaegerszeg és a Göcsej részletes kalauza. Bp., 1934.
17. ZML. 3348. számú letét
18. ZML. Ortaházai Körjegyzőség iratai 1368, és 1156/1941.
- 18a. A trianoni békeszerződés megtiltotta Magyarországnak az általános hadkötelezettségen alapuló hadsereg fenntartását, s e helyett csupán 35.000 főnyi zsoldos katonaság felállítását engedélyezte nehézfegyverzet nélkül. Az országgyűlés 1921-ben törvényt alkotott a testnevelésről, amellyel létrehozta a levegőegyesületeket. A szervezet kezdetben leplezett, az 1930-as évek közepétől nyílt formája volt a katonai előképzésnek. A törvény értelmében minden ifjú, aki a 12. életévét betöltötte, 21 éves koráig leventeköteles volt. A leventeköteles ifjak tartoztak lakóhelyükilletékes előjáróságán nyilvántartás végett jelentkezni, az oktatás helyén megjelenni, a gyakorlatokon részt venni, előjáróik iránt engedelmességet tanúsítani, esetleges elmaradásait pedig kellőképpen igazolni. Ellenkező esetben fegyelmi vétséget követtek el és megbüntették őket. A szülők, illetve gondozók mulasztását pénzbírsággal büntették. A levegőintézményt 1939-ben átszervezték, amennyiben a képzést egységesen ki-terjesztették az egész ifjúságra, illetve önkéntes alapon a 10-19 éves lányokra is. A II. világháború utolsó időszakában, a nyilasok hatalomra jutása után leventék tizezreit hurcolták Németországba. A leventerendszert az Ideiglenes Kormány 1945-ben rendeletileg tiltotta be.
19. Dr. Nagy Gábor: Zala megye felszabadulása. Tanulmányok Zala megyéről 1945-1970. Zalaegerszeg, 1970. 32-33. p.
20. Sorsfordító évek Zalában. Zalaegerszeg, 1985. 18-19. p.
21. Kéner Jolán: Pártharcok Zala megyében 1945-1948. Tanulmányok Zala megyéről 1945-1970. Zalaegerszeg, 1970. 126. p.
22. Sorsfordító évek Zalában. Zalaegerszeg, 1985. 57.p.

23. Zalai Oklevéltár II. 449. p.
24. Zalai Oklevéltár II. 547.
25. Magyarország helységnévtára, Zala megye. 1773-1808. Bp., 1999. 100-101. p.
26. ZML. Ortaházai Körmegyzőség iratai 3561/1947. telekkönyvi betét.
27. Zala megye földrajzi nevei Zalaegerszeg, 1964.
28. ZML. Ortaháza község képviselőtestületének jegyzőkönyvei 1927-1950. Valamennyi, a közigazgatás története fejezetben hivatkozott testületi jegyzőkönyv ebben található, az ülések időpontja meghatározza azokat, ezért nem láttuk el külön jelzettel valamennyit.
29. ZML. 1258. számú letét.
30. Dr. Gaál Antal: Zala megye közigazgatási beosztása és a tanácsok tisztségviselői 1950-1985. Zalai Gyűjtemény 22. Zalaegerszeg, 1986. 28. p.
31. Békássy Jenő: Zala vármegye feltámadása Trianon után, Bp., 1930.
32. Plébánia Hivatal Páka. Az ortaházai rkat. iskola pénztári naplója.
33. Szeghalmi Gyula: Dunántúli Vármegyék, Bp., 1939.
34. Nemezc Ferenc: A Cseramenti tsz. 25 éve. Csömödér, 1985.
35. Dr. Gaál Antal-Vass Ferenc: A mezőgazdasági termelőszövetkezetek 40 éve Zala megyében. Zalaegerszeg, 1988.
- 35a. ZMLHL.
36. Pordán Zoltán, Páka szóbeli közlése.
37. Gönczi Ferenc: Göcsej s kapcsolatosan Hetés vidékének és népének összevontabb ismertetése. Kaposvár, 1914.
38. Plánder Ferenc: Göcsejről. Zalaegerszeg, 1970.
39. Vajda József: Hallottad-e hírét Zalaegerszegnek? Zalai Gyűjtemény 10. Zalaegerszeg, 1978. 149. p.
40. Molnár László: Betyárok Zalában. Zalai Gyűjtemény 31. Zalaegerszeg, 1990.
41. Ördög Ferenc: Személynévizsgálatok Göcsej és Hetés területén. Akadémiai Kiadó Bp., 1973. 420-423. p.
42. Zala megye földrajzi nevei. Zalaegerszeg, 1964.
43. Papp Simon: Életem. Második. bővített kiadás. Magyar Olajipari Múzeum (MOIM) Zalaegerszeg, 2000.
44. Papp Simon: im.
45. MOIM. Eurogasco heti jelentések, 1937. december 20.
46. Papp Simon: im. 92.
47. MOIM fotótár. Papp Simon téglaszínű album, 127-129. kép.
48. Papp Simon: im. 89.
49. MOIM Archívuma. Gráf László iratai, 1/5.
50. MOIM Archívuma. Gráf László iratai, 1/5.
51. MOIM Archívuma. Gyulai Zoltán iratai, 11/1.
52. MOIM Archívuma. Gyulai Zoltán iratai, 11/1.
53. MOIM Archívuma. Gyulai Zoltán iratai, 11/1, MAORT iratok.

54. Vajmi András visszaemlékezése, 1999.
55. MOIM Adattára, 1347/2001. Borbély Pálné beszélgetése Buda Ernővel.
56. MOIM Archívuma. MAORT heti jelentések 1944. 47-52. hét, 16. p.
Kerettye - Ortaháza.
57. MOIM Archívuma. MAORT heti jelentések 1944. 47-52. hét, 11, 14-15. p.
58. MOIM Archívuma. MAORT heti jelentések 1945. 1-15. hét.
59. MOIM Archívuma. Gyulai Zoltán iratai, 22/3.
60. MOIM Archívuma. Papp Simon irata, 60/3.
61. MOIM Archívuma. Gyulai Zoltán iratai, 22/5.
62. MOIM Archívuma. Gyulai Zoltán iratai, 22/4.
63. ZML. Ortaházai Körjegyzőség iratai 1253/1945.
64. ZML. Ortaházai Körjegyzőség iratai 63/ké. 1945.
65. Czigány Gergely szóbeli közlése, 2002.
66. Kéner Jolán: im. 126. p.
- 66a. MOIM Archívuma. Papp Simon iratai, 43/4
67. Ötven éves a Magyar kőolaj- és földgázbányászat. KfV. 1937-1987.
68. Szalánczy György: Az Észak - Dél - zalai kőolaj- és földgázmezők. A MOIM évkönyve, Zalaegerszeg, 1974. 136. p.
69. Dunántúli Kőolaj- és Földgáztermelő Vállalat. Gellénháza, 1977. 5. ,13. ,17.p.
70. Körössy László: A Zala - medencei kőolaj- és földgáz kutatás földtani eredményei. Általános Földtani Szemle 23. 1988. 132-135. p.
71. 50 éves a Lovászi olajmező. Szakmai nap Lovászi, 1990. október 20. Szittár Antal: Lovászi mező, művelési múltja, másodlagos - harmadlagos művelések tapasztalatai, perspektívája. 12. p. Paczuk László: A CO₂-os gázok hasznosítása művelési célra. Új Dunántúli CH gázmezők termelésbe állítási problémái. 50. p.
72. Jármái Gábor, MOL Rt. Gáztermelési Operatív Egység Vezető, Nagykanizsa, szíves közlése.

Adatközlők

Balázs József, Ortaháza
 Becze Ferencné, Páka
 Czigány Gergely, Ortaháza
 Czigány Jenő, Páka
 Devecz Jenő, Ortaháza
 Káli Istvánné, Ortaháza
 Landi Miklós, Páka
 Landiné Czigola Cecília, Páka
 Mentés László, Páka
 Molnár Borbála, Páka
 Pordán Zoltán, Páka
 Pordán Zoltánné, Ortaháza

Takácsné Tóth Lívia, Páka
 Tóth Jenő, Ortaháza
 Tóth Jenőné, Ortaháza
 Tóth Károlyné, Ortaháza
 Tóth Tibor, Keszthely
 Tóth Tiborné, Keszthely
 Török István, Páka
 Török Józsefné, Páka
 Vajmi András, Ortaháza
 Vajmi Ferenc, Ortaháza
 Varga Ottó plébános, Óriszentpéter

Szavak és kifejezések magyarázata

Astrum, falcature = kaszás

Árenda = bérlet

Canonica Visitatio = Egyházlátogatási (kánoni) jegyzőkönyv

Capax = bérmlásra alkalmas

In capax = bérmlásra alkalmatlan

Cca = kb.

Centrále = erőmű

Circiter = körülbelül, kb.

Convent = káptalan, hiteles hely, a mai közjegyzők középkori megfelelője

Deflegmátor = a bepárló berendezésből távozó gőzök részleges kondenzálására alkalmas eszköz

Denarius = dénár

Deperdita = katonaság tartására fizetett adó

Dézsma = földesúri tized

Faizás = szabad faszedés, faszedési jog

Filia = leányegyház

Felségtelen = Istentelen

Hospes = vendég, máshonnan betelepült, főleg a külföldről betelepülteket hívták így. Nem lettek örökös jobbágyságok, szabad költözési joggal bírtak, és a földhasználatért bérletet fizettek.

In Natura = természetben

Inquilius = zsellér, nincstelen

Judex = bíró

Karc = collecta, koleda, szedemény. Természetbeni szolgáltatás, vagy annak pénzbeli megváltása.

Kérdés alatt vagyon = kérdéses, tisztázatlan

Kondenzer = a gőz cseppfolyósítására szolgáló berendezés

Litológiai = kőzettani

Luteránus = Luther tanait követő, evangélikus

Magiszter = mester

Magva szakadt = nem volt fiú örököse.

Megaszaltatott = elszáradt

Osztatlan = közös

Pápista = római katolikus

Patronátus = kegyúr

Porta = egész jobbágytelek, amely a XVI. század elejétől magába foglalja a belső teleken (házhely) kívül a szervesen hozzá kapcsolódó külső tartozékokat, a szántóföldet, rétet, továbbá a falu határán belül található osztatlan használatban lévő erdőt, legelőt.

Praeceptor = tanító

Praestatio = szolgáltatás

Requiem = gyászmise

Robot = úrdolga: a jobbágy földesurának gyalog, vagy fogattal teljesített szolgáltatása. Mértéke különböző volt. Néha pénzben megválthatták.

Sessió = jobbágytelek

Szabados = szabad költözésű jobbágy. Lásd: zsellér.

Zsellér = nincstelen, de szabad költözésű. Szabadosoknak is hívták őket.

Mértékegységek

Eke vagy ekealja = egy nap alatt egy igával egy ember által felszántható terület. II. József egységesítési rendelete után 1600 négyszögöl.

1 kapás (szőlő) = egy nap alatt egy ember által megkapált terület, kb. 200-300 négyszögöl

1 kaszás rét = egy nap alatt egy ember által lekaszált terület, kb. 1200 négyszögöl

m. forint = magyar forint

Pozsonyi akó = 54,3 l

Pozsonyi köböl = (területmérték) 600-800 négyszögöl, (térfogatmérték = mérő) 62,08 l.

Pozsonyi mérő = 62,08 l.

